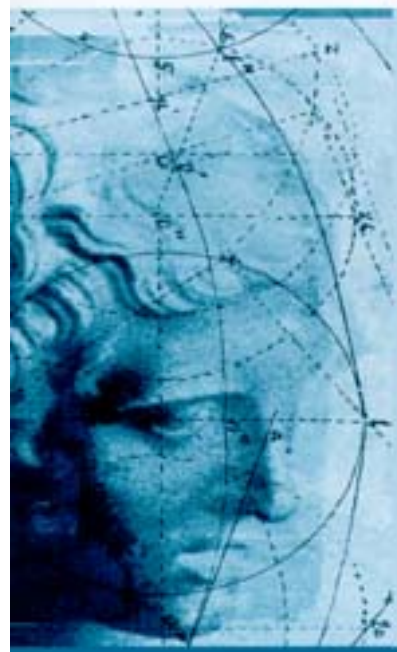

Národní ústav odborného vzdělávání

Vývoj profesních nároků ve vybraných odvětvích národního hospodářství a náměty pro jejich reflexi v odborném vzdělávání

Souhrnná syntetická publikace

Zpracovala: Mgr. Gabriela Doležalová

Praha 2006

OBSAH

Předmluva	1
1. Úvod.....	3
2. Vývoj a perspektivy jednotlivých odvětví.....	5
2.1 Strojírenství a strojírenská výroba.....	5
2.1.1 Aktuální stav a vývoj odvětví strojírenství	5
2.1.2 Vývoj a očekávané změny v povoláních ve skupině oborů Strojírenství.....	7
2.1.3 Akcentovaná témata pro vzdělávání ve skupině oborů 23 Strojírenství a strojírenská výroba	8
2.2 Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika	9
2.2.1 Aktuální stav a vývoj odvětví elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika	9
2.2.2 Vývoj a očekávané změny v povoláních ve skupině oborů Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika	11
2.2.3 Akcentovaná témata pro vzdělávání ve skupině oborů 26 Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika	11
2.3 Kožedělná a obuvnická výroba	12
2.3.1 Aktuální stav a vývoj odvětví kožedělná a obuvnická výroba	12
2.3.2 Vývoj a očekávané změny v povoláních ve skupině oborů Kožedělná a obuvnická výroba	14
2.3.3 Akcentovaná témata pro vzdělávání ve skupině oborů 32 Kožedělná a obuvnická výroba	14
2.4 Zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů.....	16
2.4.1 Aktuální stav a vývoj odvětví zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů.....	16
2.4.2 Vývoj a očekávané změny v povoláních ve skupině oborů Zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů	17
2.4.3 Akcentovaná témata pro vzdělávání ve skupině oborů 33 Zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů	19
2.5 Polygrafie, zpracování papíru, filmu a fotografie	20
2.5.1 Aktuální stav a vývoj odvětví polygrafie, zpracování papíru, filmu a fotografie.....	20
2.5.2 Vývoj a očekávané změny v povoláních ve skupině oborů Polygrafie, zpracování papíru, filmu a fotografie	21
2.5.3 Akcentovaná témata pro vzdělávání ve skupině oborů 34 Polygrafie, zpracování papíru, filmu a fotografie	21
2.6 Stavebnictví, geodézie a kartografie.....	22
2.6.1 Aktuální stav a vývoj odvětví stavebnictví, geodézie a kartografie	22
2.6.2 Vývoj a očekávané změny v povoláních ve skupině oborů Stavebnictví, geodézie a kartografie.....	23
2.6.3 Akcentovaná témata pro vzdělávání ve skupině oborů 36 Stavebnictví, geodézie a kartografie	24
2.7 Zemědělství	26
2.7.1 Aktuální stav a vývoj odvětví zemědělství.....	26
2.7.2 Vývoj a očekávané změny v povoláních ve skupině oborů Zemědělství	27
2.7.3 Akcentovaná témata pro vzdělávání ve skupině oborů 41 Zemědělství a lesnictví – zemědělské obory.....	28
2.8 Lesní hospodářství.....	30
2.8.1 Aktuální stav a vývoj odvětví lesního hospodářství.....	30
2.8.2 Vývoj a očekávané změny v povoláních ve skupině oborů Lesního hospodářství	31

2.8.3 Akcentovaná témata pro vzdělávání ve skupině oborů 41 Zemědělství a lesnictví – obory lesního hospodářství.....	32
2.9 Ekonomika a administrativa	33
2.9.1 Aktuální stav a vývoj odvětví ekonomika a administrativa	33
2.9.2 Vývoj a očekávané změny v povoláních ve skupině oborů Ekonomika a administrativa.....	34
2.9.3 Akcentovaná témata pro vzdělávání ve skupině oborů 63 Ekonomika a administrativa.....	36
2.10 Gastronomie, hotelnictví a turismus	38
2.10.1 Aktuální stav a vývoj odvětví gastronomie, hotelnictví a turismus	38
2.10.2 Vývoj a očekávané změny v povoláních ve skupině oborů Gastronomie, hotelnictví a turismus	40
2.10.3 Akcentovaná témata pro vzdělávání ve skupině oborů 65 Gastronomie, hotelnictví a turismus	41
2.11 Obchod	43
2.11.1 Aktuální stav a vývoj odvětví obchod	43
2.11.2 Vývoj a očekávané změny v povoláních ve skupině oborů Obchod	44
2.11.3 Akcentovaná témata pro vzdělávání ve skupině oborů 66 Obchod	45
2.12 Informační služby, knihovnictví	47
2.12.1 Aktuální stav a vývoj odvětví informační služby, knihovnictví	47
2.12.2 Vývoj a očekávané změny v povoláních ve skupině oborů Informační služby, knihovnictví	47
2.12.3 Akcentovaná témata pro vzdělávání ve skupině oborů 72 Publicistika, knihovnictví a informatika – obory informačních služeb a knihovnictví.....	48
2.13 Múziká umění	49
2.13.1 Aktuální stav ve vzdělávání múzických umění.....	49
2.13.2 Závěry a doporučení ve vzdělávání ve skupině oborů Múzických umění	50
2.14 Uměleckořemeslné práce	52
2.14.1 Aktuální stav a vývoj odvětví umělecká řemesla.....	52
2.14.2 Vývoj a očekávané změny v povoláních ve skupině oborů Umělecká řemesla	53
2.14.3 Akcentovaná témata pro vzdělávání ve skupině oborů 82 Umění a užité umění – obory uměleckých řemesel.....	54
3. Závěr	56
4. Přílohy	58

Vývoj profesních nároků ve vybraných odvětvích národního hospodářství a náměty pro jejich reflexi v odborném vzdělávání

Zpracovala: Mgr. Gabriela Doležalová

Vydal Národní ústav odborného vzdělávání, Praha 2006

Tisk a korektury: informační středisko odborného vzdělávání

Předmluva

Publikace je dalším článkem řady aktivit, jejichž společným jmenovatelem je snaha hledat odpověď na otázku „**Co potřebují a co budou potřebovat umět absolventi škol pro uplatnění na trhu práce ?**“

Hledání odpovědí na obdobné otázky je s prací Národního ústavu odborného vzdělávání spojeno díky jeho odpovědnosti za koncepci, pojetí a obsah vzdělávacích programů, zejména na středoškolské úrovni.

Potřeba mapovat předpokládaný vývoj profesních či kvalifikačních požadavků souvisí s povahou počátečního odborného vzdělávání v České republice. Jeho cílem je připravit žáky na smysluplný a odpovědný osobní, občanský a profesní život. Proto se programy ve všech jednotlivých případech zaměřují nejen na celkový rozvoj osobnosti žáka a výchovu a vzdělávání občana, člena společnosti, ale i na **přípravu budoucího pracovníka**. V takové plánované výstupní kvalitě, která je popsána v profilu absolventa vzdělávacího programu.

Vzdělávací programy odborného vzdělávání (opět hlavně počátečního) tak musí dostatečně pružně reagovat na změny kvalifikačních požadavků na „budoucí pracovníky“. Ty nemůže formulovat resort školství samostatně, ale nutně potřebuje **stálý přísun informací zvnějšku, ze světa výkonu práce**.

Pro formulaci aktuální „objednávky“ sféry výkonu práce je možné stále více využívat standardních mechanismů a nástrojů. Příkladem je *Integrovaný systém typových pozic*¹.

To však nestačí. S ohledem na setrvačnost formálního vzdělávání i z dalších důvodů je nutné i určité **prognózování vývoje požadavků profesí**, k jejichž výkonu jsou žáci v příslušných vzdělávacích programech připravováni.

I když i v této oblasti existují některé pokusy o hledání určitých mechanismů, soustavnější a specificky zaměřenou snahu lze zatím nalézt hlavně v resortu školství. Vedle aktivit oborových skupin, které jsou popsány dále v textu, je možné sledovat i některé další. Například v projektu *Uplatnění absolventů škol: analýza a výhled*, na němž spolupracoval NÚOV s dalšími resortními ústavy, vznikla v roce 2000 i publikace přímo zaměřená na předpokládané profesní nároky sektorů a odvětví². Jiným příkladem je práce vytvořená v NÚOV v roce 2004. Je zaměřena na stejnou oblast, ovšem mapuje perspektivní požadavky s využitím šetření vědecko-technických parků³.

Souhrnná syntetická publikace zaměřená na předpokládaný vývoj profesních nároků ve vybraných odvětvích národního hospodářství vznikla v roce 2006. Rok vzniku je zajímavý nejméně ze dvou důvodů. Na straně zdrojů, z nichž publikace vychází, je důležité, že v oborových skupinách vrcholí „druhá vlna“ zpracovávání výsledků společného úkolu zaměřeného na sledování vývoje kvalifikačních požadavků ve skupinách příbuzných povolání. Celkem by mělo vzniknout zhruba 15 dílčích studií, jejichž texty se postupně objeví na internetových stránkách www.nuov.cz.

Významnou změnu je možné nalézt i ve formování prostředí, v němž se připravená publikace uplatní. Vedle pokračující kurikulární reformy a intenzivní práce na rozšiřování souboru vytvořených rámcových vzdělávacích programů je s mimořádnou dynamikou vývoje spojena i oblast kvalifikací. Z evropského hlediska je rok 2006 rokem přípravy na vyhlášení Evropského rámce kvalifikací, v České republice rokem schválení zákona o uznávání

¹ Systém vytvořený v gesci Ministerstva práce a sociálních věcí je přístupný na adrese www.istp.cz.

² Kadlec, M.- Blažíčková, J. - Konopásková, A.: Profesní nároky sektorů a odvětví. Praha, Ústav pro informace ve vzdělávání, Výzkumný ústav odborného školství, Centrum pro studium vysokého školství, 2000.

³ Sukup, R.: Profesní nároky sektorů a odvětví - šetření vědecko-technických parků v České republice. Praha, Národní ústav odborného vzdělávání, 2004.

výsledků dalšího vzdělávání. Tento zákon - mimo jiné - legislativně zakotvuje i Národní soustavu kvalifikací, na jejíž rozvoj se již druhým rokem zaměřuje systémový projekt MŠMT **Rozvoj Národní soustavy kvalifikací podporující propojení počátečního a dalšího vzdělávání (NSK)**⁴.

Pro evropské i národní kvalifikační soustavy je typický důraz na výsledky učení. Vývoj tedy směřuje k detailnějšímu popisu výsledků vzdělávání či učení. To na jedné straně podpoří jejich uznávání, na druhé straně je nutně spojeno s tlakem na určitou „atomizaci“ vnitřní obsahové struktury a vztahů - jak kvalifikací, tak vzdělávacích programů. A právě z tohoto zorného úhlu je možné vznik souhrnné syntetické publikace, která nahlíží na profesní nároky v rozměru celých odvětví hodnotit i jako pokus o určité a velmi důležité **vyvažování pohledů**. Jako na příspěvek k záměru doplňovat pohledy na dílčí jednotlivosti pohledy na celek, navíc v jeho odhadovaném časovém vývoji.

Jak uvedeno, tato syntetická studie je určitým pohledem na celek. Pohledem řady odborníků, kteří byli ochotni své vidění aktuálních i budoucích potřeb „svého“ odvětví popsat. Pohledem autorky, která dílčí výpovědi uspořádala a interpretovala.

V tomto smyslu celá publikace stojí na názorech konkrétních odborníků. Ty určitě nejsou jediné možné či neměnné a je zajisté možné s nimi souhlasit i nesouhlasit.

Budu velmi rád, když tato publikace vyvolá další diskusi. Názory čtenářů a uživatelů publikace a jejich návrhy na doplnění či změny velmi uvítám (kadlec@nuov.cz). Stejný zájem o další názory mají i ti pracovníci NÚOV, kteří řídí práci příslušných oborových skupin.

Miroslav Kadlec,
referát pro sociální partnerství a kvalifikace,
Národní ústav odborného vzdělávání

⁴ Informace o systémovém projektu MŠMT jsou na adrese www.nsk.nuov.cz.

1. Úvod

Při Národním ústavu odborného vzdělávání z pověření Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy pracují oborové skupiny. Oborové skupiny mají 8 až 16 členů. Jsou složeny z expertů, kteří znají a sledují vývoj ve světě práce, a z odborníků, kteří mají zkušenosti s tvorbou programů odborného vzdělávání. Toto složení umožňuje shromažďovat aktuální informace o očekávaném vývoji profesí a jejich kvalifikačních nároků a vyvozovat z těchto informací důsledky týkající se koncepce vzdělávání v příslušné skupině oborů i obsahu konkrétních programů odborného vzdělávání.

Oborové skupiny jsou ustanoveny tak, aby co nejúčinněji postihovaly problematiku určitých skupin povolání, k jejichž výkonu se žáci připravují. Smyslem spolupráce externích odborníků s pracovníky Národního ústavu odborného vzdělávání je především

- zlepšit podmínky pro práce související s tvorbou programů odborného vzdělávání,
- přizpůsobovat co nejefektivněji programy odborného vzdělávání měnícím se kvalifikačním požadavkům profesí.

Práce oborových skupin přispívá k tomu, aby vzdělávací programy středního odborného vzdělávání utvářené v rámci kompetencí NÚOV odpovídaly současnému a perspektivnímu vývoji požadavků na pracovní činnosti v povoláních. Oborové skupiny průběžně sledují vývojové trendy v dané oblasti a jejich vliv na kvalifikační požadavky povolání v jednotlivých oblastech. Získané poznatky jsou užitečné pro tvorbu profesních profilů a kurikulárních dokumentů pro vzdělávací programy odborného vzdělávání. K dispozici jsou rovněž pedagogickým pracovníkům a široké veřejnosti, která má zájem o informace o očekávaném vývoji kvalifikačních požadavků.

V roce 1996 a 1999 byly na základě expertních vyjádření členů jednotlivých oborových skupin vytvořeny studie *Sledování vývojových trendů ve skupinách příbuzných povolání*. Těžiště studií bylo ve vytipování obecných vývojových trendů ve vyspělých ekonomikách a jejich porovnání se specifickými podmínkami vývoje transformující se ekonomiky ČR. Experti vyjádřili názory na očekávaný vývoj kvalifikací v jednotlivých oblastech a specifikovali základní požadavky na odborné vzdělávání v dané oblasti.

S odstupem pěti let byli experti z oborových skupin znovu požádáni o vyjádření k trendům ve vývoji povolání dané oblasti. Zpracované studie představují významný podkladový materiál velkého rozsahu. Využití jednotlivých studií souvisí s pracemi na přípravě nově koncepčně pojatého kurikula v jednotlivých skupinách oborů, s přípravou rámcových vzdělávacích programů. Vedle toho je však potřebné zpřístupnit je v přehledném uspořádání dalším cílovým skupinám uživatelů. Proto došlo ke zpracování této publikace, jejímž cílem je **soustředit a sumarizovat názory vybraných odborníků na odhadnutelný vývoj jednotlivých odvětví, na očekávané trendy vývoje kvalifikačních požadavků profesí v České republice a zpracování námětů expertů na změny ve vzdělávání**. Informace ze zpráv expertů, kteří byli určeni pracovníky oborových skupin, byly analyzovány, a to zejména za účelem zobecnění zjištěných výsledků a zjištění důsledků, jimiž se projeví popsání trendy ve vývoji skupin profesí a následně i ve změnách požadavků na cíle a obsah odborného vzdělávání. Tak vznikla tato syntetická studie, kde jsou nejdůležitější informace pro jednotlivá odvětví systematicky zpracovány a jednotně rozříděny do tří částí. První část s názvem „**Aktuální stav a vývoj odvětví ...**“ je zaměřena na vstupní charakteristiku aktuálního stavu v odvětví (ve skupině povolání), včetně případného srovnání stavu u nás a v EU. Druhá část „**Vývoj a očekávané změny v povoláních**“ ve skupině oborů xxx“ směřuje k postižení očekávaných změn technologií, změn v organizaci práce a jejich dopadu na změnu charakteru pracovních činností. Dále obsahuje i charakteristiku dalších možných faktorů, které mohou ve skupině profesí způsobit změnu požadavků na kvalifikaci a na charakter očekávaných kvalifikačních změn a předpokládané dopady zmíněných změn na vývoj v oblasti profesí dané skupiny – vznik nových a zánik tradičních povolání, změny priorit v existujících profesích apod. Třetí část „**Akcentovaná témata pro vzdělávání**“ ve skupině

oborů ...“ je věnována návrhům změn v odborném vzdělávání v dané skupině oborů připravující absolventy pro příslušné odvětví.

Samozřejmostí je, že vyjádření vybraných expertů není orientováno pouze na aktuální stav. Je zaměřeno na mapování a analýzu celkových trendů, perspektiv a perspektivních dovedností důležitých pro jednotlivé sektory či odvětví s ohledem na působení obecnějších trendů.

Zpracovaná syntetická studie má poskytnout souhrnné přehledně zpracované informace pracovníkům oborových skupin, garantům jednotlivých oborů vzdělání v Národním ústavu odborného vzdělávání i na MŠMT, koncepčním pracovníkům na všech úrovních řízení školství, představitelům sociálních partnerů, zejména zástupcům zaměstnavatelů.

Zpracovaný materiál je určen také k využití na školách a v poradenských systémech. Jeho potenciálními uživateli jsou tvůrci vzdělávacích programů, učitelé, poradci pro volbu povolání, ale také rodiče a žáci, tj. všichni kdo potřebují znát relativně stabilní trendy, od nichž se mohou odvozovat profesní a posléze i vzdělávací profily.

2. Vývoj a perspektivy jednotlivých odvětví

2.1 Strojírenství a strojírenská výroba

2.1.1 Aktuální stav a vývoj odvětví strojírenství

Strojírenství je jedním z nejdůležitějších odvětví národního hospodářství. Odvětví zahrnuje výrobu strojů pro velmi široké použití. Zahrnuje 11 % pracovníků zpracovatelského průmyslu. Postavení odvětví je v posledních letech v rámci zpracovatelského průmyslu stabilní. Po roce 1989 v něm proběhla značná restrukturalizace a změna vlastnických poměrů. Značná část podniků, která se ocitla v konkurzu či likvidaci zcela nezankla, ale byla restrukturalizována, prodána a dále provozována i s přechodem větší části zaměstnanců, strojů a zařízení. Případně vznikly při využití získaných zkušeností, znalostí a dovedností zcela nové, konkurenceschopné firmy.

Stále větší význam sehraávají malé a střední podniky, které mají schopnost absorbovat pracovníky z restrukturalizovaných a likvidovaných podniků a jsou schopni pružně reagovat na spotřebitelskou poptávku. V podnicích, které zaměstnávají více než tisíc pracovníků, v současné době pracuje jenom 13 % zaměstnanců tohoto odvětví a jejich podíl se snižuje.

Zahraniční investice mají pro rozvoj tohoto odvětví jednoznačně kladný vliv. Česká republika má stále ještě výhodu levné kvalifikované pracovní síly. Zvyšující se tuzemské mzdy nás postupně připravují o tuto konkurenční výhodu, což vede některé zahraniční investory k přesunu významných strojírenských investic dále na východ. Zásoba kvalifikovaných sil se vyčerpává, roste poptávka po odborných strojařských profesích v nově vznikajících průmyslových zónách určitých regionů mimo velká města, kde pracovníci nejsou, což může být jedním z rozhodujících argumentů pro odklon investic do jiných zemí. Investujícím společnostem jsou za splnění určitých podmínek poskytovány tzv. investiční pobídky (formou slevy na dani z příjmů, hmotnou podporou pro vytváření pracovních míst a hmotnou podporou na rekvalifikaci zaměstnanců). Na udržení investorů má zejména vliv výhodné daňové zatížení, přehledná a stabilní legislativa a rychlá vymahatelnost práva.

Strojírenství si zachovává dobrou konkurenceschopnost. Česká republika si na mezinárodním trhu stále zachovává pozici tradičního producenta a exportéra výrobních strojů a zařízení. Udržení a rozvíjení konkurenceschopnosti odvětví závisí od zvyšování technické úrovně strojů, jejich neustálé inovaci, přizpůsobení konstrukce strojů požadavkům zákazníka, kvalitě výroby, komplexnosti dodávek, rychlému a dostupnému servisu a celkové solidnosti firmy. K této činnosti jsou potřeba kvalitní techničtí a ekonomičtí odborníci a jejich výchova je již v kompetenci příslušných vysokých škol. Další z klíčových podmínek rozvoje konkurenceschopnosti je dostupnost finančních prostředků na profinancování exportu a získání bankovních záruk.

Stále těsnější propojení mezi strojírenstvím, elektrotechnikou a elektronikou umožňuje rozsáhlé zavádění kombinovaných strojních systémů podporované elektronickým zpracováním dat a odpovídajícím rozvojem software.

Dochází k zásadním legislativním změnám v oblasti technické dokumentace strojů a bezpečnosti práce. Postupně zanikají původní normy a jsou nahrazovány normami ISO EU, které však mají mnohdy zcela odlišnou filozofii, řazení a další vlastnosti. Výrobci byli konkurenčním tlakem přinuceni zavést systém managementu jakosti (ČSN EN ISO 9001), systém environmentálního managementu (ČSN EN ISO 14001) a systém managementu bezpečnosti a ochrany zdraví (OHSAS 18001).

Na zhodnocení stavu strojírenství je možné využít SWOT analýzu:⁵

⁵ Uvedená SWOT analýza je obsažena v závěrečné zprávě Návrhu Národního programu orientovaného výzkumu a vývoje v České republice z listopadu 2001.

Silné stránky

- dlouhodobá tradice v širokém spektru dílčích oborů strojírenství s úspěšnými výsledky;
- dobrá pověst strojírenských výrobků v zahraničí;
- dosud levnější pracovní síly s velmi dobrou úrovní kvalifikace;
- nižší ceny energií, vstupních materiálů a surovin;
- kvalifikační předpoklady pracovní síly pro kvalitní výrobu;
- zatím velmi dobrá úroveň technických středních i vysokých škol;
- technici se středoškolským a vysokoškolským vzděláním se schopnostmi pro pružnou kvalitní činnost;
- nižší ceny strojírenských výrobků se srovnatelnou kvalitou;
- výhodná geografická poloha.

Slabé stránky

- nedostatek volných finančních prostředků a dostupných výhodných úvěrů pro realizaci výzkumu;
- nízká produktivita práce;
- zastaralé technologické vybavení většiny firem;
- nízký podíl špičkové elektroniky v konstrukci tuzemských výrobků;
- nedostatečná výkonnost výrobních podniků a problém konkurenceschopnosti ve srovnání s nejlépejšími státy;
- nižší kvalita výroby v porovnání s vyspělými státy;
- absence rámcové dlouhodobé státní hospodářské strategie;
- pomalá a nepružná reakce výrobních firem na požadavky trhu;
- absence dostatečně výkonné výzkumně-vývojové základny;
- nedostatečně propracované marketingové strategie pro udržení a rozšíření trhů;
- nedostatek mladých kvalifikovaných pracovníků technických i dělnických profesí;
- nevyhovující kvalita subdodávek pro finální výrobu firem se zahraniční účastí;
- nedokončená restrukturalizace existujících podniků;
- komplikované legislativní a finanční podmínky pro vznik malých a středních firem;
- zatím velký podíl výroby s velkou materiálovou a energetickou náročností;
- nedostatečná intenzita inovací a malý podíl vlastního know-how;
- nízký podíl vlastního jmění a značná zadluženost podniků;
- nízká úroveň aplikace vyspělých informačních technologií pro řízení výroby;
- malé zkušenosti managementu pro řízení firem v nových ekonomických podmínkách;
- nedostatečné obchodní prosazování našich výrobků v zahraničí;
- nedostatečné prosazování výsledků výzkumu a vývoje u nás i v zahraničí.

Příležitosti

- možnost zapojení menších a středních firem do finální produkce firem v ČR i do mezinárodních výrobních řetězců;
- uplatnění ve výrobě produktů speciálního provedení v rozsahu menších sérií nezajímavých pro velké mezinárodní firmy;
- realizace výrobků s uplatněním špičkových standardních komponent;
- uplatnění výzkumných a vývojových týmů v mezinárodní spolupráci při vývoji nových produktů;
- zvyšování technologické úrovně prostředí a posun ekonomiky k činnostem s vyšší přidanou hodnotou;
- uplatnění výsledků výzkumu a vývoje v zahraničí;
- legislativa upravující technické standardy výroby a z toho vyplývající podpora výzkumu;
- možnost zapojení menších a středních firem do finální produkce firem v ČR i do mezinárodních výrobních řetězců;
- zvyšování technologické úrovně prostředí a posun ekonomiky k činnostem s vyšší přidanou hodnotou.

Hrozby

- zdražování výrobních vstupů (energie, suroviny, materiály, subdodávky) a pracovní síly;
- nedostatek kvalifikovaných pracovních sil;
- nebezpečí odlivu kvalifikovaných pracovních sil (většinou nejlepších pracovníků) do zahraničních firem i mimo ČR;
- růst produktivity práce bude přinášet větší podíl nadměrných kapacit;
- silně předimenzované výrobní kapacity některých strojírenských oborů;
- negativní až destruktivní vliv globalizace na některé tradiční obory;
- nedostatečné finanční zajištění technických a zejména vysokých škol a z toho vyplývající personální problémy;
- problémy s technickým vybavením pro špičkovou vědecko-výzkumnou činnost na vysokých školách i v menších a středních firmách;
- podcenění významu vzdělání pro celkový rozvoj společnosti a tím trvale negativní ovlivňování úrovně průmyslu (výzkum, vývoj, výroba);
- neefektivní organizace výzkumu a vývoje a roztržitě vložené prostředky;
- nebezpečí odlivu kvalifikovaných pracovních sil (většinou nejlepších pracovníků) do zahraničních firem i mimo ČR;
- podcenění významu vzdělání pro celkový rozvoj společnosti a tím trvale negativní ovlivňování úrovně průmyslu (výzkum, vývoj, výroba);
- neefektivní organizace výzkumu a vývoje a roztržitě vložené prostředky.

Očekávané trendy v oboru strojů a zařízení pro ČR do roku 2010:

- velkosériová výroba ve velkých firmách se zahraniční kapitálovou účastí;
- účelové komponenty jako subdodávky pro nadnárodní finální výrobu;
- velké a malé firmy se rozvíjejí v symbióze, lze očekávat vznik a rozšiřování počtu velkých nadnárodních firem se silným kapitálovým zázemím, na které se budou vázat menší firmy s produkcí pružných a ekonomicky výhodných subdodávek;
- stroje a zařízení speciálních a účelových typů;
- stroje a zařízení vyráběné v menších sériích;
- unikátní stroje a zařízení;
- stroje a zařízení modulární koncepce sestavované ze špičkových funkčních komponent.

Významným prostorem pro aktivitu našich menších a středních firem bude sortiment speciálního, účelového, unikátního charakteru, který je na druhé straně většinou nezajímavý pro velké firmy (výrobky s velkou přidanou hodnotou). Menší a střední firmy s pružnou aktivitou jsou vhodným realizačním partnerem pro výsledky výzkumu a vývoje v etapě před zavedením velkosériové výroby.

2.1.2 Vývoj a očekávané změny v povoláních ve skupině oborů Strojírenství

Na změny v kvalifikacích ve strojírenských povoláních má velký vliv pokračující digitalizace, pronikání elektroniky a číslicové výpočetní techniky do konstrukce nových obráběcích a tvářecích strojů, linek, ale také měřidel, diagnostiky a dalších oblastí strojírenství. Některé starší druhy měřidel a kontrolních přístrojů (hloubkoměry s noniusem, mechanické obkročáky, dutinoměry, mikrokátorové hlavice apod.) jsou nahrazovány digitálními a laserovými měřidly a měřicími systémy, které by měl absolvent umět používat.

Příkladem je rozvoj moderních systémů CAD – CAM, který umožňuje zkonstruovat výrobek na počítači, data přenést do řídicího systému CNC stroje a vyrobit formu pro zhotovení vylisku. Značně se mění náplň funkcí dřívějšího konstruktéra, technologa, programátora, případně další funkce. Jednoznačným požadavkem je vedle obsluhy CNC strojů a obráběcích center zvládnout i programování takového stroje, jeho odzkoušení, odladění a archivaci dat.

Absolvent středního odborného učiliště se strojírenským zaměřením by měl zvládnout základy řemesla jako doposud, měl by umět pracovat na všech univerzálních obráběcích a tvářecích strojích, umět číst výkresy, měřit základními druhy moderních měřidel.

Podle expertů lze očekávat další zvyšování nezaměstnanosti, která bude zahrnovat i skupiny pracovníků vyučených ve strojírenských oborech. Na druhé straně je ale poptávka po odborných strojařských profesích v nově vznikajících průmyslových zónách určitých regionů mimo velká města, kde pracovníci nejsou. Potřeba kvalifikovaných pracovníků a inženýrů významně roste a může být jen částečně uspokojena mladými odborně připravenými pracovníky. I z toho důvodů roste v odvětví význam celoživotní odborné přípravy zaměstnanců.

Kvalifikovaní dělníci, technici a inženýři budou mít i nadále dobré či velmi dobré vyhlídky na uplatnění v celém strojírenském odvětví. Celkový počet lidí pracujících v tomto odvětví bude však pravděpodobně klesat, protože není pravděpodobné, že se výroba rozšíří. Na trhu práce bude také přebytek nabídky pomocné pracovní síly, bez odborné kvalifikace. Pracovníci budou nacházet uplatnění na pozicích s jednoduchými, trvale se opakujícími operacemi ve vícesměnném provozu velkosériové a hromadné výroby.

2.1.3 Akcentovaná témata pro vzdělávání ve skupině oborů 23 Strojírnická výroba

1/ informační technologie – využití odborného softwaru na příslušné úrovni náročnosti, znalosti výpočtových a grafických programů.

Náměty:

- propojovat dovednosti počítačové gramotnosti s odbornými poznatky,
- důsledně uplatňovat při výuce využívání výpočetní techniky,
- rozšířit a do odborné výuky zavést více možností využívání internetu,
- v odborných předmětech zadávat praktické úkoly pro samostatnou práci s informačními zdroji.

2/ nové technologie – absolvent středního odborného učiliště se strojírenským zaměřením by měl umět pracovat na všech univerzálních obráběcích a tvářecích strojích, umět číst výkresy, měřit základními druhy moderních měřidel.

Náměty:

- naučit studenty používat digitální a laserové měřidla a měřící systémy,
- vedle obsluhy CNC strojů naučit je i stroje programovat, pracovat s potřebnými nástroji včetně jejich seřízení a odzkoušení.

3/ praktické dovednosti – zajišťování odborného výcviku i praxe je za dané právní situace komplikované

Náměty:

- zajišťovat efektivní odborný výcvik a praxi ve vazbě na požadavky přípravy konkrétního povolání (změnit legislativu a umožnit školám větší propojení s průmyslovými podniky v regionu),
- zapojovat učitele odborných předmětů do výzkumných a vývojových projektů v podnicích v regionu,
- zajistit a umožnit návštěvy kurzů, veletrhů, exkurzí a stáží doma i v zahraničí,
- vést žáky k odpovědnosti za kvalitu své práce.

4/ cizí jazyky – předpokládaný pohyb pracovních sil v rámci EU a prolínání technických poznatků mezi zúčastněnými státy bude vyžadovat příslušné jazykové znalosti. Dosavadní výuka cizích jazyků na středních školách je odtržena od odbornosti.

Náměty:

- zefektivnit výuku cizích jazyků - provázat výuku cizích jazyka s odbornou problematikou,
- podporovat zahraniční stáže a pobyty studentů.

5/ celoživotní vzdělávání – při neustálém technickém vývoji a přílivu nových materiálů a technologií není možno ustrnout na znalostech ze základní odborné vzdělávací přípravy.

Náměty:

- motivovat žáky k celoživotnímu vzdělávání
- podporovat profesní vzdělávání odborných pedagogů na školách

6/ Evropská unie – Česká republika přejímá legislativu Evropské unie.

Náměty:

- zařazovat a průběžně aktualizovat učivo o Evropské unii, evropském právu, financování, tocích informací, legislativních změnách atd.

7/ etnická snášenlivost – absolventi se budou stále častěji setkávat s příslušníky jiných etnik, jak domácích, tak zahraničních. Do strojírenství u nás stále častěji investují zahraniční investoři s jinými pracovními návyky a metodami.

Náměty:

- zařadit téma etnické snášenlivosti, odlišností a pracovních návyků i do výuky odborných předmětů

2.2 Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika

2.2.1 Aktuální stav a vývoj odvětví elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika

Odvětví elektrotechniky v České republice zaznamenalo v posledním desetiletí velké strukturální změny. Především došlo k rozsáhlému útlumu v oblasti výroby součástkové základny. Sortiment výroby většinou nedosahoval sériovosti, která by umožňovala využívat efektivní výrobní technologie. Investiční náročnost dalšího rozvoje v této oblasti se stala limitujícím faktorem. Výrobní základna elektrotechnické a elektronické produkce se z hlediska technologického vybavení a konkurenceschopnosti výrobků vyvíjela různorodě. Výroba, která nebyla konkurence schopná v posledním desetiletí zanikla. Na druhé straně byly realizovány přímé investice velkých zahraničních firem do elektrotechnického průmyslu, jednak formou realizace projektů na tzv. zelené louce a pak získáním většinového podílu v některých českých firmách a následných investic do nových technologií. V důsledku tohoto vývoje vznikla i nová centra elektrotechnické a elektronické výroby.

Česká republika se prostřednictvím velkých nadnárodních firem působících v oboru, úspěšně zapojila do celosvětové kooperace v rámci elektrotechnického odvětví. V ČR se též úspěšně etablovali velcí distributoři elektrotechnického materiálu a elektroniky což rovněž přispívá k rozvoji oboru, zejména většího počtu malých firem. Prosadily se tedy vývojové trendy z předchozího období posledních pěti let⁶. Elektrotechnický a elektronický průmysl je v současnosti se 13,6 % druhým nejvýznamnějším odvětvím zpracovatelského průmyslu (po výrobě dopravních prostředků 17 %). Elektrotechnická a elektronická výroba v poslední době zajišťuje růst produkce průmyslové výroby v ČR. Tento fakt lze doložit nárůstem tržeb v odvětví elektronických součástek, který v r. 2004 činí 41 %, nárůst v odvětví počítačů 32,6 %.

Příznivý vývoj obchodu s produkty zpracovatelského průmyslu ovlivnil především výrazný přírůstek přebytku obchodu s osobními automobily, **výpočetní technikou a s televizními přijímači**. Velký nárůst zaznamenala též **výroba optických vláken**.

⁶ Sledování vývojových trendů ve skupinách příbuzných povolání. NÚOV Praha, 1998.

Výroba elektrických strojů a zařízení

- Pro odvětví je charakteristická **velká diverzifikace a široká sortimentní nabídka výrobků**, určených především k využití pro finální výrobky jak ve zpracovatelském průmyslu, tak ve výrobě a rozvodu elektrické energie, stavebnictví, dopravě ale i ve spotřebitelské sféře. Dosavadní vývoj tohoto odvětví dokládá jeho vzrůstající důležitost v rámci zpracovatelského průmyslu.
- Zahraniční kapitál, který vstoupil do podniků všech oborů tohoto odvětví, s sebou přinesl i nové výrobní programy a **zavedl nové výrobky, schopné konkurence na zahraničních trzích**. Často se jednalo o výrobky montované ze zahraničních dílů a součástek. Tímto postupem došlo k výraznému růstu výroby a vývozu těchto výrobků.
- Na rozdíl od předchozího několikaletého období, kdy byly budovány především výrobní kapacity, dochází nyní také k **rozvoji vývojových kapacit**. Úroveň podniků je přitom různá. Většina z nich si ale uvědomuje, že kromě vývoje nových výrobků, je potřebné zavádět i nové progresivní metody řízení, komunikační technologie a informační systémy.
- Odvětví je **náročné na přímé investice**, neboť tvoří významnou položku při zavádění nových výrob. Na budoucí vývoj tohoto odvětví se dá proto usuzovat podle již vložených investic nebo připravovaných investičních záměrů. Pokračující integrace do mezinárodních struktur a mobilizace vnitřních zdrojů a prostředků bude zaměřena především na ekonomicky náročný vývoj nových výrobků s cílem jejich hromadné nebo sériové výroby a tím snížení výrobních nákladů. Výrobní náklady se již staly jedním z hlavních kritérií při porovnávání výrob především s asijskou konkurencí.

Výpočetní technika

- Produkce kancelářských strojů a počítačů v České republice nebyla na trhu konkurenceschopná, a proto začátkem devadesátých let zanikla.
- Transformace zpracovatelského průmyslu v České republice přinesla významné změny i do tohoto odvětví. V letech 1999 až 2004 v České republice byla vybudována s využitím přímých zahraničních investic **nová centra výroby počítačů na zakázku**, formou realizace investičních projektů na zelené louce.
- Česká republika se stává **jedním z největších výrobců počítačů v Evropě**. Proexportně orientované odvětví produkce počítačů významně přispívá k aktivní obchodní bilanci ČR. Vývoz počítačů tvoří více než 50 % vývozu produkce high-tech z ČR.

Výroba rádiových, televizních a spojových zařízení a přístrojů

- V průběhu transformace české ekonomiky se **diverzifikovala výrobní základna elektronických součástek a zařízení** různorodě. Tuzemská výroba, která nebyla konkurenceschopná, byla utlumena.
- **Investiční náročnost** je společným znakem technologických procesů výroby elektronických součástek a zařízení, kde výrobní technologie morálně zastarávají rychleji než v tradičních oborech zpracovatelského průmyslu.
- Zákonem o investičních pobídkách byly v České republice vytvořeny předpoklady důvěryhodného prostředí pro zahraniční investory. Díky systému investičních pobídek došlo u nás k výraznému **zlepšení podnikatelského prostředí**.
- V České republice byla vybudována s využitím přímých zahraničních investic **nová centra výroby elektronických součástek a zařízení**. Příliv přímých zahraničních investic pozitivně ovlivnil rozvoj odvětví elektronických součástek a zařízení.
- Výrobní základna se již úspěšně zařadila do mezinárodní spolupráce s konkurenceschopnou produkcí. Vývoz elektronických součástek a zařízení tvoří více než 20 % vývozu produkce high-tech z ČR.

- **Zásadním způsobem se mění technologie šíření signálu pro rozhlasové a televizní vysílání.** Dochází k rychlému zavádění **digitálního vysílání** televize a rozhlasu. Tato inovace umožňuje podstatné zvýšení počtu programů a rozsahu služeb při zvýšené kvalitě.

2.2.2 Vývoj a očekávané změny v povoláních ve skupině oborů Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika

Pro další rozvoj a rozšiřování tohoto odvětví bude určujícím také dostatek kvalifikovaných technických pracovníků. Nedostatek mladých techniků, který se nyní projevuje v některých oblastech ČR a úbytek výzkumných kapacit v dřívějších letech vytváří skrytý předpoklad našeho zaostávání za světovou, ale i evropskou špičkou.

Dále uvedené okruhy vyžadují odborníky a specialisty, kteří získali odborné vzdělání a jsou předmětem cíleného zvyšování kvalifikace. Řada specializací nemá prozatím vhodné pojmenování ani přesně vymezený obsah.

- **Okruh elektronika, výroba prvků, součástek a zařízení** (odborní pracovníci naleznou uplatnění především při vývoji, kontrole a zabezpečování užití produktů v aplikacích; v této kategorii vzniká celá řada specializací, nově především na software)
 - výroba integrovaných obvodů, směřuje ke stále větší koncentraci prvků na čipu, k rychlejšímu a výkonnějším integrovaným součástkám, vzniká velké **množství specializovaných obvodů** pro výpočetní systémy, telekomunikační techniku, automatizační techniku a multimediální sféru,
 - hromadná výroba částí elektronických systémů, vznikají **nové technologie** pro plně automatizované montáže,
 - **kontrakční výroba elektroniky**, uplatnění naleznou především profesní specialisté.
- **Okruh elektrotechnických strojů, přístrojů a rozvodné sítě** (výroba, instalace a montáže, kontrola a testování, údržba a provoz - vznikají specializace především pro oblast řídicích systémů)
 - zdroje elektrické energie, **nové technologie** alternativních zdrojů energie,
 - **efektivní využívání energie**, automatické řízení.
- **Okruh logistika elektrotechnických a elektronických prvků, součástek a zařízení**
 - podpora aplikací,
 - prezentace aktuálních trendů na trhu,
 - správa dodavatelských řetězců.
- **Okruh informačních a komunikačních aplikací** (ve všech podkapitolách se bouřlivě uplatňují datové přenosy)
 - telekomunikační systémy, včetně družicových (datové přenosy),
 - informační technologie, rozlehlé počítačové sítě, (datové přenosy),
 - zabezpečovací, identifikační a sledovací systémy,
 - automatizace pracovišť,
 - multimediální digitální systémy.
- **Okruh zajišťování kvality v elektrotechnice a elektronice**
 - testování a měření ve vývoji,
 - kontrola a měření při výrobě.

2.2.3 Akcentovaná témata pro vzdělávání ve skupině oborů 26 Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika

Příprava na kvalifikovaný výkon povolání je dominantní funkcí, kterou odborné školství naplňuje ve vztahu k veřejnosti a především přímo k sociálním partnerům, zejména zaměstnavatelům absolventů odborných škol. Odbornou způsobilost potřebnou k výkonu

povolání nemůže určovat odborné školství, ale především zaměstnavatelská a profesní sféra, která by měla ve vlastním zájmu srozumitelně **formulovat základní kompetence a požadavky na odbornost absolventů odborných škol**. Především by měla stanovit okruhy znalostí a dovedností využitelných aktuálně s ohledem na uplatnitelnost v povolání a perspektivně predikovat požadavky na absolventy vzhledem k nově zaváděným technologiím. Při stanovení potřebných okruhu znalostí a dovedností je pro každou profesi nutné vzít v úvahu jednak odborné trendy, ale i následně strukturální změny v ekonomice na národní anebo na regionální úrovni.

Důležitou podmínkou úspěšnosti odborné školy je dobrá **spolupráce se sociálními partnery v daném regionu**. Výsledkem by měla být promyšlená konstrukce vzdělávacího programu, především s ohledem na uplatnitelnost absolventů z hlediska blízké budoucnosti.

Pozitivní úpravy vzdělávacích programů může významně ovlivnit silný, anebo nový sociální partner poskytující v regionu širší možnosti pracovního uplatnění. V některých vzdělávacích programech je **speciální odborná příprava** v oblasti elektrotechniky **náročná na vybavenost školy finančně nákladnými učebními pomůckami, měřicími přístroji**, popřípadě prvky a materiálem nezbytným pro určitou technologii (například telekomunikace, přístroje pro kontrolu útlumu na přechodu spojů optických kabelů – ještě nedávno to byla podstatně jednodušší nenáročná záležitost). Realizovat odbornou přípravu bez spolupráce se sociálními partnery v takovýchto případech by bylo velice obtížné.

V současnosti je pro odborné vzdělávání připraven nový systém tvorby vzdělávacích programů, který v souladu s novým školským zákonem umožní odbornou přípravu podle rámcových vzdělávacích programů (RVP). Na základě RVP školy vytvoří svůj vlastní školní vzdělávací program (ŠVP).

Učební dokumenty vzdělávacích programů pro obory mající základy odbornosti v oblasti elektrotechniky a elektroniky **byly inovovány průběžně**. V této skupině oborů byly inovace prováděny s ohledem na skutečnost, že vývoj nových technologií je velice dynamický a není možné centrálně definovat všechny nové kvalifikační požadavky. Z tohoto důvodu v posledních pěti letech inovované učební dokumenty ponechávaly velký prostor pro konkretizaci učiva na škole. Závazný učební plán v učebních dokumentech se koncipoval jako jednosloupcový rámcový plán. Tento učební plán vymezuje tzv. výběrové nebo též disponibilní hodinové dotace, které má škola plně v kompetenci a využívá je k realizaci vlastních požadavků na odbornou profilaci svých absolventů. Školy, ve spolupráci s okruhem spolupracujících sociálních partnerů, samy konkretizují obsah učiva s ohledem na nové technologie prosazující se v praxi, vývoj v oboru, potřeby sociálních partnerů v regionu a v neposlední řadě i na zájmy žáků.

2.3 Kožedělná a obuvnická výroba

2.3.1 Aktuální stav a vývoj odvětví kožedělná a obuvnická výroba

Výroba obuvi a kožedělného zboží patří mezi tradiční řemesla, která jsou částí naší národní kultury. Po roce 1989 nastal v kožedělném odvětví útlum výroby i spotřeby českých výrobků z mnoha důvodů souvisejících s problémy přechodu od centrálně řízené ekonomiky k ekonomice volného trhu, a tato situace se odrazila zpětně v útlumu přípravy žáků na povolání způsobeném jejich klesajícím zájmem o učební a studijní obory kožařského směru. Naše obuvnictví padlo po roce 1989 díky záplavě našeho trhu obuví z východu. Nic však nebrání tomu, aby v současné době kvalita nahradila kvantitu, což je nástin řešení uvedených problémů v českém kožedělném odvětví.

Česká republika pravděpodobně již nikdy nebude světovou velmocí ve **výrobě obuvi** – v roce 1989 se vyrobilo v ČR přes 70 milionů párů bot, v roce 2003 pouze 6,5 milionů párů bot. Nicméně výroba jak obuvi, tak ostatních kožedělných výrobků v naší zemi pokračuje

díky výrobě kvalitních výrobků a kvalifikované pracovní síle. Většina českých výrobců, která obstála v silné tuzemské a zahraniční konkurenci, pochopila, že je nutné vyrábět specializovaný produkt a zvolit i vhodný marketing. České obuvnické firmy restrukturalizovaly výrobu a vyrábějí obuv zejména v segmentech bezpečnostní a ochranné obuvi, obuv ortopedickou, zdravotní, profylaktickou a kvalitní dětskou obuv.

Expertům se jeví naše geografická poloha ve středě Evropy z hlediska budoucího rozvoje obuvnictví jako výhodná pro transport obuvi jak do zemí EU, tak do zemí bývalého východního bloku. Do budoucna také počítají s kvalifikovanou pracovní silou, stabilním ekonomickým prostředím, nízkou mírou inflace a s relativně nízkými vstupními náklady, které v souhrnu dávají dobré předpoklady a možnosti i pro vzájemně výhodnou spolupráci se zahraničními investory. Na optimistické vize pro opětovné oživení tohoto odvětví je však potřebné se dívat nezaulatě a vidět je v reálných možnostech. V současné době se komplikuje postavení tohoto odvětví problémy spojenými s ekologií výroby a s nízkými výrobními náklady výrobců z některých asijských zemí. **Lze spíše očekávat další snižování výroby obuvi a postupný odsun výroby do zemí s levnější pracovní silou.** Konkurenceschopné se jeví některé speciální druhy obuvi – pracovní, ochranná a bezpečnostní, zdravotní a dětská obuv.

O něco lépe u nás je na tom **výroba kožené galanterie**. Jelikož jsou vstupní inovační investice ve srovnání s výrobou obuvi relativně nízké, odvětví kožené galanterie je úspěšně provádí a drží se světových trendů. Lze očekávat pokračující příznivý vývoj a to s ohledem na zajištěnost odbytišť, především pro luxusní galanterní zboží.

Nepříznivá je situace ve vývoji v odvětví **čínění a úprava usní**. Tento obor se na celkových tržbách kožedělného průmyslu podílí 10 % a zajišťování další výroby by vyžadovalo zvýšené investiční náklady především do životního prostředí. Nemá dostatek finančních prostředků na nákup kvalitních surovin a na financování výroby. Na zastaralém výrobním řízení vyrábí usně, které po stránce zpracování a kvality neodpovídají současnému světovému trendu.

Podle expertů je současný stav kožedělných oborů takový, že pro jejich další vývoj a tedy i rozvoj pracovních míst a s nimi související poptávkou po odbornících bude v příštím období nezbytné:

- navázat na obchodní vztahy, uzavřené v minulosti s těmi zeměmi východní Evropy, kde se ekonomická situace zlepšila,
- prohloubit vzájemné obchodní vztahy se zeměmi EU,
- znovu zaměřit exportní aktivity i směrem na východní země, zejména Rusko,
- vyvíjet tlak na příslušné instituce s cílem omezit enormní dovozy kožedělného zboží (hlavně obuvi) z Asie,
- následně se pokusit o intenzivnější rozvoj kožedělného průmyslu v ČR.

Mezi významná **pozitiva** českých firem je nutno považovat relativně levnou kvalifikovanou pracovní sílu, tradičně příznivé podmínky pro výrobu kvalitní zdravotně nezávadné obuvi a „strategickou polohu“ ve střední Evropě. K velkým **problémům** pak patří stále nedostatek možností získat úvěry, špatný stav výrobního zařízení a v některých případech ještě nutnost dovozu materiálů, surovin a polotovarů. V odvětví jsou nadbytečné výrobní kapacity, které pro nedostatek finančních prostředků a odbytišť nejsou dostatečně využívány. Výrobní prostředky jsou většinou zastaralé, což se negativně projevuje i v úrovni produktivity práce z přidané hodnoty.

Závěrem lze vyjádřit přesvědčení, že v naší republice zůstane vymezený prostor pro výrobu speciálních druhů obuvi (ochranná, bezpečnostní a pracovní obuv, ale i obuv ortopedická, zdravotní, profylaktická a kvalitní dětská obuv) v malých progresivních firmách. Stejnou popř. obdobnou situaci lze předpokládat také v odvětvích galanterie, tady se situace jeví o něco příznivější v důsledku možnosti použití jiných materiálů než je useň (textil, koženky, poromery aj.), která je základním materiálem pro výrobu obuvi. Experti předpokládají také stabilizaci situace v dovozu kožedělných výrobků z oblasti východní Asie. Uvedená

situace však v delším časovém výhledu nemusí přetrvávat, protože důvody vedoucí k jejímu vzniku (levná pracovní síla, surovinové zdroje a benevolentní legislativa) jsou přechodné.

2.3.2 Vývoj a očekávané změny v povoláních ve skupině oborů Kožedělná a obuvnická výroba

Z hlediska požadavků na kvalifikaci pracovníků v kožedělném průmyslu dojde zřejmě k dalšímu tlaku na tzv. „**univerzálnost pracovníků**“. I u dělnických profesí lze předpokládat tlak na schopnost zastoupit při výrobě více operací, protože výhledově kožedělná výroba bude realizována v Evropě pouze v menších a středně velkých firmách. Firmy se s největší pravděpodobností budou výrobně specializovat pouze na výrobu určitého druhu obuvi nebo kožené galanterie. Zřejmě přibudou požadavky na zvládnutí předvýrobních etap u pracovníků kožedělných firem, tj. na zpracování stříhového řešení, rozvedení modelů, kalkulační výpočty apod. Vývoj povolání v *obuvnické výrobě* se posune s největší pravděpodobností do oblasti navrhování a konstruování nových vzorů obuvi, výroby menších sérií zdravotní, ortopedické a dětské obuvi, případně do oblasti výroby této obuvi na zakázku a do oblasti obchodování s obuví. „Snazší komunikace“ a odbyt zboží v rámci jednotného trhu zemí EU povedou ke zvýšeným požadavkům na jazykové dovednosti, ekonomické vzdělání a marketing, zejména u majitelů menších kožedělných firem.

Od roku 1998⁷ byla provedena výrazná redukce učebních dokumentů a tím i učebních a studijních oborů z oblasti odborné problematiky. Zaměstnávání nekvalifikované pracovní síly z východu ve zbytkových obuvnických a galanterních firmách v podstatě vyřadilo poptávku po domácích odborných pracovnících a tudíž výrazně poklesl zájem o studium oborů kožařského směru. I když se oživení výuky v těchto oborech nepředpokládá v masovém měřítku, lze očekávat, že se zvýší poptávka po odbornících vyrábějících zdravotní a ortopedickou obuv buď sériově nebo na zakázku, neboť obuv z východu postrádá zdravotní i estetickou úroveň a zejména nesplňuje mnohá kritéria pro nezávadnou dětskou obuv. Poněkud příznivější situace je v oborech souvisejících s galanterními výrobky.

Z výše uvedených skutečností lze vyvodit, že bude **nutné vychovávat a vzdělávat pracovníky se širokým spektrem znalostí a dovedností**. Protože bude přetrvávat výroba malých či menších sérií v malých firmách, je nutno počítat s neustálými změnami výroby, což předpokládá operativní řízení a tomu odpovídající znalosti a dovednosti pracovníků. U manuálních pracovníků to předpokládá znalost více druhů operací při výrobě doplněné však také základními poznatky z přípravy výroby. U technicko-hospodářských pracovníků se jeví jako základní znalosti a dovednosti z oblasti marketingu, přípravy, organizace a řízení výroby a řízení kvality. Jako samozřejmé se jeví znalosti potřebných informačních technologií, dále práce na PC v obecných i odborných programech a také znalost minimálně jednoho nebo raději dvou cizích jazyků v běžné i odborné komunikaci. Tyto všechny znalosti a dovednosti jsou pak podmíněny bezpečností práce a ergonomií, pozitivním vztahem k životnímu prostředí v rámci současných trendů v ekologii.

2.3.3 Akcentovaná témata pro vzdělávání ve skupině oborů 32 Kožedělná a obuvnická výroba

Žáci i ostatní uchazeči o studium na středních odborných školách po ukončení studia obdrží podle vzdělávací úrovně vysvědčení o závěrečné zkoušce a výuční list nebo maturitní vysvědčení na základě složení příslušných závěrečných zkoušek.

Po ukončení studia však následuje pro většinu absolventů jisté vakuum, které by měla vyplnit především sféra práce. Absolventi by měli projít pod záštitou cechů či jiného podobného uskupení prvotní profesionalizací odpovídající jejich kvalifikaci v příslušné firmě nebo podniku. Ti nejlepší by pak měli možnost složit po určité praxi mistrovskou zkoušku, kterou by získali vyšší kvalifikační zařazení nebo oprávnění k vedení živnosti.

⁷Tehdy byla zpracována člena oborové skupiny první studie sledování vývojových trendů v povoláních kožařského směru.

Do budoucna by se vyplatilo, aby zaměstnavatelé vynaložili úsilí, směřující k tomu, aby odborné vzdělávání v kožedělné oblasti bylo pro mladé lidi zajímavé a přitažlivé a napomáhali zajišťovat zejména **praktický výcvik žáků**, podporovali **jazykovou výuku** a podíleli se na zajišťování **zahraničních praxí žáků**. Tím by si výhledově zajistili vlastní kvalitní pracovní sílu potřebného odborného profilu pro výkon povolání.

V návaznosti na přehled základních informací o kožedělné výrobě v ČR lze předpokládat, že vývojový trend v povolání všech uvedených odvětví směřuje k potřebě „**univerzálního pracovníka**“ se širokým záběrem všeobecných a odborných znalostí a dovedností. Příprava žáků na povolání vyžaduje, aby během výuky získali **obecné dovednosti** a postoje mající stěžejní význam pro jejich budoucí pracovní uplatnění v evropských podmínkách:

- komunikativní dovednosti v mateřském i cizím jazyce,
- dovednosti při vedení pracovního týmu,
- dovednosti řešit problémy a problémové situace,
- dovednosti využívat informační technologie, získávat, třídit a zpracovávat informace,
- pozitivní vztah k celoživotnímu vzdělávání,
- pozitivní vztah k životnímu prostředí.

Zároveň musí mít absolventi osvojeny **odborné kompetence** stěžejní pro výkon daného povolání:

- pracovat s technickou dokumentací a chápat ji jako důležitou soustavu technických podkladů pro výrobu a dokladů o výrobě zahrnující výkresy, schémata, technologické podmínky, návody, výpočtové listy apod.,
- třídit materiály podle vlastností a správně je označovat,
- využívat při navrhování a konstruování výrobků znalostí z anatomie, ortopedie a biomechaniky pohybu,
- respektovat estetická, ekonomická a zdravotní hlediska při výrobě výrobků,
- navrhovat a konstruovat výrobky předmětné oblasti (obuv, galanterní výrobky, sportovní potřeby aj.) jak klasickými metodami, tak s použitím CAD systémů; samostatně zpracovávat příslušnou technickou dokumentaci,
- znát výrobní technologie, používat adekvátní technologické postupy, dodržovat výrobní předpisy a technologickou kázeň,
- ekologicky přistupovat k výrobě a zpracování odpadů z výroby,
- posuzovat módnost a prodejnost obuvnických, galanterních výrobků, orientovat se v obchodní problematice,
- jednat se zákazníkem na patřičné odborné úrovni,
- mít předpoklady pro podnikání ve svém nebo příbuzném oboru,
- sledovat vývojové trendy ve svém oboru.

Vzhledem k požadavkům na univerzálnost pracovníků bude nutné do vzdělávacích programů pro jednotlivé obory vzdělání zakomponovat dovednosti zahrnující komplexní zhotovování výrobků včetně předvýrobních etap, dále zkvalitňovat výuku cizích jazyků, ekonomiky a marketingu. Zde jsou uvedeny některé doporučené náměty k začleňování do výuky žáků:

1/ učivo o Evropské unii

Náměty:

- zařazovat a průběžně aktualizovat učivo o Evropské unii a ve vztahu k oboru,
- sledovat vliv Evropské unie na hospodářský vývoj v ČR.

2/ flexibilita a adaptabilita

Náměty:

- vést žáky k jejich flexibilitě a adaptabilitě, učit je přizpůsobovat se novým dovednostem a postupům a k aktualizaci již dosažených znalostí

3/ komunikační dovednosti

Náměty:

- volit takové formy organizace práce ve výuce, které dávají přednost komunikačním dovednostem a schopnostem žáků pracovat v týmu

4/ výuka cizích jazyků

Náměty:

- provázat výuku cizích jazyků s výukou odborných předmětů,
- ve výuce cizích jazyků posilovat komunikační dovednosti,
- zařazovat informace o společenských zvyklostech, tradici a formách jednání v různých zemích, posilovat tak interkulturní učení,
- zajišťovat zahraniční pobyty studentů

5/ informační technologie, práce s informacemi

Náměty:

- v odborných předmětech zadávat praktické úkoly pro samostatnou práci s informačními zdroji (aplikačními programy, internetem apod.)

2.4 Zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů

2.4.1 Aktuální stav a vývoj odvětví zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů

Zpracování dřeva

Zpracování dřeva patří v České republice k odvětvím s nejdelší tradicí. Jde o odvětví založené na zpracování základní suroviny – dřeva. Této suroviny má ČR dostatek a výhledově se uvažuje s růstem těžeb minimálně do roku 2030, a to v nezbytné kvalitě i sortimentu. Vzhledem k dostatečným dodávkám surového dřeva do tohoto průmyslu a celkově dobrému stavu tohoto odvětví s výhledem dalšího růstu poptávky po jeho výrobcích lze hodnotit toto odvětví i v dlouhodobém časovém horizontu jako perspektivní.⁸

Dřevařský průmysl je rozmístěn prakticky na celém území republiky a zaměstnává zhruba 5,5 % z celkové zaměstnanosti ve zpracovatelském průmyslu. Počet zaměstnaných v posledních letech klesá a produktivita práce naopak roste.

Odvětví zpracování dřeva je oborem výrobním. Prošel, tak jako ostatní odvětví, rozsáhlým vývojem. Změny se dotkly prakticky všech povolání tohoto odvětví. Proces dosud není ukončen. Zvyšování nároků na konkurenceschopnost a probíhající restrukturalizace se v posledních letech odráží i v růstu konkurzů a likvidací. Tlaky na konkurenceschopnost sílí. Je proto nutné v odvětví zavádět nejnovější techniku a moderní organizaci práce, ale také zvyšovat jeho produktivitu z přidané hodnoty soustředěním výrob do větších produkčních celků.

Současný vývoj české ekonomiky a výrazně také odvětví zpracování dřeva je soustavně a v narůstající míře ovlivňován rostoucími náklady na suroviny a energie, ale také na ochranu životního prostředí a s tím spojených nákladů na zavádění BAT technik⁹, rozšiřující se certifikace a další. Řešení je především v důrazu na zavádění a uplatňování v praxi nejnovějších technik, technologií a materiálů, v zavádění inovací, výrobků s vyšší a vysokou

⁸ Panorama českého průmyslu 2003. Ministerstvo průmyslu a obchodu, 2004.

⁹ Vyššího stupně ochrany životního prostředí je dosahováno předcházením znečišťování použitím tzv. nejlepších dostupných technik (BAT). Způsob a rozsah zabezpečení systému výměny informací o BAT je stanoven v nařízení vlády č. 63/2003 Sb.

přidanou hodnotou, v bezchybné kvalitě hotových výrobků, v urychleném uplatňování ve výrobě všech smysluplných poznatků z organizace a marketingu, ale také ve funkční a plně srozumitelné a jednoduché legislativě, ve flexibilních podpůrných programech státu a v neposlední řadě ve vysoce kvalifikovaných lidech.

Nábytkářství a čalounictví

Nábytek má mezi spotřebním zbožím poměrně výjimečně postavení v tom, že výrazně spoluvytváří naše nejbližší životní i pracovní prostředí. Bezprostřední působení nábytku na psychickou i fyzickou stránku člověka dává specifický charakter tomuto oboru. Nepostrádá přitom technický rozměr řešení při návrhu, přípravě výroby, samotné výrobě a distribuci.

Po roce 1989 nastal v nábytkářství výrazný obrat v trendech výroby a obchodu i nástrojů působení na kvalitu produktu. Stále převyšující poptávka nad nabídkou se překlápila do opačných pozic. Vše způsobil zejména vznik soukromého sektoru a legislativně ekonomické podmínky pro vzestup objemu importů. Výrazně se rozšířila i cenová a kvalitativní škála nabízeného nábytku. Předchozí stav vynucování určitého stupně kvality direktivním působením norem, předvýrobním i opakovaným povinným hodnocením ve zkušebně, byl nahrazen trochu rizikovým, ale volnějším výběrem produktu zákazníkem, který přes cenu rozhoduje o sortimentu, množství, životaschopnosti a prodejnosti výrobku. Značnou úlohu zde převzala zodpovědnost prodejce, možnost reklamací, poprodejní servis atd. Tak, jak si zákazník postupně zvyká na odlišný charakter dováženého zboží, rozvíjí se i marketing a lze předpokládat trend postupné konsolidace trhu s přibývajícími zkušenostmi prodejců. Celý proces byl poznamenán rozpadem, někdy i likvidací velkých výrobních podniků a tento trend pokračuje dodnes. Naději dávají některé výrobní firmy, které se drží a budou snad základem průmyslu budovaného v nových a dosud neustálených podmínkách.

Očekávané změny ve vývoji v oblasti nábytkářství a čalounictví budou především kvalitativní a dají se interpretovat pro celé odvětví zpracování dřeva, výroby hudebních nástrojů:

- požadavky na růst produktivity práce snižováním počtu pracovníků,
- nahrazení lidské práce mechanizací a automatizací,
- již citovaný rozvoj výpočetní techniky,
- výrobní programy konkurenceschopné kvalitou a cenou v soutěži o trh,
- hledání možností exportu,
- respektování zpřísněných ekologických požadavků hledání výhodných kooperací.

2.4.2 Vývoj a očekávané změny v povoláních ve skupině oborů Zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů

Zpracování dřeva

V oboru se můžeme setkat se všemi formami podnikání, od samostatně výdělečných řemeslníků až po velké firmy, včetně zahraniční kapitálové účasti nebo zahraničního vlastníka. To znamená, že na pracovníky jsou kladeny různé požadavky ve škále od „univerzálního všeuměla devatera řemesel“ až po zaškoleného neodborníka jedné výrobní operace, což je dnes rozšířená praxe zaměstnávání „sezónních dělníků“, většinou zahraničních, kteří jsou zaučení pouze na jeden pracovní úkon. Teoreticky by se pak mohl zpracovávat pro každou firmu jiný vzdělávací program, vycházející z jejich specifických podmínek a požadavků, což by bylo ideální, ale v praxi neproveditelné.

Trend různorodosti struktury podnikání v oboru zpracování dřeva zůstane: samostatně výdělečně činný řemeslník, malá a menší firma, výrobní družstvo, akciová společnost, společnost s ručením omezeným apod. Z tohoto rozčlenění je patrné, co který zástupce jednotlivých skupin umí, popř. umět měl:

- řemeslník samostatně výdělečně činný – odborné dovednosti a kompetence, orientace v základních právních předpisech týkajících se podnikání, logistice, uzavírání smluv apod. pro tuzemský i zahraniční trh práce,
- dělnické profese truhlář, čalouník – odborné dovednosti a kompetence, schopnost pracovat v mezinárodním týmu, vysoká odpovědnost za kvalitu své práce,

- malá a menší firma – velmi častá je kumulace několika typů činnosti (převážně z ekonomických důvodů) např. logistika, příprava a řízení výroby, obchodní činnost, ekonomika firmy (většinou mimo účetnictví), personalistika,
- velká firma – jednotlivé specializované profese, důraz na přípravu výroby apod.,
- pracovník obsluhující stroje řízené počítačem – „operátor“ jak v truhlářské, tak v čalounické výrobě – odborné dovednosti a kompetence, znalosti operačních systémů, znalost výrobních zařízení tohoto typu a práce s nimi.

Do budoucna se očekává povinné členství v Hospodářské komoře. Certifikát mistrovské zkoušky zatím není ustanoven a diskuse spíše ustala, podnikatelé se k tomuto problému v současné navrhované podobě staví víceméně záporně.

Hlavní faktory ovlivňující předpokládaný vývoj povolání v sektoru zpracování dřeva:

- suroviny a materiálová základna - **důsledné dokladování původu suroviny**, zvláště u dřeva, že nepochází z nelegálně pokácených oblastí, ekologicky chráněných území z tuzemska i světa, že nepatří mezi chráněné druhy nebo z oblastí deštných pralesů apod.,
- u ostatních materiálů důsledné prosazování takových **výrobků, které neohrožují zdraví**,
- **používání informačních technologií** uvnitř i vně podniku, vyhledávání nových informací, technické a ekonomické využití zpracování dat,
- komunikační schopnosti, řešení krizových situací. Dobře formulovat zadávané úkoly, obhájit, prosadit a předložit navrhované argumenty řešení,
- seznamovat se s **technickými novinkami v oboru**, sledovat nové trendy v oblasti materiálů, strojů, nástrojů, konstrukce, designu,
- důsledné dodržování **zásad ochrany zdraví a bezpečnosti při práci**, přijímat předběžná a následná opatření, hodnotit a analyzovat,
- firemní příslušnost, hrdost a zodpovědnost za jednání uvnitř i vně firmy, ekonomické a šetrné hospodaření s majetkem firmy,
- právní následky jednání jednotlivce, firmy, osobní odpovědnost, etické jednání a podnikání,
- ekologické myšlení a jednání,
- sebezdokonalování se v rámci celoživotního vzdělávání, kariérní růst.

Nábytkářství a čalounictví

Z hlediska uplatnění absolventů k výrazným změnám nedochází. Jedná se zejména o tři oblasti – technika, výroba a obchod, což jsou funkční místa, která se týkají zejména větších firem se sériovou až hromadnou výrobou. **Funkční místa jsou charakterizována velkou mírou specializace** a se snižováním velikosti firmy **zanikají**, nebo jsou slučována. Nelze však v těchto případech hovořit o snižování nároků na kvalitu vzdělání – spíše naopak. U zcela malých výrobních firem budou značné nároky nejen na hloubku technických znalostí, ale i na široký přehled o oboru, včetně právních a ekonomických znalostí. U zcela malých soukromých firem je profesní profilace nejširší.

Náhlé zvětšení významu a potřeb obchodu s většími zisky proti rozkolísané výrobní sféře znamenal i pohyb řady pracovníků v nábytkářství. Přestalo se jednat o pouhý odbyt výrobků, ale o skutečný prodej s marketingem a rozvojem spektra služeb zákazníkům.

Hlavními trendy pro období nejbližších let jsou:

- Možnosti uplatnění absolventů v technických oborech výrobní sféry se z hlediska množství snižují.
- Nároky na kvalitu a penzum odborných znalostí se nesnižují, ale naopak porostou s rozvojem vědy a techniky i vývojem kultury bydlení. Větší dosah budou mít i ekonomické nástroje a ekologie.
- Jako oblast nadstavby působí prudký rozvoj výpočetní techniky a informačních technologií, které „prorůstají“ řadou činností od zpracování návrhu, technické

přípravy výroby, vlastní výroby (CAD – CAM systémy) až po využití v oblasti distribuce a služeb pro zákazníka.

- Vstup do EU znamenal harmonizaci některých norem a průmět jejich změn do parametrů nábytku a jeho výroby.
- Rozšíření trhu práce (zatím částečné) vyvolává perspektivní potřebu jazykového vybavení absolventů.

2.4.3 Akcentovaná témata pro vzdělávání ve skupině oborů 33 Zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů

Podobně jako v jiných oborech i tady značný podíl absolventů středních škol nezůstává ve vystudovaném oboru a přechází do oborů jiných, včetně VŠ jiného zaměření. Tento jev je dlouhodobý. Do jisté míry je to způsobeno nedostatečnou informovaností rodičů a dětí o dané profesi a možnostech uplatnění. Dále je to způsobeno tím, že kapacita škol pro daný obor je zřejmě předimenzovaná.

Problémem ve vzdělávání je míra proporcí mezi úzkou specializací při zachování hloubky znalostí a univerzálností, kopírující informační expanzi včetně snahy o rozšíření spektra povolání vhodných pro absolventa. V každém technickém oboru dochází k nárůstu nových poznatků, což vyžaduje rozšíření témat v učebních plánech. Tento trend je však stálý a kapitol, které lze považovat za zastaralé a bylo by možno vyřadit, je vždy méně.¹⁰

Cesta proti povrchnosti jde tedy jedine cestou specializace. Je třeba, aby absolvent uměl dobře jeden profilující obor, ve kterém bude dán důraz na analytické a tvůrčí myšlení, které je cestou k pozdější adaptabilitě při zachování v novém povolání, při celoživotním vzdělávání i případné rekvalifikaci.

Pro uplatnění absolventa je důležité:

1/ praxe – stále chybí užší vazba mezi školou a podnikem. Pro podniky by spojení se školami mělo být investicí do budoucna, prakticky však pro ně znamená zátěž bez legislativně upravených kompenzací. Jedná se nejenom o praxe, ale i o možnosti se podílet na řešení konkrétních úkolů podniků, včetně konzultací a využití některých zařízení.

Náměty:

- úprava legislativy (z hlediska bezpečnosti práce, ...) a legislativně upravená kompenzace firmám

2/ učivo o Evropské unii – vstup České republiky do Evropské unie byl významným mezníkem, který přinesl celou řadu změn a úprav na nejrůznějších úrovních (legislativa i podnikový přístup ke společnému trhu).

Náměty:

- zařazovat a aktualizovat učivo vztahující se k Evropské unii, evropskému právu, legislativě, financování, ekonomickým trendům,
- sledovat vliv Evropské unie na ekonomický vývoj v ČR

3/ aktualizace informací - nové technologie a ekologické myšlení – pro výkon povolání v oblasti zpracování dřeva a výroby hudebních nástrojů je vyžadována vysoká úroveň odborných znalostí a dovedností, s čímž neodmyslitelně souvisí potřeba průběžné aktualizace informací.

Náměty:

- zařazovat do výuky a průběžně aktualizovat informace o nových konstrukcích, technologiích a materiálech,
- podporovat ekologické myšlení a jednání studentů při řešení praktických úkolů,
- zařazovat nové informace z oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví při práci.

¹⁰ Růžička, J.: Očekávaný vývoj v oblasti nábytkářství a čalounictví (expertní analýza).

4/ kvalita práce – při výkonu povolání je kladen velký důraz na zodpovědnost za kvalitu práce a výrobků. Kvalitu je nutné chápat jako významný nástroj konkurenceschopnosti a dobrého jména.

Náměty:

- klást důraz na zodpovědnost za kvalitu své práce, zařazovat do výuky nové poznatky kontroly kvality práce i výrobků.

5/ informační technologie a práce s informacemi – v profesích sledované výrobní oblasti se kloubí odborné znalosti informačních a komunikačních technologií. Vyžaduje se samostatná a aktivní práce, a tudíž i práce s informacemi českými i zahraničními.

Náměty:

- propojovat všeobecné dovednosti s informačními technologiemi s odbornými dovednostmi,
- pracovat s informacemi, tzn. kde je hledat, jak je zpracovat a použít,
- v odborných předmětech zadávat praktické úkoly pro samostatnou práci s informačními zdroji (internetem).

6/ znalost cizích jazyků – v těchto profesích se vyžadují jazykové znalosti k dorozumění v situacích každodenního osobního a pracovního života, tedy jazykové znalosti včetně odborné terminologie z oblasti informačních technologií.

Náměty:

- rozšířit výuku cizích jazyků o základy odborné terminologie,
- podporovat zahraniční stáže studentů, zejména u firem.

2.5 Polygrafie, zpracování papíru, filmu a fotografie

2.5.1 Aktuální stav a vývoj odvětví polygrafie, zpracování papíru, filmu a fotografie

Polygrafický průmysl patří mezi menší odvětví zpracovatelského průmyslu ČR – podílí se přibližně 2,8 % na podílu tržeb a o něco vyšší podíl (3,2 %) má i ve struktuře pracovníků zpracovatelského průmyslu. Průmysl je lokalizován v tradičních polygrafických oblastech s dlouholetou tradicí, kde významnou roli hraje Praha, která se na tržbách podílí více než 40 %. Současné tiskové kapacity jsou soustředěny do několika velkých tiskáren s účastí zahraničního kapitálu a mnoha malých tiskáren s převážně českým kapitálem. Vývoz polygrafické produkce v průběhu posledních pěti let vzrostl přibližně na trojnásobek a již delší dobu má ČR kladné saldo zahraničního obchodu v oblasti polygrafického průmyslu. V současné době se **ČR zaměřuje na nejnovější technologické postupy. Dochází k razantnímu vývoji v oblasti digitální přípravy a zpracování dat.** Nejběžnější technikou tisku však i nadále zůstává ofsetová technologie. Vývoj v oblasti digitalizace dat a postupů polygrafického průmyslu výrazně pomohl a oproti prognózám, které před několika lety předpokládaly útlum potřeby různých klasických tiskovin, se ukazuje, že papír a jiné potiskované materiály mají na trhu své místo. S rozvojem společnosti a rozšiřováním oblasti vědecko-technických a jiných informací roste i potřeba tiskových výrobků jako informačních médií. Výpočetní technika změnila a urychlila celý systém informační techniky a umožňuje shromažďování obrovských souborů dat a jejich členění, avšak nepodařilo se jí zcela nahradit poslání a úkol tištěných informací a dokumentů. Spotřeba papírů naopak s rozšiřováním výpočetní techniky neustále stoupá. Narůstá produkce v tiskových technikách v polygrafické oblasti i ve sféře obalového průmyslu.

2.5.2 Vývoj a očekávané změny v povoláních ve skupině oborů Polygrafie, zpracování papíru, filmu a fotografie

Pro polygrafický průmysl je charakteristická značná **investiční náročnost** a potřeba **vysoce kvalifikované pracovní síly**. Vstup zahraničního kapitálu do odvětví, které bylo do roku 1989 na nízké technologické úrovni, umožnil přeskočit některé vývojové etapy, akceleroval dynamický rozvoj výrobní technologické základny, zejména dynamickou digitalizaci technologických postupů. V důsledku toho postupně dochází ke změnám v zařazení jednotlivých oborů, fúzím tiskařských kapacit s vydavatelskými firmami a k rozvoji nových alternativních médií, především internetu, mobilních telefonních služeb, tzv. Gross medií, on line publikování a dalších.¹¹

Výpočetní technika a její rozvoj jako takový má v procesu vývoje tiskových technik nesmírný význam. Výpočetní technika a některé vlastnosti elektrochemických prvků a jejich využití zcela vyřadily klasický proces reprodukce zavedením elektronického snímání pomocí scannerů a v poslední době pořizování elektronického obrazu pomocí digitálních fotoaparátů. V budoucnu půjde pravděpodobně především o zdokonalování a urychlování v oblasti přípravy tiskových dat. Velmi důležitým momentem je zavedení kontrolních mechanismů před, v průběhu a po dokončení tisku, pomocí kterých lze objektivně posoudit kvalitu a stav reprodukce. **Nástup sofistikovaných výstupních datových formátů bude klást stále větší požadavky na vzdělání operátorů.** Dochází ke zrychlení výrobního procesu a budoucím trendem bude odklon od velkých zakázek k zakázkám menším, ale s větší frekvencí při dodržení špičkové kvality. Zvyšování tlaku ze strany zákazníků na kvalitu zpracování dat bude nutit firmy, aby nasazovaly stále dokonalejší kontrolní mechanismy, přičemž doba přípravy dat se bude neustále zkracovat. Bude se snižovat podíl manuálního ovládání strojů na úkor automatických strojů a také počet vadných výtisků jako výsledek automatizace některých výrobních procesů, které vyřadí chybu lidského faktoru. Vývoj směřuje ke **snižování nákladů při dodržení vysoké kvality tisku.** Nastupuje i nový trend, tzv. tisk na přání, který vychází vstříc zákazníkům. Jde v podstatě o adresnou výrobu pro konkrétního zákazníka.

Předpokládá se, že výhledově bude pokračovat trend úspory zaměstnanců, poroste jejich specializace, a to především díky nástupu nových technologií, které umožní vynechat některé výrobní procesy v předpřípravě tisku.

2.5.3 Akcentovaná témata pro vzdělávání ve skupině oborů 34 Polygrafie, zpracování papíru, filmu a fotografie

1/ znalosti o Evropské unii - ČR přebírá normy Evropské unie vztahující se ke kvalitě výrobků, část českých norem je již s Evropskou unií sjednocen. Pro podnikovou sféru toto bude mít význam zejména při získávání zakázek ze zemí Evropské unie.

Náměty:

- zařazovat a průběžně aktualizovat učivo o evropských normách kvality. Sledovat vliv Evropské unie na vývoj kvality v ČR

2/ znalost cizích jazyků - v profesích daného sektoru se vyžaduje vysoká úroveň jazykových znalostí včetně odborné polygrafické terminologie.

Náměty:

- zefektivnit výuku cizích jazyků – provázat ji s výukou odborných předmětů,
- zařazovat informace o společenských zvyklostech, tradici a formách jednání v různých zemích,
- podporovat zahraniční pobyty studentů

3/ logické myšlení - prohlubující se automatizace analytických a rozhodovacích procesů a rozvoj výpočetní techniky vede k rozšiřování formalizovaných postupů a

¹¹ Panorama českého průmyslu 2003. MPO, 2004.

potlačování analytického logického myšlení. V souvislosti s tím klesají nároky na intelektuální a logický přístup k řešeným úlohám.

Náměty:

- redukovat učební látku matematiky na úkor rozborů výpočetních postupů

4/ informační technologie - v profesích zařazených do daného sektoru se kloubí odborné znalosti se znalostmi informačních technologií. Vyžaduje se samostatná a aktivní práce s prameny, českými i zahraničními - práce na internetu.

Náměty:

- propojovat dovednosti práce s informačními technologiemi s odbornými dovednostmi,
- v odborných předmětech zadávat praktické úkoly pro samostatnou práci s informačními zdroji (internetem)

5/ metody výuky – praxe klade velký důraz na skutečné dovednosti. Zaměstnavatelé místo termínů kurz a školení používají více termínů tréninků dovedností.

Náměty:

- při výkladu učiva procvičovat a zkoušet uplatňování metody, které podporují osvojování dovedností,
- uplatňovat metody simulující reálné ekonomické činnosti (fiktivní firmy) a odbornou praxi ve firmách

6/ komunikační dovednosti – pro výkon povolání v dané oblasti jsou vyžadovány dobré komunikační dovednosti a vysoká kultivovanost projevu.

Náměty:

- ve výuce komunikace klást důraz na praktický trénink formulace otázek, emfatického naslouchání druhého, názorného a zajímavého výkladu určité problematiky.

2.6 Stavebnictví, geodézie a kartografie

2.6.1 Aktuální stav a vývoj odvětví stavebnictví, geodézie a kartografie

Stavebnictví

V České republice patří stavebnictví k hlavním odvětvím národního hospodářství. Dynamika stavební produkce stoupá a i výhledově lze očekávat její trvalé oživení. Stavebnictví se podílí přibližně 7 % na tvorbě hrubého domácího produktu. **Stavebnictví je také významným zaměstnavatelem, jak přímým** (zaměstnává asi 9 % ekonomicky činného obyvatelstva), **tak nepřímým** (jedno nové pracovní místo ve stavebnictví vytváří další dvě pracovní místa v navazujících výrobních odvětvích a službách). Stavebnictví jako odvětví je **citlivé na výkyvy konjunkturálních cyklů**, na straně druhé může při využití veřejných prostředků výrazně přispívat ekonomickému rozvoji.

V průběhu ekonomické transformace v 90. letech prokázalo stavebnictví schopnost rychle se adaptovat na tržní podmínky. Postupně se vyrovnalo se změnou poptávky, s nároky na vyšší kvalitu, technologickou i architektonickou úroveň stavebních děl. Proběhla privatizace a významný podíl získali zahraniční investoři, kteří si přinesli svoje know-how. Výrobní základna českého stavebnictví je tvořená klasickými dodavatelsko-odběratelskými sítěmi se širokým zázemím subdodavatelů, developerských firem, architektů, projektantů a s vazbami na aktivity v oblasti trhu s pozemky a ostatními nemovitostmi.

Situace ve struktuře produkce stavební výroby:

- z hlediska *směrů výstavby*: v druhé polovině 90. let se nejsilnějším směrem výstavby staly inženýrské stavby (36 % v roce 2003), a to díky statním zakázkám na stavby dopravní infrastruktury a zahraničním investicím. Podíl výstavby výrobních nebytových budov (31 % v roce 2003) a nevýrobních nebytových budov (16 % v roce 2003) má sestupný trend. Podíl bytové výstavby, který má ve stavebnictví vyspělých zemí obvykle vedoucí postavení (kolem 50 %), se v České republice pohybuje na nízké úrovni (kolem 17 %), i když v posledních letech se podíl bytové výstavby zvyšuje (7 % v roce 1995 na 17 % v roce 2003). Nejnižší podíl ze směrů výstavby mají stavby vodohospodářské (kolem 1-2 %).
- z hlediska *velikosti podniků*: struktura stavební produkce podle velikosti podniků se jeví v posledních letech jako stabilizovaná. Více než 80 % stavebních prací provádějí podniky s 20 a více zaměstnanci. Podíl menších podniků v posledních letech roste. Významné postavení si zachovávají největší podniky (s 1 000 a více zaměstnanci) s podílem na objemu stavební produkce nad 20 %. Objevuje se trend orientace podniků s 20 a více zaměstnanci především na novou výstavbu a orientaci malých podniků na opravy a údržbu.
- z hlediska *druhu výstavby*: ve struktuře stavebních prací má vysoký podíl nová výstavba. Nízký, v porovnání se zahraničím, je v ČR také podíl prací na opravách a údržbě.

Růst stavební produkce po transformaci národní ekonomiky je považován za výborný. Největší prioritu má výstavba silnic. Celkově, v porovnání se západní Evropou, se však zatím jedná o malý objem stavebních prací. Stavebnictví patří sice v celé EU k nejvýznamnějším národohospodářským odvětvím, ale méně příznivě se tento sektor jeví při pohledu na hospodářské výsledky a pozice stavebních firem. Charakteristické pro stavební trh jsou:

- **nízká úroveň výnosů** stavebních firem v porovnání s jinými sektory, příčinou je roztržitost trhu a cenové tlaky,
- **nízké zisky stavebních podniků** mají za následek jejich špatné postavení na akciových trzích,
- **nestálost a výkyvy poptávky**; s kolísající poptávkou kolísají také ceny a objem produkce,
- stavební trh je negativně ovlivněn **nízkými bariérami pro vstup na něj**, což dává možnost malým firmám vstupovat na trh v období konjunktury a opouštět ho v době poklesu poptávky,
- hlavním kritériem pro získání stavební zakázky jsou jen **náklady a doba výstavby**.

Geodézie a kartografie

- V důsledku politických změn v roce 1989 a následně i změn příslušné legislativy, kterým se mění občanských zákoník a některé další zákony, došlo rovněž i k zásadním změnám v organizaci i náplni zeměměřické služby v naší republice.
- Zeměměřický úřad a současně část zeměměřických činností přešla do soukromého sektoru.
- Byl zaveden nový studijní obor, geodézie - katastr nemovitostí, jehož úkolem je vychovávat odborné zaměstnance pro katastrální úřady.
- Nastal významný **rozvoj nových technologií** při určování souřadnic metodou GPS, využívají se moderní digitální technologické prostředky pro komunikaci v běžné praxi a také vývoj v digitální fotogrammetrii.

2.6.2 Vývoj a očekávané změny v povoláních ve skupině oborů Stavebnictví, geodézie a kartografie

Lidský potenciál patří mezi nejsilnější stránky českého stavebnictví. **Kvalifikační strukturu** pracovníků je třeba považovat za základní zdroj konkurenceschopnosti odvětví, který může z části kompenzovat i nižší úroveň kapitálového vybavení českých firem. Bohužel tato silná stránka **výrazně oslabuje**, což se projevuje ustupujícím zájmem o učňovské obory orientované na stavebnictví a přesunem našich odborníků na západ.

Negativně se do situace ve stavebnictví promítá i **nízká mobilita pracovní síly** (obecně), ve stavebnictví vždy byla a bude potřeba mnohem vyšší než v ostatních odvětvích. Pro zlepšení tohoto stavu je však nezbytné zajistit dostupné bydlení. Péče o rozvoj lidských zdrojů ve stavebnictví a zvyšování jejich kvalifikace se v podmínkách České republiky jeví jako významný předpoklad konkurenceschopnosti odvětví po vstupu do EU.¹²

Stavebnictví je konzervativní obor, v němž technický pokrok probíhá cestou pomalých a malých změn. Ve všech oblastech stavebnictví se **uplatňují nové technologie a materiály**. Dlouhodobé tendence k zlepšování tepelně technických vlastností stavebních konstrukcí a snahy v oblasti využívání obnovitelných a netradičních zdrojů energie ústí do staveb nízkoenergetických a pasivních domů. K novým rozvíjejícím se oborům patří recyklace stavebních materiálů (dalšímu rozvoji by měla pomáhat legislativa a ekonomická opatření). V oblasti navrhování staveb došlo k širokému uplatnění výpočetní techniky, včetně speciálních programů při zpracování projektové dokumentace. V oblasti realizačních firem se většina velkých českých společností stala součástí nadnárodních koncernů, což jim poskytlo přístup k novému strojnímu vybavení, novým technologiím, technologickým zařízením ale i k finančním prostředkům umožňujících podílet se na financování průběhu staveb. Tyto změny vyvolaly tedy ve všech oblastech potřebu pracovní síly s daleko větším rozsahem znalostí, než pouze znalostí technologických.

Odborné vzdělávání ve stavebních profesích ve všech úrovních mělo v ČR vždy dobré jméno, kvalitní úroveň a dlouholetou tradici. V době informační společnosti, která vede ke zvětšení objemu nových informací a k urychlení procesu zastarávání informací, nelze profesní přípravu v tomto oboru naplnit jen uzavřeným školním vzděláním. Je potřeba navazovat na školní vzdělání dalším, celoživotním vzděláním.

Jedním z hlavních problémů středoškolského vzdělávání pracovníků v oblasti stavebnictví je značná **rozmanitost v požadavcích na absolventy** nastupujících do zaměstnání v různých státních institucích a orgánech a projektových a realizačních společnostech zabývajících se různými úkoly v jednotlivých stupních přípravy a realizace staveb. **Společnou množinou požadavků** jsou *základní znalosti z oblastí stavebních materiálů a základních konstrukčních řešení*. Další požadavky potřebné pro zaměstnavatele v oblasti státní správy, projektových a stavebních firem jsou velmi rozdílné a nelze je v plné šíři uplatnit v průběhu studia a zaměstnavatelé musí s touto skutečností počítat při doplnění potřebných znalostí po nástupu absolventů do zaměstnání.¹³ Dalšími běžnými požadavky kladenými na absolventy střední školy je znalost a umění jednání s dalšími osobami. V současné době se projevuje požadavek, aby absolventi **byli schopni své odborné a technologické znalosti propojit s ekonomickým vnímáním dopadů** vykonávané činnosti.

Z hlediska dlouhodobého vývoje je pro stavebnictví nezbytné zastavit stále se zhoršující strukturu zaměstnanců (nekvalifikovaní, zaměstnávání načerno, cizinci) a ovlivnit učňovské školství tak, aby do odvětví dodávalo alespoň část odcházejících řemesel, které stavebnictví potřebuje. Další vývoj musí směřovat k **posílení kvalifikovanosti pracovní síly**, zejména v řemeslných činnostech. Tyto trendy si vynutí i změny ve struktuře povolání. Utlumují se některá tradiční povolání na úkor rozšíření a uplatňování nových technologií. Zároveň se objevují snahy po šířeji koncipovaných oborech a jejich vzájemném propojení. Zcela zásadní dopad i do řemeslných oborů bude mít průnik informačních technologií a jejich každodenní využívání.

2.6.3 Akcentovaná témata pro vzdělávání ve skupině oborů 36 Stavebnictví, geodézie a kartografie

Neobjevuje se potřeba něco příliš měnit. Za téměř sto let výuky je didaktika výuky, zejména metody, organizační formy až po taxonomii výuky dovedena k určitému stupni dokonalosti. Velice operativně se utlumuje výuka činností, které ztrácejí na významu a

¹² Skřivánek, J.: Vývojové trendy ve stavebnictví (expertní analýza).

¹³ Frána, A.: Vývojové trendy v dopravním stavitelství (expertní analýza).

naopak se očekává posílení a zařazení do výuky jiných předmětů, které povedou k určitému zevšeobecnění a univerzálnosti, kterému se neubráníme. **Lze očekávat širší odborný profil přípravy, a tím zánik některých tradičních učebních oborů** (nikoli povolání) a vznik nových povolání (nikoli učebních oborů). Tyto trendy lze očekávat zejména u montážních technologií, ekologického stavění a zavádění špičkových technologií a techniky do stavebnictví. Za základní předpoklad budoucího rozvoje studia se považuje udržet kontinuitu s existujícími a budoucími vývojovými trendy.

1/ práce s výpočetní technikou, internetem a s novými technologiemi – je dnes požadována jako zcela základní kvalifikační požadavek.

Náměty:

- důsledně uplatňovat využívání výpočetní techniky a omezit rozsah rutinních např. statických výpočtů.

2/ jazyková vybavenost – vstup zahraničních firem do odvětví stavebnictví v ČR přináší nové požadavky na zvýšení jazykové vybavenosti absolventů.

Náměty:

- zlepšit jazykovou vybavenost absolventů a provázat výuku cizího jazyka s odbornou problematikou.

3/ praxe a odborný výcvik – spojitost a vazba praxe a odborné firmy. Zajistit pro žáky požadovanou náplň odborného výcviku nebo odborné praxe v reálném provozu či na reálné stavbě je stále obtížnější.

Náměty:

- zabezpečit větší styk s praxí; zahrnout možnost prázdninové praxe do zvláštního režimu škol,
- je potřebné navazovat kontakty učilišť s výrobními firmami a se sociálními partnery. Cílem je aktualizovat ve výuce potřeby současné a budoucí praxe a postupně zvyšovat úroveň řemesel a kvalitu řemeslníků.

4/ příprava pedagogů – přednášené učivo by mělo být průběžně aktualizováno.

Náměty:

- větší pozornost věnovat dalšímu vzdělávání pedagogických pracovníků,
- zvýšit zájem učitelů o stále sebevzdělávání v oblasti nových technologií, materiálů a postupů.

5/ grafické dovednosti – rozvojem používání grafických výstupů pomocí výpočetní techniky se zmenší potřeba návyků v oblasti klasických grafických prací.

Náměty:

- jeví se jako potřebné zachovat určitou úroveň grafického vyjadřování očekávanou od technicky vzdělaných absolventů.

6/ všeobecný rozhled – posílit schopnost žáků posuzovat jednotlivé problémy v souvislostech.

Náměty:

- zvýšit všeobecný přehled na úkor dosud preferovaného systému požadovaných detailních znalostí, které si absolvent pro praxi není schopen zapamatovat a využít,
- na úrovni úplného středního vzdělání dosáhnout potřebné míry všeobecných znalostí v části společenskovední, matematicko-fyzikální a tělesné výchovy.

7/ ekonomické, ekologické a právní povědomí – zvýšené požadavky jsou a budou ještě kladeny na ekonomické uvažování absolventů a na dostatečné znalosti v oblasti legislativních norem týkajících se jejich oboru.

Náměty:

- posílit znalosti absolventů v oblasti ekonomiky a základních znalostí právní problematiky
- posilovat ekonomické myšlení žáků při řešení technických problémů,
- zdůrazňovat ekologické aspekty a ochranu životního prostředí při veškeré stavební činnosti.

8/ komunikativní a prezenční dovednosti

Náměty:

- posilovat všechny formy komunikativní dovednosti,
- podporovat komunikaci v cizím jazyce,
- průřezově připravovat žáky na prezentaci svých znalostí a dovedností.

9/ vybavenost škol

Náměty:

- doplňovat vybavenost škol moderními pomůckami, ale i běžnými pracovními předměty a zařízeními.

2.7 Zemědělství

2.7.1 Aktuální stav a vývoj odvětví zemědělství

Pro české zemědělství znamenal rok 2004 významný přelom. Díky vstupu ČR do EU a navazujícímu přijetí Společné zemědělské politiky EU se české zemědělství začlenilo do systému, který je charakterizován výraznou dotační politikou, regulací agrárního trhu a tarifní i netarifní ochranou společného trhu EU.

V zemědělské prvovýrobě se v některých odvětvích nyní začíná projevovat **vliv konkurenčního tlaku tržního prostředí** po vstupu do EU (např. zelinářství, výroba masa). Tento tlak povede v některých případech k postupnému snižování počtu výrobních odvětví v zemědělském podniku. Stále častěji **se budou muset podniky specializovat** pro udržení vysoké technologické úrovně výroby. Snižování počtu výrobních odvětví bude znamenat podstatné **zvýšení produktivity práce a také zvýší nároky na vysokou kvalifikaci** pracovní síly a doplnění její kvalifikace.

Experti se domnívají, že další vývoj v zemědělství bude mít tyto hlavní rysy:

- Zemědělství je třeba vidět jako výrobní odvětví, které je ovlivněno zákony trhu, takže je nutné **zvýšovat** hlavně jeho **konkurenceschopnost**. Konkurenceschopnost zemědělských podniků musí být zajištěna podporou nových postupů využívajících **moderní technologie**.
- Zemědělci budou moci nadále počítat s dotacemi napomáhajícími **rozvoji multifunkčního zemědělství**.
 - Do budoucna se naprostá většina dotací bude vyplácet nezávisle na objemu výroby, kvalita produkce bude upřednostněna nad její kvantitou.
 - Poskytování těchto dotací bude vázáno na plnění standardů na ochranu životního prostředí, bezpečnosti potravin a pohody zvířat.
 - V důsledku snížení přímých plateb větším farmám budou mít zemědělci k dispozici více peněz na programy související s životním prostředím, kvalitou produkce a rozvojem venkova.
- Zemědělství bude plnit nejen funkce produkční, ale také **mimoprodukční funkce** (např. environmentální, sociální). Bude podporována diverzifikace činností zemědělských podniků. Je třeba podporovat tuto diverzifikaci i u větších zemědělských podniků, nejen u rodinných farem. Dá se očekávat další rozvoj **nepotravinářského využití** zemědělské

produkce (biomasa pro energetické účely) a **rozvoj biotechnologií** jako postupů výroby speciálních přípravků pro farmacii a humánní medicínu, biolihu, bioplynu, stavebních materiálů pro stavebnictví apod.

- Problematika zemědělské produkce je stále více pojímána v kontextu celého potravinového řetězce „od farmy po stůl“, kde je kladen důraz nejen na zajištění potřebného množství zdrojů pro potravinářský a krmivářský průmysl, ale zejména na jejich **kvalitu a zdravotní bezpečnost**.
- Stále více se budou prosazovat moderní zemědělské systémy, které budou přihlížet k **principům udržitelného rozvoje** včetně ekologických přístupů. V této souvislosti vzrůstá význam technologií s minimalizací spotřeby energií a technologií omezujících vstupy (pesticidy, hnojiva). Dále bude kladen důraz na optimalizaci hospodaření s vodou, snižování produkce odpadů a emisí v agrokomplexu a alternativní využití odpadů zemědělské produkce. Pravděpodobně se v zemědělství budou uplatňovat ještě více tzv. alternativní zemědělské systémy (ekologické zemědělství, integrovaná produkce, konzervační zemědělství, precizní zemědělství apod.).
- V souvislosti s finančními podporami očekáváme další **rozvoj ekologického zemědělství**, včetně zpracování a prodeje ekologických potravin.
 - Rozšíření hospodaření v ekologickém zemědělství i na orné půdě.
 - Rozvinutí trhu s bioprodukty.
 - Rozšíření sortimentu biopotravin.
 - Zemědělství by se mělo stát integrální součástí rozvoje venkovských oblastí.
 - Zvýšení konkurenceschopnosti zemědělského sektoru prostřednictvím podpor pro restrukturalizaci.
 - Zlepšení životního prostředí a krajiny prostřednictvím podpory krajiny tvorby.
 - Posílení kvality života ve venkovském prostoru a podpora diverzifikace ekonomických aktivit prostřednictvím opatření zaměřených na zemědělský sektor a ostatní subjekty působící ve venkovském prostoru. Na venkově by se tedy měl rozvíjet cestovní ruch, agroturistika a služby s tím související.
- **Počet pracovníků má v zemědělství klesající tendenci.** Zastoupení žen na celkovém počtu pracovníků se snižuje. V zemědělství probíhá daleko výrazněji zhoršování věkové struktury pracovníků než v celém národním hospodářství, kde stárnutí pracovníků odráží pouze všeobecný trend stárnutí obyvatelstva ČR.
- Ve srovnání se situací v celém národním hospodářství má zemědělská pracovní síla nižší kvalifikační úroveň. Na druhé straně dochází k postupnému zlepšování vzdělanostní struktury pracovníků v zemědělství, ubývá pracovníků se základním vzděláním a narůstá podíl pracovníků s vyšší kvalifikací. Tyto změny jsou však pravděpodobně doprovázeny efektem podstatného snížení počtu pracovních sil v zemědělství.

2.7.2 Vývoj a očekávané změny v povoláních ve skupině oborů Zemědělství

Celkové změny v zemědělském hospodářském sektoru se výrazně promítly také do změn v přípravě na povolání pro tento sektor. Změnil se do značné míry obsah zemědělského vzdělávání a změnila se také řídicí struktura pro zemědělské vzdělávání a některé institucionální změny (změny víceméně skokové a nepřilíš systematické). K velmi důležitým změnám patří i změny ve struktuře studijních a učebních oborů škol a učilišť.

Obsahové změny v přípravě na povolání byly připravovány kontinuálně a postupně tak reagovaly na systémové změny v celém zemědělství od počátku devadesátých let. Tyto obsahové změny byly často výsledkem aktivit jednotlivých vzdělávacích institucí (škol a učilišť) a v některých ohledech předcházely legislativní a jiná systémová řešení. Obsah vzdělávání se postupně měnil a důsledky těchto procesů lze stručně shrnout takto:

- zvýšení podílu všeobecného vzdělávání ve studijních a učebních oborech,

- zmenšení počtu studijních a učebních oborů, ve kterých se připravují pracovní síly pro zemědělství,
- vzdělávání bez úzké specializace se širším odborným základem,
- změna obsahu vzdělávání s ohledem na vývoj v zemědělství (agroturistika, rostlinolékařství),
- změna v obsahu vzdělávání s ohledem na změnu role zemědělství v národním hospodářství (změna v produkční funkci zemědělství, rozvoj venkova),
- změny v obsahu vzdělávání spojené s novými funkcemi zemědělství (trvale udržitelný rozvoj, ekologická hlediska, nepotravinové produkce zemědělství).

Kromě tradičních směrů a oborů odborné přípravy, které budou mít i nadále své nezastupitelné místo v programech odborného vzdělávání, je třeba **věnovat pozornost i nově se objevujícím směrům a technologiím a jejich socioekonomickým souvislostem**. Na významu nabývá mezioborové studium, které kombinuje výuku odborných předmětů a produkčních technologií s výukou ekonomických disciplín včetně managementu výroby a marketingu. Význam si uchovávají dovednosti související s rozhodováním o použití správné technologie a výběru nejvhodnější techniky a jejich praktické zvládnutí.

Ztrácet na významu budou naopak dovednosti spjaté s využitím konkrétního technologického zařízení a dovednosti, které nemají univerzálnější uplatnění.

Kvalifikace pro zemědělská povolání by měla být posílena zejména v následujících oblastech:

- zaměření na kvalitu a bezpečnost potravinových zdrojů,
- rozvoj a využití biotechnologií,
- udržitelný rozvoj a obnovitelné zdroje,
- zvyšování konkurenceschopnosti v důsledku technologického rozvoje.

Ve srovnání se situací v celém národním hospodářství má zemědělská pracovní síla nižší kvalifikační úroveň a úzkou profesní specializaci, která vede k malé profesní flexibilitě a tím pádem i k obtížnějšímu uplatnění na trhu práce. **Chybí zemědělci s univerzálním profesním profilem** uplatnitelným zejména při hospodaření v malých zemědělských podnicích. Negativním faktorem je i poměrně nízká prestiž uplatnění v zemědělství, která je dána z velké části nízkou úrovní mezd a tím snížením atraktivity pro nové pracovníky.

Změna požadavků na kvalifikaci pracovní síly v zemědělství bude přímo souviset s postupnou obměnou vedoucích pracovníků v zemědělství, jejichž průměrný věk se stále zvyšuje a je velmi vysoký. Lze očekávat změnu požadavků na nižší řídicí pracovníky a vedoucí úseků. V českém zemědělství probíhá trvalý proces zhoršování věkové struktury pracovníků. Zatímco ještě v roce 1989 tvořili pracovníci do 30 let více než pětinu (21,4 %) ze všech zemědělských pracovníků, pak do roku 2003 jejich podíl poklesl prakticky o polovinu na 11,4 %. Z empirických výzkumů je patrné, že podniky právnických osob zaznamenávají trend výraznějšího zhoršování věkové struktury zemědělců než podniky fyzických osob. Trend vývoje věkové struktury zemědělců a pracovníků v národním hospodářství v celém období transformace ukazuje, že v zemědělství probíhá daleko výraznější zhoršování věkové struktury pracovníků, zatímco v národním hospodářství stárnutí pracovníků odráží pouze všeobecný trend stárnutí obyvatelstva ČR. **Poptávka po pracovní síle v zemědělství v budoucnosti nebude zřejmě vysoká**, ale určité náznaky oživení lze v posledním období pozorovat.

2.7.3 Akcentovaná témata pro vzdělávání ve skupině oborů 41 Zemědělství a lesnictví – zemědělské obory

Je potřeba, aby **odborná výchova a vzdělání odborníků pro zemědělství byla zaměřena co nejuniverzálněji a nejflexibilněji**, aby umožňovala absolventům obstát v konkurenčním pracovním prostředí s dalšími obory. Musí poskytnout absolventům dostatečné znalosti pro široký rozsah zaměstnání. K tomu jsou nutné pružné výukové programy, ve kterých si studenti budou moci po získání nutného obecného a odborného základu volit předměty a témata odpovídající jejich schopnostem a zájmům. Absolventi

široce koncipovaného středního zemědělského vzdělávání budou moci vykonávat funkce středních technických, administrativních a správních pracovníků, a to jak v zemědělských podnicích, tak i ve státní správě. Kromě toho mohou podnikat nejen v oblasti zemědělské prvovýroby, ale také ve službách pro zemědělství, při zpracování zemědělské produkce, na úseku ochrany a tvorby životního prostředí a obnovy venkova včetně agroturistiky.

Samozřejmostí je dostatečná pozornost věnovaná **jazykové přípravě** (včetně odborné terminologie), která bude mít význam nejen pro výměnné studijní programy v průběhu vlastního studia, ale i pro vzrůstající mobilitu pracovní síly v Evropě. Neoddiskutovatelné je **zvládnutí výpočetní techniky a práce s informačními zdroji** na žádané uživatelské úrovni a stejně tak je potřebné kultivování právního povědomí absolventů.

1/ odborná příprava a praxe, praktické dovednosti

Náměty:

- praktická výuka by měla být zkvalitněna,
- podpořit vybrané školní statky splňující předpoklady pro vytvoření funkčního účelového zařízení (cca 1-2 v kraji) a vybavit je moderními mechanizačními prostředky. Podporovat vznik center odborného vzdělávání za účelem zkvalitnění praktické výuky,
- posilovat praktické ekonomické dovednosti žáků např. s využitím tzv. fiktivních firem,
- podporovat soutěže v odborných dovednostech žáků a v souvislosti s tím rozvíjet odpovídající dovednosti.

2/ flexibilita absolventů

Náměty:

- podporovat flexibilitu absolventů při zachování širokého základu odborného vzdělávání,
- kromě široce koncipovaných oborů zachovat i ty specializované obory, které připravují odborníky pro tradiční zemědělská povolání.

3/ informační a komunikační technologie

Náměty:

- prohloubit dovednosti žáků ve využívání informačních a komunikačních technologií, zejména při využívání internetu a práci s odborným aplikačním softwarem zaměřeným např. na hnojení, evidenci, krmné dávky apod.

4/ odborné dovednosti žáků, nové technologie a moderní přístupy

Náměty:

- zařazovat do vzdělávacích programů informace o možném uplatnění biotechnologií včetně využití geneticky modifikovaných organismů (transgenních rostlin a zvířat),
- žádat je seznámit žáky také s pěstováním alternativních plodin, chovem netradičních druhů zvířat a se způsoby netradičního využívání zemědělské produkce,
- zařazovat do vzdělávacích programů učivo zaměřené na ochranu a tvorbu krajiny, ekologické zemědělství a rozvoj venkova,
- připravovat žáky také pro podnikání v agroturistice,
- je nutné, aby si žáci v průběhu studia osvojili zásady správné výrobní praxe, které mimo jiné zahrnují respektování ekologických principů,
- s ohledem na novou legislativu v oblasti rostlinolékařské péče dohodnout s rostlinolékařskou správou zařazení bloku věnovaného nakládání s pesticidy do vybraných vzdělávacích programů,
- vybavit žáky poznatky o moderních technologiích, které budou v maximálně možné míře zajišťovat kvalitu a bezpečnost produktů, seznámit je s analytickými metodami pro zajišťování bezpečnosti surovin a produktů,

- zabezpečit, aby se žáci orientovali v zemědělské legislativě, a to i ve vztahu k legislativě EU. Nároky na dodržení norem a kvality technologických postupů se budou zvyšovat.

5/ znalosti cizích jazyků

Náměty:

- reagovat na potřeby praxe a více se zaměřit na aplikované jazykové dovednosti a jejich propojení s odborným obsahem.

6/ další vzdělávání

Náměty:

- vybavit žáky dovednostmi potřebnými pro další vzdělávání a připravit je tak pro celoživotní vzdělávání,
- podporovat vzdělávací instituce pro vzdělávání dospělých a zaměřit na tuto činnost i zemědělské školy a učiliště,

2.8 Lesní hospodářství

2.8.1 Aktuální stav a vývoj odvětví lesního hospodářství

Základním koncepčním dokumentem, který hodnotí současný stav lesů a lesního hospodářství ČR a konkretizuje cíle a úkoly v této oblasti pro nejbližší období, je Národní lesnický program ČR¹⁴.

Česká republika patří k zemím s vysokou lesnatostí. Lesní pozemky pokrývají v současné době 33,4 % z celkového území státu. Výměra lesů se od druhé poloviny dvacátého století soustavně zvyšuje. Rozsah zalesňování zemědělských pozemků převyšuje výměru odlesnění lesních půd pro těžbu nerostných surovin a pro investiční výstavbu, takže souhrnným výsledkem je nárůst rozlohy lesů.

Po dokončení restitučního procesu naprosto převážné části soukromých a obecních lesů zůstává rozhodující podíl lesů ve vlastnictví státu. Státní lesy (včetně lesních majetků lesnických škol) se na vlastnictví lesů podílejí 63,4 %, obce a jejich lesní družstva a společenstva 14,5 %, soukromí vlastníci 22,1 %.

Druhá skladba lesů v ČR byla v minulosti změněna ve snaze zvýšit produkci dříví a uspokojit poptávku po nejčastěji žádaných dřevinách. Převládá podíl jehličnatých dřevin (76,5%) nad listnatými. Současná věková struktura porostů je převážně stejnověká. Nahromadila se abnormálně velká rozloha porostů dospívajících do mýtného stáří. Nevyrovnaná věková struktura bude ovlivňovat úroveň produkčních schopností lesů v příštích desetiletích.

Úroveň těžby dříví se v současné době pohybuje okolo 14 mil. m³, což v přepočtu na obyvatele i na hektar lesní půdy překračuje celoevropský průměr. Přitom však využití domácích zdrojů dříví jejich zpracováním a spotřebou dřevovýrobků je mimořádně nízké. **Více než polovina vytěženého dříví se exportuje v surovém stavu nebo v polotovarech – řezivu a buničině. Úroveň výroby a zejména spotřeby dřevařské produkce o vyšším stupni finalizace je nízká** a těžce se srovnává s jinými hospodářsky vyspělými evropskými zeměmi. Nejvýznamnější je situace v produkci a spotřebě papíru a kartonu. Rozvoj moderních kapacit dřevozpracujícího a papírenského průmyslu je zatím převážně, za silné účasti zahraničního kapitálu, orientován na dřevařské a papírenské polotovary s vysokým podílem

¹⁴ Národní lesnický program ČR (NLP) schválila vláda ČR usnesením č. 53/2003 z ledna 2003 a navazuje na mezinárodně koordinovanou tvorbu programů podporujících trvale udržitelný rozvoj lesního hospodářství v jednotlivých zemích.

suroviny a nízkým zastoupením hodnoty přidávané zpracováním, převážně s cílem jejich exportu do země investora, resp. reexportu do třetích zemí.

Hospodaření v lesích jednotlivých vlastnických kategorií i hospodaření dalších podnikatelských subjektů v lesním hospodářství vykazuje v současné době relativně dobré ekonomické výsledky. Ty jsou důsledkem poměrně vysoké úrovně cen surového dříví, které se přes více či méně výrazné meziroční výkyvy blíží úrovni dosahované na evropském dřevařském trhu, a zatím ještě nižších výrobních nákladů oproti zemím EU. V důsledku rozdílného vývoje výnosů a nákladů lesního hospodářství v ČR lze předpokládat, že v nejbližších letech dojde ke snížení rentability hospodaření ve velké části lesních majetků.

Podstatnou částí strategie EU je trvale udržitelné lesní hospodářství. Lesnická strategie EU přejímá také celoevropská kritéria a indikátory trvale udržitelného hospodaření v lesích, přijaté na 3. ministerské konferenci o ochraně evropských lesů v Lisabonu (1998). NLP tato kritéria bez výhrad přebírá.

Jedná se o následujících šest kritérií:

- udržení a přiměřené zvyšování lesních zdrojů a jejich příspěvku ke globálnímu koloběhu uhlíku,
- zachování zdraví a životaschopnosti lesních ekosystémů,
- zachování a podpora produkčních funkcí lesů (produkce dřeva a ostatních produktů),
- zachování, ochrana a vhodné rozšíření biologické diverzity lesních ekosystémů,
- udržování a vhodné zvyšování ochranných funkcí v lesním hospodářství,
- zachování dalších společensko-hospodářských funkcí a podmínek.

Na základě výše uvedených skutečností je NLP zpracován se zohledněním následujících priorit:

- obhospodařování lesů podle zásad trvale udržitelného hospodaření – jako základní strategická priorita,
- rozvoj produkčních a mimoprodukčních funkcí lesa,
- udržení a rozvoj biologické diverzity lesních ekosystémů,
- zabezpečení produkce a využití surového dříví,
- péče o lesy ve zvláště chráněných územích,
- ochrana lesních ekosystémů proti škodlivým faktorům.

2.8.2 Vývoj a očekávané změny v povoláních ve skupině oborů Lesního hospodářství

Produktivita práce v lesnictví a zpracování dřeva roste rychleji než objem produkce, což vede ke stálému **úbytku pracovních míst**.

V lesnictví u dělnických kategorií bude dále potřebná řemeslná zručnost, která bude využívána nejen v profesi dřevorubec, ale častěji i v různých lesnických činnostech od pěstování lesů (mechanizace a chemizace v lesních školkách, obnova porostů - osádky sázecích strojů, ochrana kultur, oplocování, prořezávky), přes budování a údržbu infrastruktury (rozčleňování linie, údržba a výstavba lesnických komunikací a jednoduchých lesnických staveb jako například přístřešků pro lesní dělníky, běžná údržba staveb pro hrazení bystřin) až po těžební činnosti (vlastní těžba dřeva, výchova porostů, osádky přibližovacích mechanismů, ovládání hydraulických ruk při odvozu dřeva, jednodušší obsluha manipulačních skladů a linek s dřevní hmotou).

I při nárůstu podílu víceúčelových strojů bude jejich využití omezeno zejména terénními podmínkami. V lokalitách těžko přístupných pro mechanizaci zůstane **velký podíl ruční práce**. Zde bude požadavkem nejen řemeslná zručnost, ale i základní lesnická odbornost. To je dáno charakterem lesního hospodářství, kde na velké rozloze pracují jednotlivci a malé pracovní skupiny. Pro vlastníka není reálné a ekonomicky únosné zajišťovat odborný dozor.

Lze předpokládat, že zájem o takto připravené pracovníky poroste i v příbuzných oborech, jako například ochrana krajiny (výsadby a ochrana zeleně), parkové úpravy, ale

také při jednodušších činnostech při zpracování dřeva (osádky rámových a pásových pil, truhlářské a tesařské práce).

Postupně se zvyšuje podíl středoškoláků na pozicích předních dělníků, což je důsledkem přebytku absolventů SLŠ na trhu práce. Současný trend zajišťování prací prostřednictvím dodavatelských subjektů umožňuje vytváření malých podniků rodinného typu, které nabízejí buď speciální práce, nebo naopak co nejširší spektrum činností. Zde se dá předpokládat, že středoškoláci budou zřizovateli takových podniků (specializovaných pracovních čet).

Pro nižší technicko-hospodářské funkce v lesním hospodářství zůstane i nadále lesnický vzdělaný středoškolák základním článkem. Půjde shodně jako v současné době o pozice lesníků, revírníků a mistrů výroby. Zvyšující se náročnost na nižší stupně státní správy (obce s rozšířenou působností) již dnes dává předpoklad využití těchto absolventů. U menších vlastníků zajišťují činnost odborných lesních hospodářů.

V příbuzných oborech je využití na nižších technickohospodářských funkcích (přední pracovníci nebo mistři) v péči o krajinu, při provádění parkových a sadových úprav, ale i při mechanickém zpracování dřeva na pilách a v ostatních dřevařských provozovnách. Běžně jsou tyto absolventi využíváni při geodetických pracích. S nárůstem chráněných území, zejména národních parků a chráněných krajinných oblastí, se zvyšuje i potřeba profesionálních strážců. I zde je perspektivní působnost středoškoláků s lesnickým vzděláním.

2.8.3 Akcentovaná témata pro vzdělávání ve skupině oborů 41 Zemědělství a lesnictví – obory lesního hospodářství

Pro lesnické školství vyplývá z uvedených informací v Národním lesnickém programu naléhavý úkol promítnout změněné kvalifikační požadavky na jednotlivá lesnická povolání do obsahu a forem odborného vzdělávání tak, aby absolventi lesnických oborů vzdělání byli připraveni úspěšně naplňovat uvedená očekávání v konkrétních podmínkách lesního hospodářství ČR.

U učňovského vzdělávání:

Náměty:

- posílit výrazně manuální zručnosti a dovednosti, zejména na moderních strojích a mechanismech na úkor všeobecných předmětů,
- výuku cizích jazyků organizovat jako seznámení se základy jazyka, případně nejjednodušší konverzaci, případně přesunout do předmětů nepovinných. Většina žáků má problém s řádným zvládnutím mateřského jazyka,
- celkový vzdělávací program, včetně obecných požadavků, přizpůsobit možnostem žáků, kteří na učilištích studují, tak, aby výukové cíle byly reálné a ne pouze obecně stanovené, ale v praxi neuskutečnitelné.

U středoškolského vzdělávání:

U absolventů středních lesnických škol se předpokládá po odpovídající době zapracování a praxe uplatnění v řídicích funkcích na základních organizačních jednotkách lesního hospodářství, ve funkci odborného lesního hospodáře, jakož i v odborných činnostech v oblasti myslivosti, ochrany a tvorby životního prostředí a v řídicích činnostech v oblasti lesnického, mysliveckého a dřevařského podnikání.

Náměty:

- ve výuce cizích jazyků reagovat na potřeby praxe a více se zaměřit na propojení s odborným obsahem,
- prohlubovat informovanost o EU a jejích jednotlivých členech, orientaci v potřebné legislativě,
- prohloubit průpravu v oblasti organizace, řízení a kontroly a posílit jejich marketingovou orientaci,

- rozvíjet schopnosti uživatelské práce s počítačem a moderními informačními zdroji (internet),
- nutno posílit výuku při obsluze lesnických strojů a zařízení a trvat na získání řídičských oprávnění nejen na osobní automobil, ale i traktory,
- posilovat komunikační dovednosti žáků (v budoucnu pro ně důležitá bude zejména komunikace s veřejností) a schopnost prezentace lesního hospodářství a lesnického stavu.

2.9 Ekonomika a administrativa

2.9.1 Aktuální stav a vývoj odvětví ekonomika a administrativa

Vývoj ve skupině odvětví ekonomika a administrativa výrazným způsobem ovlivnila změna ekonomických a společenských poměrů na začátku 90. let minulého století. Významnými změnami byly zejména privatizace velkých bank, poštovních podniků a dalších finančních institucí. Nastolily se zcela jiné podmínky a všechno se muselo přizpůsobit novým tržním podmínkám a vlivu globalizace. Bouřlivá privatizace velkých bank časem vedla k bankovním krizím, ke slučování a fúzi bank nebo finančních seskupení. Vznikla celá řada nových služeb a produktů, změnily se požadavky na odbornost pracovníků a celkově fungování a organizace ve firmách a organizacích působících v této skupině odvětví i podmínky a fungování na trhu obecně.

Dalším významným mezníkem pro vývoj v odvětví byl v roce 2004 vstup do EU. Po vstupu do Evropské unie se stalo jedním z hlavních problémů sladění právních soustav a norem, které se dotýkají těchto oborů. V řadě případů se změny projevují i podstatnými organizačními i personálními změnami ve firmách navázaných na zahraniční vlastníky. Výrazným způsobem je ovlivněna i vnitřní firemní kultura. Významně se zvyšují požadavky na odbornou kompetenci ve vybraných činnostech.

Účetnictví

- Na vývoj v účetnictví velice intenzivně působí globalizace ekonomiky – budou prosazovány *Mezinárodní účetní standardy (IAS)* jako soustava účetních principů a předpisů. Mezinárodní konference účetních přijala „*kvalifikační standardy*“ pro účetní profesi (IES), které představují závaznou normu pro všechny členské organizace IFAC, což je z ČR Komora auditorů ČR a Svaz účetních.
- Zvyšují se požadavky na ochranu zájmů vlastníků – dojde ke zpřísnění pravidel pro finanční operace a pro provádění auditů.
- Se vstupem České republiky do Evropské unie je potřeba *harmonizovat naši účetní legislativu s legislativou EU*.
- Dojde k ustanovení organizace (např. komory), která bude sdružovat účetní profesionály, bude zajišťovat jejich profesní rozvoj, bude vyžadovat dodržování etického kodexu a bude vykonávat kárné řízení při chybném postupu.

Kancelářské a administrativní činnosti

- S rozvojem informačních technologií, kdy podniky jsou mezi sebou vzájemně propojeny informačními, finančními i kooperačními sítěmi, je kancelářská činnost více centralizovaná.

Bankovníctví

- Dnes hovoříme-li o bankách, míníme často celé finanční skupiny s dceřinými společnostmi. Tyto skupiny mají silný vliv nejen v retail bankingu, komerčním a investičním bankovníctví, ale součástí finanční skupiny jsou zpravidla také stavební spořitelny, pojišťovny, penzijní fondy, hypoteční ústavy, leasingové společnosti apod.

- Objevují se trendy k *outsortingu* různých specializovaných nebo poradenských činností z bank a dalších finančních institucí. Platí to o činnostech jako jsou informační technologie, personální agenda, vzdělávání apod.
- Úspěšně se prosazují formy *přímého bankovníctví*, a to zejména formou internetu nebo mobilního telefonu.
- Objevují se snahy o poskytování tzv. *komplexních bankovních či finančních služeb*. Banky přistupují k lepšímu poznání svých klientů a dokáží pak „ušít na míru“ své služby každému klientovi. I u nás již platí, čím lepší klient, tím lepší služby, tím kvalitnější poradce.

Pojišťovnictví

- Po změně společenských podmínek na konci 80. let došlo k výraznému nárůstu nejrůznějších pojistných produktů, které na pojistném trhu vytvořily bohatou škálu možností pojistného krytí pro nejrůznější případy, které mohou nastat.
- Dochází k postupnému propojování a *spojování bankovních a pojistných služeb*. Pro banky a pojišťovny to znamená možnost poskytnout komplexní a provázené služby a získání trvalé přízně klienta.
- Nastává doba, kdy je nutné univerzálně poskytované služby od sebe oddělit a vést je dále jako specifické pojistné poměry (majetkové pojištění, životní pojištění atd.).

Poštovníctví

- Dokončuje se proces odstátnění a privatizace poštovních podniků a liberalizace poštovního trhu. Na poštovním trhu mají stále větší podíl soukromí národní přepravci, státní poštovní firmy působí i mimo území vlastního státu a vstupují do aliančních svazků a společných firem s privátními operátory i zahraničními poštami.
- Mění se váha jednotlivých produktů a produktových skupin ve firemní ekonomice – klesá podíl listové pošty a naopak roste podíl peněžnictví, distribuce zboží i služeb v informačním sektoru.
- Dochází ke sbližování profilu podnikání pošt především se zásilkovými firmami ve snaze nabízet klientům *široké portfolio služeb*.
- Do poštovníctví razantně vstupují informační technologie a výrazným trendem je rychlá a hluboká informatizace všech procesů technologických i správních.

2.9.2 Vývoj a očekávané změny v povoláních ve skupině oborů Ekonomika a administrativa

V současnosti se zvyšují nároky na výkony jednotlivých činností i v této skupině příbuzných oborů. Mezi nejdůležitější znalosti a schopnosti, na které se v současné době v povoláních ekonomiky a administrativy zaměřuje vyšší důraz, je možné uvést:

- **schopnost učit se novému** a opouštět zastaralé pracovní postupy a zastaralé technické pomůcky,
- **znalost cizích jazyků** se znalostí odborné terminologie,
- praktické **ovládání počítačů a dalších informačních technologií**,
- znalosti o EU jako celku, o jejích orgánech, evropském právu a normách, financování, ekonomických trendech apod.,
- **psychická odolnost**, zvládání stresových situací,
- znalost společenských zvyklostí, tradic a norem v jiných zemích,
- **samostatnost a aktivní přístup**.

Jako příklad obecného osobnostního profilu možno uvést požadavky na výkon pracovních činností v pojišťovnictví, které platí více méně obecně pro celou skupinu oborů ekonomika a administrativa:

- schopnost ztotožnění s vlastním odborným zaměřením,
- pochopit filozofii pojišťovnictví a jednotlivých pojistných odborností,

- respektovat a dodržovat etický kodex,
- kultivované chování vystupování,
- schopnost analytického myšlení, rychlého a odpovědného rozhodování,
- samostatnost a schopnost tvůrčího a kritického myšlení,
- smysl pro organizaci a týmovou práci,
- orientaci na klienta,
- aktivní ovládnutí jednoho cizího jazyka,
- věrnost organizací, tj. dlouhodobá personální stabilita.¹⁵

Účetnictví

- Zvyšují se požadavky na znalosti a schopnosti a na praktické zkušenosti. Obor se stává náročnějším a složitějším také přijímáním Mezinárodních účetních standardů a návaznou úpravou národních účetních standardů. Dosažení profesního standardu účetního podle Mezinárodních vzdělávacích standardů ve školské sféře se jeví jako velice nesnadné.

Kancelářské a administrativní činnosti

- Upouští se od výkonu úzce specializovaných činností typu korespondentka či písařka. Mnohem častěji se prosazují *asistentské pozice*, kde je důraz kladen na samostatné a tvůrčí plnění svěřených úkolů. Na kvalifikaci pracovníků v asistentských funkcích jsou kladeny vysoké nároky a požadavky a současně se předpokládá jejich další vzdělávání a profesní vývoj.
- Preferuje se jakási „univerzálnost“ pracovníků.

Bankovníctví

- Radikálně se změnila struktura zaměstnanců – posilují se útvary, které mají přímý kontakt s klientem, a poklesne počet zaměstnanců v útvarech správních, účetních, personálních nebo logistických.
- Objevují se nové profese – kromě osobních, finančních a bankovních poradců i profese související s telefonickým a internetovým poradenstvím.
- Vstup do EU vyvolá vznik profesí, které se naučí komunikovat a spolupracovat s různými orgány Evropské unie na různých rozvojových programech, grantech apod.

Pojišťovnictví

- Velmi silně budou podporovány a zaváděny postupy, které povedou k minimalizaci možného selhání lidského činitele. Projeví se to především v oblastech likvidace pojistných událostí, kdy v řadě případů klient pojišťovny nebude mít možnost jednat o náhradě škody s jediným zaměstnancem pojišťovny, který je kompetentní jak pro posouzení případu, tak i pro stanovení výše pojistného plnění.
- Řada činností, které jsou nutné pro chod pojišťovny, bude přenesena do jejich centrál - jenom někteří odborně zdatní a jazykově vybavení zaměstnanci dostanou možnost přejít do těchto struktur.
- V pojišťovnictví důležitou roli sehrává osobnostní zralost zaměstnance, proto podstatně výhodnějším personálním zdrojem nových zaměstnanců budou absolventi VOŠ.
- Zvýší se výrazným způsobem požadavky na odbornou kompetenci v oblastech likvidace pojistných smluv.

Poštovníctví

- Kladou se vyšší nároky na inteligenci personálu, a to jak z hlediska jazykové kvalifikace, tak z hlediska znalostí podnikatelských praktik v mezinárodním obchodě, schopnosti dobré celkové orientace v cizím kulturním prostředí a technologických praktik v okolním světě.

¹⁵ Fousek, P.: Očekávaný vývoj v pojišťovnictví (expertní analýza).

- Manuální práce s nízkými kvalifikačními požadavky z pošty nikdy zcela nevymizí. Na těchto pracovních místech je potřeba počítat s nepravidelnými pracovními režimy, neúplnou pracovní dobou a s vysokou fluktuací.
- U poštovních doručovatelů dojde k výraznější diverzifikaci z hlediska úrovně vzdělání a z hlediska vlastní pracovní náplně.
- Dochází ke změnám profilace obslužného personálu, jenž je ve styku se zákazníky. Požaduje se prodejní dovednosti, schopnost obsluhy informatizovaných technologií, kvalifikace pro přepážkové operace a servisní znalosti pro státní správu a municipalitu.
- Vznikla nová kategorie poštovního povolání zaměřená na obchodní jednání s komerční klientelou, tzv. obchodní zástupci a poštovní poradci.
- U provozních řídicích pracovníků a manažérů se klade větší důraz na znalosti a dovednosti potřebné pro podnikání a vyžaduje se ukončené terciární vzdělání.

2.9.3 Akcentovaná témata pro vzdělávání ve skupině oborů 63 Ekonomika a administrativa

V systému přípravy na povolání experti spatřují ve více směrech značné nedostatky a navrhuji důsledněji se orientovat na níže uvedené směry. Uvedená témata jsou navrhovaná pro další směřování odborného vzdělávání ve všech oborech ze skupiny ekonomika a podnikání. V současnosti se jeví jako velice inspirativní pro dosažení požadovaného profilu absolventů.

1/ méně teorie a více praxe – znalosti bez dovedností absolutně nestačí.

Náměty:

- při studiu i zkoušení klást více důrazu na skutečné dovednosti.
- do výuky zavádět nové prvky – po teoretické průpravě nechat předvést studenty, co se naučili a požadovat to i u zkoušky.

2/ znalosti o Evropské unii – přibližování k Evropské unii bude pokračovat a v české oficiální legislativě i v podnikovém přístupu ke společnému trhu budou probíhat další změny.

Náměty:

- je potřeba zařazovat a průběžně aktualizovat učivo o Evropské unii, evropském právu, financování, mezinárodních účetních standardech, tocích informací a ekonomických trendech.

3/ cizí jazyky – dosavadní forma výuky jazyků je často hodnocena jako nedostatečná, málo efektivní a příliš odtržena od odbornosti.

Náměty:

- součástí kvalifikace učitelů cizích jazyků na školách ekonomického směru by měla být i určitá znalost základů ekonomiky, základů ekonomické terminologie a znalost cizojazyčných termínů z ekonomie,
- zefektivnit výuku cizích jazyků – provázat ji s výukou odborných ekonomických předmětů a posilovat komunikační dovednosti v cizím jazyce,
- potřeba podpořit vlastní studentskou jazykovou iniciativu, podporovat zahraniční pobyty studentů a výměny studentů se zahraničními školami v příbuzných oborech.

4/ komunikační a prezentační dovednosti – ústní i písemný projev, komunikace s okolím pomocí e-mailu, evidence a archivace dokumentů, obchodní etiketa, osobní vzhled atd. V teoretické výuce a praktických cvičeních by si měl student osvojit základní dovednosti pro komunikaci se zákazníky a spolupracovníky.

Náměty:

- dbát na pěstování vysoké kultivovanosti projevu,
- český jazyk – dbát, aby nedocházelo k další degradaci českého jazyka, tj. k vulgarizaci a kopírování cizích jazyků zaváděním zbytečných cizích slov,
- naučit volit správné otázky a srozumitelně formulovat otázky,
- natrénovat se žáky základy obchodního jednání,
- poskytnout žákům základy psychologie.

5/ znalost společenských zvyklostí, tradic a norem, etnická snášenlivost – tento faktor nabývá na významu. U řady pozic bude velice důležité při komunikaci a jednání se zahraničními klienty znát zásady společenského jednání v cizích zemích. Zároveň je pro ekonomické povolání důležité se obeznámit s problémy mezi většinovou populací a etnickými skupinami nejenom na pracovištích.

Náměty:

- zařadit do výuky ekonomické úvahy o tom, jaké by byly předpoklady a možnosti k odstranění největších překážek, které brání klidnému soužití většinové populace a dalších etnik.

6/ práce s výpočetní technikou – už ve škole při praktickém výcviku by si měl student osvojit základní dovednosti jako jsou psaní v textovém editoru, práce s tabulkovým procesorem, práce s telekomunikační a záznamovou technikou.

Náměty:

- v odborných předmětech zadávat praktické úkoly pro samostatnou práci s výpočetní technikou.

7/ práce s prameny, hledání na internetu

Náměty:

- důležité je naučit žáky, že pokud potřebují nějakou znalost, musí především vědět, kde a jak ji hledat, tj. výuka by měla směřovat k orientaci v informačních zdrojích nikoliv k memorování

8/ krizový management – zahrnuje řešení napjatých a konfliktních situací s využitím psychologických prvků popisujících chování jedince, asertivní jednání a kulturu projevu, což jim umožní daleko lépe čelit stresujícímu a zkratovému jednání vzhledem k neustále se měnícím podmínkám pro vývoj v odvětví.¹⁶

Náměty:

- v přípravě posluchačů odborných škol by se ve výuce mělo objevit i řešení krizových situací, tj. krizový management.

9/ samostatnost, týmová spolupráce aktivní přístup k úlohám a životu celkově

V jednotlivých oborech kromě navrhovaných všeobecných změn v systému vzdělávání existují i specifická témata, která podněcují změny v odborném vzdělávání s ohledem na očekávaný vývoj povolání a vývoj jednotlivých odvětví.

Účetnictví

- v oborech s ekonomickým zaměřením je třeba prohloubit výuku účetnictví o znalosti Mezinárodních účetních standardů,
- účetnictví jako bazální ekonomická disciplína by měla být v přiměřené míře požadována ve všech studijních směrech a oborech, jejichž výstup (profil absolventa) má ambice na jakékoliv finanční rozhodování.¹⁷

¹⁶ Lauková, R.: Očekávaný vývoj v kancelářské a administrativní činnosti (expertní analýza).

¹⁷ Louka, J.: Očekávaný vývoj v účetnictví (expertní analýza).

Kancelářské a administrativní činnosti

- poskytovat především kvalitní jazykovou přípravu, základy v oblasti právní, ekonomické a personální, nutný se jeví všeobecný rozhled, vysoká kultivovanost projevu a zvládnutí stresových situací.

Bankovníctví

- v tomto oboru ještě více platí, že znalosti bez dovedností absolutně nestačí,
- poskytnout také základy marketingu, komunikace, psychologie, obchodního jednání.

Pojišťovnictví

- zaměřit odbornou přípravu na pochopení jednotlivých odborností, vykonávaných činností, postupů, rozhodování a důsledků, které z těchto činností vyplývají; zaměřit se na provázanost jednotlivých úseků pojišťovny a jejich vzájemnou komunikaci,
- změna odborné přípravy do úrovně výkonu konkrétních činností a procesů formou fiktivní pojišťovny,
- nutná individuální aktivita žáků školy, kteří by sami měli hledat možnosti pro konkrétní spolupráci s pojišťovnami v průběhu studia, a tím si pro sebe vytvořit perspektivní pracovní příležitost,
- závěrečné práce orientovat na zpracování konkrétních dílčích problémů jak obecného, tak i zcela specifického a pro pojišťovnu využitelného tématu, tj. spolupráce s pojišťovnou při tvorbě závěrečné práce,
- odborná praxe přímo v pojišťovnách zůstává nadále velkým problémem. V běžném provozu je nutné vyhledat a připravit vhodná pracoviště, činnosti a trenéry či kouče, kteří budou tuto práci řídit a také za její kvalitu a výsledky odpovídat.

Poštovníctví

- očekává se útlum zavedených tradičních poštovních učebních oborů a rozvoj širokoprofilového studijního oboru na všech vzdělávacích úrovních,
- geografická struktura poštovní logistiky je dnes jednou z nejdynamičtějších složek poštovního systému, proto výuka by měla akceptovat především geografické aspekty logistiky spíše než memorování dnešních provozních geografických vztahů,
- výuka by měla směřovat spíše k dokonalému osvojení technologických principů a orientace v informačních zdrojích než k memorování poštovních předpisů a detailní výuce momentálních technologických postupů,
- učivo by mělo poskytovat základní přehled o ekonomickém řízení v podmínkách tržní ekonomiky a o nástrojích a pracovních postupech podnikové ekonomiky a ve vyšších ročnících by si měl student osvojit znalosti a dovednosti potřebné k řízení ekonomiky na nižších stupních řízení.

2.10 Gastronomie, hotelnictví a turismus

2.10.1 Aktuální stav a vývoj odvětví gastronomie, hotelnictví a turismus

Z mnoha různých vlivů, které určují současný stav v oboru pohostinství, hotelnictví a cestovního ruchu, lze za nejvíce rozhodující považovat:

- Změny po r. 1989 a úzké sepětí oboru pohostinství s cestovním ruchem:
 - přílivová vlna zahraničních návštěvníků do České republiky po otevření hranic dramatickým způsobem zvýšila poptávku po službách zejména v oblasti ubytování a stravování,
 - otevřely se široké možnosti pro podnikání v tomto oboru,

- na trh vstoupili podnikatelé a investoři ze zahraničí, čímž se výrazným způsobem zvýšilo konkurenční prostředí na českém trhu, a sekundárně tak přispěli i ke zvýšení úrovně v rámci celého odvětví,
- odvětví se stalo více závislé na mezinárodní situaci a podléhá nejrůznějším globálním a lokálním vlivům.
- Změny se vstupem do EU:
 - změny legislativních podmínek pro podnikání v oboru,
 - zavádění *Jednotné klasifikace ubytovacích zařízení* do praxe.
- Změny v životním stylu a návycích spotřebitelů:
 - rozmach podniků poskytujících rychlé občerstvení (fast food),
 - nárůst poptávky po službách ve specializovaných podnicích vyšší a nejvyšší kvality a po podnicích nabízejících etnickou kuchyni,
 - nárůst požadavků na zdravou, nízkokalorickou, vegetariánskou a dietní stravu, na dokonalejší a rychlejší přípravu jídel,
 - v oblasti ubytování narůstá poptávka po dalších doprovodných službách a programech (od služeb různých fitness center, půjčoven sportovního náradí, kol a lodí až po kurzy jízdy na koni, lyžování a dalších sportů),
 - ve vztahu k cestovnímu ruchu už stravování nepředstavuje pouhou doplňkovou službu, ale často i sám cíl a programovou náplň - například rozmach tematických zájezdů do pivovarů či vinných sklepů.

Další vývoj ve skupině oborů budou ovlivňovat trendy:

- změny v demografické struktuře Evropy, kde dochází k posilování skupin starších lidí, což přinese potřebu změny nabídkové orientace,
- příznivě se bude vyvíjet kupní síla obyvatelstva, což vytváří dobrý předpoklad po růstu poptávky po službách této skupiny oborů,
- na trh nepřibude tolik nových podniků jako v minulosti, dojde spíše k zesílení konkurence,
- i nadále se v gastronomii bude prosazovat globalizace a řetězce budou pronikat i do menších podnikových struktur,
- v cestovním ruchu poroste preference regionů, které nabízejí širokou, rozmanitou a zcela vyváženou koncepci, poroste poptávka po lepším destinačním managementu.

Gastronomie

- Prostor gastronomie se prudce vyvíjí.
- Základní potřeby a požadavky na stravovací služby v průběhu běžného pracovního dne se ještě nějakou dobu budou přesouvat z klasických restaurací do zařízení rychlého občerstvení (*fast food*).
- Ve venkovských oblastech si pohostinská zařízení ponechávají především svoji nezastupitelnou společenskou funkci. V rozsáhlejších městských oblastech a turisticky nejatraktivnějších oblastech se vývojový proud rozdělil do dvou základních větví: na jedné straně nárůst poptávky po službách rychlého občerstvení a na straně druhé po službách ve specializovaných podnicích vyšší a nejvyšší kvality, po podnicích nabízejících etnickou kuchyni, tzv. „zážitková“ gastronomie a charakteristické stylové prostředí.
- *Specializovaná a zážitková gastronomie* v náročném konkurenčním prostředí musí hledat stále nové cesty a prostředky ve snaze získat nové zákazníky a dosáhnout ekonomického úspěchu. Stává se předmětem specifických marketingových strategií a činností, které nabývají na významu.
- Rozšiřuje se používání polotovárů, mražených a instantních výrobků. Tento trend je tak výrazný, že vytváří významnou poptávku po navazujících činnostech: mrazícím zařízení, obalové technice, marketingových a reklamních službách.

- Klade se důraz na použití bio surovin, jejichž spotřeba zaznamenává nárůst a zájem strávníků a prohlubuje se též zájem o plný nebo polovegetariánský způsob stravování.
- Hygiena a *orientace na kvalitu* technickou i „dojmovou“ se stane pravděpodobně nejdůležitějším faktorem, který bude ovlivňovat charakter gastronomických zařízení v budoucnu.
- Postupující globalizace se přirozeně projevuje i v oblasti gastronomického podnikání. Podnikatelské řetězce se seskupují v určitém prostoru, přičemž jejich snahou je zlepšení pozice na stávajících trzích a zejména také expanze na trhy nové, zvyšování počtu zařízení i klientů.
- Počet podniků na gastronomickém trhu se zvyšovat nebude. Dojde ke změnám ve velikostní struktuře podniků (technologické, technické a organizační příčiny) a k zesílení konkurence.

Hotelnictví

- Zvyšuje se poptávka po hotelových službách a rozšiřují se hotelové sítě.
- Je stabilizováno množství ubytovacích zařízení, především hotelů.
- Úroveň hotelů se zvyšuje tou měrou, jakou zanikají menší a starší zařízení.
- Podíl služebních cest na obsazenosti v hotelích by měl s ekonomickou integrací Evropy nadále vzrůstat. Zvyšuje se i počet konferencí, veletrhů, výstav a dalších speciálních akcí, které též ovlivňují poptávku po hotelových službách. Vyšší význam nabývají speciální konferenční hotely s vyšší úrovní poskytovaných služeb.

Turismus

- Nabídka a poptávka po službách cestovního ruchu roste. Zvýšená poptávka je zejména po službách cestovních kancelářích, organizátorů zájezdů a dopravních společností.
- Rozšířil se počet turistických kancelářích a turistických informačních služeb, které nabízejí místní a regionální úřady. V posledních letech zefektivnily svou činnost a mohou vyvolat velký rozmach kulturních a turistických služeb.
- Česko bude i nadále destinací tzv. druhé dovolené s tím, že u zahraniční klientely je např. Praha spíše místem na prodloužený víkend. Česká republika je již nyní v mnohém chápána jako levná destinace.
- Novou úlohu hrají rekreační oblasti blízko hustě obydlených městských aglomerací, zábavních parků a středisek pro volný čas, neboť jsou spojeny s ubytovacími a stravovacími zařízeními.
- Z dopravy vykazuje největší nárůst letecká doprava (podíl charterových společností na trhu se neustále zvyšuje). Cestování vlakem a autobusem stále zůstává další alternativou k létání.
- Odvětví turistiky a cestování se v současné době neobejde bez využívání informačních technologií – zákazník požaduje jasné, stručné a hodnověrné informace, které odpovídají jeho individuálním potřebám.

2.10.2 Vývoj a očekávané změny v povoláních ve skupině oborů Gastronomie, hotelnictví a turismus

Experti se shodli na tom, že **největší váhu** z hlediska uplatnění absolventů mají perspektivní dovednosti jako je **práce s informacemi, informačními technologiemi, analýza a řešení problémů, kreativita, schopnost práce v týmu, sebehodnocení s nezbytnými osobnostními postoji jako je zodpovědnost, pracovitost, poctivost, vztah k oboru, flexibilita a samostatnost, úcta k lidem, slušnost a ochota.**

Gastronomie

- Ve vedoucích funkcích se i nadále nejlépe uplatní všeobecně schopní a flexibilní jedinci. Vyžadují se od nich dovednosti technické povahy; výborná schopnost komunikace se

zákazníkem i se svými spolupracovníky; schopnost vést pracovní kolektiv (manažerské dovednosti); detailní znalost legislativy v oblasti hygieny, výživy a bezpečnosti práce; prohlubuje se potřeba ekonomického vzdělání a prezentačních dovedností; schopnost vytvoření co nejlepší atmosféry v podniku – úpravou interiéru, výběrem hudební kulisy i organizací doprovodných akcí.

- Pracovníci v obsluze by měli mít dobré znalosti nabízeného sortimentu jídel a nápojů a jejich kombinací; schopnost komunikovat v cizím jazyce; počítačová gramotnost (zavádění registračních pokladen); vysoce profesionální, laskavý a vstřícný přístup k zákazníkům; schopnost individuálního přístupu k hostům s ohledem na jejich národnost, což vyžaduje i znalosti o jejich odlišných stravovacích návycích a stolování.
- Pracovníci ve výrobě a přípravě pokrmů budou vystaveni stále vyšším nárokům na hospodárné používání nejmodernější techniky při přípravě jídel (smažení bez tuku, nízkoteplotní příprava pokrmů atd.). Zvyšují se požadavky na jejich dovednosti připravit pokrmy etnických kuchyní jiných národů a pokrmy, které vyhovují nárokům na zdravou a racionální výživu. Musí znát a dodržovat hygienická pravidla, požadují se znalosti příslušné legislativy, obecné znalosti zbožíznalství i základy nauky o výživě pro diabetiky.

Hotelnictví

- Klade se větší důraz na komerční a organizační dovednosti a na schopnost starat se o hosty.
- Zvyšují se nároky na znalost cizích jazyků a schopnost bezvadné komunikace s hosty.
- Zvyšuje se množství sezónní a dočasné práce, práce na částečný úvazek a práce na směny.

Turismus

- Nová, mnohdy vysoce kvalifikovaná pracovní místa vznikají s rozšiřující se nabídkou rozsahu kulturních a turistických služeb jako služeb pro turisty, ale i pracovníky na služebních cestách.
- Na uchazeče o práci v oblasti organizace cestovního ruchu se neustále zvyšují požadavky a vyžaduje se spíše ukončená příprava na vyšší úrovni. Žádá se od nich, aby uměli jednat jako marketingoví manažeři, aby nabízeli produkty a služby, které ovlivňují zákazníky. Vyžadují se od nich koncepční, plánovací a organizační dovednosti.
- Zvýšené požadavky se kladou na jazykové dovednosti, znalosti kulturních, geografických a archeologických zvláštností v regionu.

2.10.3 Akcentovaná témata pro vzdělávání ve skupině oborů 65 Gastronomie, hotelnictví a turismus

Na základě rozboru expertních stanovisek byla vytipována témata pro odborné vzdělávání, která s ohledem na očekávaný vývoj povolání považujeme za stěžejní. Jsou to:

1/ všeobecné a přenositelné kompetence

Náměty:

- klást důraz na rozvoj základních dovedností, tj. řešení problémů, sociální komunikaci a na potřebu celoživotního vzdělávání.

2/ znalosti o Evropské unii

Náměty:

- zařazovat a aktualizovat učivo o Evropské unii, evropské legislativě, v souvislosti s podnikáním v gastronomii, hotelnictví a cestovním ruchu, o organizačně-institucionálním uspořádání a řízení cestovního ruchu.

3/ zpracování dat a práce s informačními technologiemi

Náměty:

- propojovat dovednosti práce s informačními a komunikačními technologiemi s odbornými dovednostmi,
- v odborných předmětech i předmětech zaměřených na rozvíjení dovednosti práce s informačními a komunikačními technologiemi zadávat praktické úkoly pro samostatnou práci s informačními zdroji a programy využívanými v oboru.

4/ cizí jazyky

Náměty:

- zlepšovat cizojazyčné dovednosti mladých lidí v oblasti komunikační jak na běžné úrovni, tak i v oblasti odborné.

5/ obchodní a manažerské dovednosti

Náměty:

- propojit teoretickou výuku s odbornou a praktickou přípravou,
- podpořit předávání znalostí z oblasti řízení, financí, personálu, marketingu a strategického managementu,
- nezbytným je také základ právních disciplín.

6/ etnická snášenlivost

Náměty:

- zařadit témata etnické snášenlivosti, poznávání kultur a jejich historických kořenů, aplikovaně cizí kuchyně a zvyky spojené se stravováním a harmonii s lidským prostředím do odborných předmětů.

7/ aplikace zdravé výživy, zážitková a moderní gastronomie a turistika

8/ znalost regionu, kulturních a geografických zajímavostí

9/ profesionální jednání, komunikace

Náměty:

- dbát na pěstování kultivované ústní i písemné komunikace,
- ve výuce nacvičovat běžné profesní situace a jejich řešení, formulaci vět, procvičovat schopnost empatického naslouchání a porozumění druhým,
- procvičovat správný písemný projev po jazykové, odborné i formální stránce,
- klást důraz na perfektní chování ve styku s hostem.

Odborná učiliště, která zpravidla připravují výkonné pracovníky v základních funkcích (kuchař, číšník, cukrář), by měla své žáky více připravit na skutečné potřeby každodenní praxe. V této souvislosti se jeví jako velmi žádoucí, aby do výuky byla zahrnuta i tato problematika¹⁸:

- základní legislativní rámec pro práci v oboru se zvláštním zřetelem na hygienické předpisy a systém kritických bodů (HACCP),
- širší povědomost o etnických kuchyních jiných národů včetně používaných surovin,
- schopnost komunikace s použitím omezeného počtu slov ve více jazycích (bez nutnosti tyto jazyky ovládat na vyšší úrovni – spíše vhodná součást hodin technologie přípravy pokrmů a obsluhy a stolničení než nutnost zavést zvláštní jazykovou výuku),
- základní znalosti o nápojích a pokrmech s ohledem na jejich nejvhodnější kombinace,
- počítačová (pokladní) technika,

¹⁸ Dočkal, A.: Vývoj kvalifikačních požadavků v oborech gastronomie, hotelnictví a turismus (expertní analýza).

- technické vybavení podniků, jeho všestranné a hospodárné používání,
- kontakt s hostem, řešení neobvyklých a konfliktních situací,
- cizinec v hotelu a restauraci, specifika různých národností.

Od středních hotelových škol se zpravidla očekává, že jejich absolventi se v praxi zařadí do funkcí nižšího a středního managementu a na pracoviště v oblasti ubytování a hotelových služeb. Pro úspěšné zařazení v těchto funkcích a získání potřebné autority ve vedoucích funkcích je však nezbytné, aby tito pracovníci ovládali dovednosti potřebné pro výkon práce na nižších úrovních. Učební program středních hotelových škol by měl kromě témat uvedených výše zahrnovat:

- větší rozsah praxe vedoucích k lepšímu osvojení „manuálních“ dovedností studentů,
- důkladnou výuku alespoň jednoho světového jazyka vedoucích ke schopnosti použít tento jazyk slovem i písmem + osvojení základní terminologie z oboru v několika dalších jazycích,
- základy marketingu, schopnost zpracovat obchodněprovozní záměr,
- výuku českého jazyka a jeho použití v běžné písemné a ústní komunikaci s hostem,
- společenské chování, psychologii prodeje, řešení neobvyklých a konfliktních situací,
- hlubší znalosti specifik etnických kuchyní různých národů,
- hlubší znalosti správné hygienické praxe, stanovení systému kritických bodů a jeho uvedení do praxe,
- důkladnější znalosti souvislostí mezi stravou a lidským zdravím,
- důkladné znalosti současné techniky v oboru gastronomie a nejnovější technologické postupy (např. šokové zchlazování pokrmů, vakuové balení atd.),
- základní přípravu na vedení pracovního kolektivu, specifika pracovních vztahů.

2.11 Obchod

2.11.1 Aktuální stav a vývoj odvětví obchod

Oblast obchodu ve svém vývoji zaznamenala za posledních více než deset let podstatné změny.

- V první polovině devadesátých let:
 - došlo k velmi dynamickému nárůstu počtu podnikatelských subjektů až atomizací předchozích struktur,
 - byla provedena malá a velká privatizace, proběhly restituce.
- Ve druhé polovině uplynulého desetiletí:
 - se začala postupně stále víc prosazovat institucionální, majetková, ekonomická koncentrace,
 - rovněž *internacionalizace* za markantního přispění zahraničního kapitálu, představovaná především nástupem nadnárodních, převážně řetězcových firem,
 - vstupem nadnárodních řetězcových firem na český trh začaly vznikat ve větší míře velkoplošné prodejny a současně se začaly snižovat počty maloplošných prodejen - *nárůst celkových prodejních ploch* se stal klíčovým trendem.
- V současné době:
 - ve vývoji obchodu s potravinářským zbožím a zbožím denní spotřeby roste **dominance hypermarketů, supermarketů a diskontů**,
 - investiční aktivity se vzhledem k dosaženému stupni vybavenosti velkých aglomerací více orientovaly na střední a menší sídelní celky,
 - pokračuje **koncentrace podnikatelských struktur**, zejména maloobchodu za přispění zahraničního kapitálu,

- velké nadnárodní společnosti postupně získávají vůdčí postavení nejen **modernizací obchodu** (automatizované systémy řízení s důsledným využíváním čárového kódu, automatizované systémy skladového hospodářství aj.) a rozvojem retailingových sítí, ale **zejména tržním podílem**,
- v národních podmínkách se též prosazuje kooperační podnikání a lze konstatovat, že v současnosti se počet evidovaných podnikatelských subjektů v odvětví obchodu v zásadě ustálil,
- s rostoucí rolí velkých nebo kooperujících podniků v obchodě se v podmínkách trhu se zostřující se konkurencí **výrazně mění kvalita vztahů mezi obchodem, výrobcí i dovozci**. Uplatňování dodavatelského systému „just in time“ přináší do obchodování dynamiku a rychlost, vysoký ekonomický efekt. Z důvodu racionalizace nákladů oběhu objektivně vzniká potřeba vzájemné součinnosti, kterou umožňuje **elektronická komunikace**,
- rozšíření různých typů prodejen umožnilo podstatně širší a pestřejší nabídku zboží i služeb,
- z konkurenčního prostředí vyplývá nutnost **marketingových aktivit**, směřujících **k podpoře prodeje** – nejrozšířenější jsou zákaznické „věrnostní“ karty a pravidelné letákové akce,
- novým prvkem obchodního podnikání se stává **internet**, který slouží nejen jako prezentační médium, ale u nepotravinářského zboží je využíván též jako zásilkový prodej,
- vstup do Evropské unie, na její jednotný trh sebou nese své nároky. Znalosti komunitárního práva jsou novým požadavkem, se kterým se obchod setkává.

2.11.2 Vývoj a očekávané změny v povoláních ve skupině oborů Obchod

V oblasti **prodeje** dochází k velkým změnám. Současný **růst sortimentu, vývoj nových technologií výroby, uchovávání potravin**, změny ve vývoji nástrojů **marketingu a logistiky** vyžadují i potřebu **pružné adaptace pracovníků obchodu** na tyto změny, jakož i nové přístupy ve vztahu k zákazníkovi, jehož požadavky stále rostou, neboť za finanční částky, které uhradí za zboží a služby, bude vyžadovat stále lepší, kvalitnější služby. Zákazník se sám nedovede orientovat v nových druzích zboží a jeho značení, proto stále častěji požaduje **odborné poradenství pracovníků obchodu**, za které je ochoten zaplatit.

Rovněž vyvstává požadavek lepší, profesionální komunikace ze strany pracovníků obchodu, jakož i psychologického a vysoce profesionálního přístupu ke každému spotřebiteli. Samozřejmostí je i zlepšení kultury prodeje.

Předpokládaný vývoj v povolání pro oblast prodeje:

- nutnost vyšší odbornosti – nové technologie, širší sortimentu atd.,
- profesionální přístup pracovníků obchodu k zákazníkům,
- rychlá adaptabilita pracovníků na měnící se podmínky,
- posílení významu psychologie práce,
- ovládání informačních technologií,
- posílení jazykové gramotnosti – komunikace v cizím jazyku,
- posílení morálněvolných vlastností, čestnost jednání,
- kultura prodeje.

V oblasti **propagace**, tj. v oblasti reklamy, její tvorby, jejího vnímání a následného účinku, vstup do EU a vývoj v oblasti obchodu přináší mnoho změn. Ovlivňován je zejména charakter reklamy, je proto těžké určit další vývoj povolání. Propagace je stále úzce spjata s obchodem. V odvětví obchodu je sice reklama velice důležitým činitelem, avšak celkový obsah profese se v současnosti dostává do jiných oblastí.¹⁹

Předpokládaný vývoj v povolání pro oblast propagace:

¹⁹ Hušáková, H.: Obchod – vývoj kvalifikačních požadavků ve skupinách příbuzných povolání. Praha, NÚOV 2005.

- trh ve stále větší míře ovládají silné české a zahraniční monopoly, vznik těchto supermarketů a hypermarketů má také vliv na potřebu reklamních pracovníků – jen okrajově se zde jedná o klasické aranžování, do popředí se dostává nutnost rychlé reakce na nabídku nového zboží, výhodných cen, sezónních slev atd.,
- klasické aranžování zboží se nadále soustřeďuje v obchodních domech, větších obchodních komplexech, výstavách, výstavkách,
- zvyšuje se počet místních, regionálních, celostátních výstav, převážně specializovaných,
- tiskové propagační prostředky nabírají na objemu, rovněž tak inzertní služby nejsou jen záležitostí velkých a silných firemních komplexů,
- dodavatelský systém „just in time“, doprodeje, výprodeje, nejrůznější prodejní akce, snižování cen, novinky, atd. nutí firmy zaměstnávat propagačního pracovníka, který je schopen rychle a účinně reagovat,
- reklamní tvorbu ovlivňuje také módnost, nový životní styl – je kladen důraz na jejich sledování a následné uplatnění při realizaci propagačních prostředků,
- důraz je kladen také na oblast slovní – správnou stylizaci, podstatné, účinné formulování informací, čistotu jazyka – vysokou úroveň tvořivé komunikace v jednání se zákazníky,
- vzhledem ke členství v EU je nezbytné osvojení alespoň jednoho světového jazyka,
- vývoj nových technologií, pracovních činností, změn v organizaci a řízení práce ovlivní požadavky na kvalifikaci – nastává potřeba dalšího odborného vzdělávání, a tím lepšího uplatnění na trhu práce,
- značný význam má stále se modernizující zpracování vlastních i cizích výtvarných návrhů včetně jejich realizace pomocí počítačových grafických programů – stává se tak nepostradatelnou součástí ve všech oblastech reklamní tvorby,
- informační technologie – využití internetu nejen pro konzultace se zákazníkem, nabízí se možnost obrovského množství informací, nabídky zboží, služeb atd.,
- pro úspěšnou tvorbu v reklamě jsou potřebné vědomosti z oblasti ekonomie, marketingu, managementu, obchodního práva se zaměřením na profesi,
- profese aranžéra stále více zasahuje do interiérové tvorby, přibývá požadavků ze strany malých firem o celkové výtvarné řešení prostoru k podnikání.

2.11.3 Akcentovaná témata pro vzdělávání ve skupině oborů 66 Obchod

Systém přípravy na povolání v oblasti obchodu není nutné měnit, je však žádoucí zabývat se jeho obsahem.²⁰ Hlavním významným námětem pro změnu v obsahu přípravy na povolání je vstup do Evropské unie a harmonizace české legislativy. Další návrhy na změny v obsahu vzdělávání vyplývají z aktuálního stavu a budoucího vývoje v oblasti obchodu.

Požadavky se kvalitativně zvyšují zejména na učivo a vyučovací předměty:

1/ Učivo o Evropské unii, evropském právu, financování, mezinárodních standardech, tocích informací, ekonomických trendech a sledování vlivu Evropské unie na ekonomický vývoj v ČR.

Náměty:

- zařazovat a průběžně aktualizovat dané učivo.

2/ Informační a komunikační technologie – cílené na požadavky obchodu (práce s průvodními doklady zboží a zaměření na účetnictví prodejen, vedení evidence obchodní činnosti).

²⁰ Stejskalová, P.: Vyjádření k předpokládanému vývoji kvalifikačních požadavků skupiny povolání v oblasti obchodu v příštích pěti letech (expertní analýza).

Náměty:

- výuku předmětu informační a komunikační technologie vést k praktickým aplikacím s ohledem i na obsah učiva odborných předmětů,
- propojovat dovednosti práce s informačními a komunikačními technologiemi s odbornými dovednostmi.

3/ Psychologie prodeje a práce – zaměřená na komunikaci se zákazníkem, na vztah a komunikaci mezi zaměstnanci, na nabídku a vystavování zboží, na prodej zboží.

Náměty:

- v obsahu přípravy na povolání v oblasti obchodu se zaměřit na komunikaci se zákazníkem, na vztah a komunikaci mezi zaměstnanci, na nabídku a vystavování zboží, na prodej zboží.

4/ Marketing – existují nové nástroje marketingu a jejich vliv na spotřebitele i na obchod

Náměty:

- učivo se základy marketingové a propagační činnosti pro obchodníky by mělo obsahovat informace o možnostech provádění průzkumu trhu, tržních analýz, jejich vyhodnocení a využívání výsledků; využívání různých propagačních prostředků, navrhování a realizaci prodejních a propagačních akcí.

5/ Zbožiznalství – na poskytování poradenských služeb zákazníkům, včetně předvádění zboží a výrobků je potřebné mít informace o nových technologiích výroby a orientaci v širokém sortimentu zboží.

Náměty:

- do obsahu přípravy na povolání zařadit informace o nových technologiích výroby, uchovávání potravin atd.,
- s růstem sortimentu je potřebné zajistit u absolventů orientaci ve zboží, jejich označení a používání.

6/ Práce s elektronickou technikou – získání přehledu pro rychlou adaptaci na různé typy elektronických zařízení v obchodě.

Náměty:

- v průběhů studia by si žáci měli osvojit manipulaci se stroji, přístroji a zařízením prodejny, nástroji a pomůckami určenými pro práci se zbožím v běžných provozovnách,
- získat přehled o bezhotovostních možnostech platby (platební karty a šeky) a jejich manipulaci.

7/ Cizí jazyky – komunikace v anglickém a německém jazyce.

Náměty:

- zefektivnit výuku cizích jazyků a provázat ji s výukou odborných ekonomických předmětů,
- posilovat komunikativní dovednosti v cizích jazycích,
- zařazovat informace o společenských zvyklostech, tradicích a formách jednání v různých zemích,
- podporovat zahraniční pobyty studentů.

8/ Etnická snášenlivost – obchodníci se budou stále častěji setkávat s příslušníky jiných etnik, jak domácích, tak zahraničních. Studenti se budou nadále střetávat s rozporem mezi osobní a sdělenou zkušeností na jedné straně a oficiální propagandou na straně druhé.

Náměty:

- zařadit téma etnické snášenlivosti i do výuky odborných předmětů, a tak vnést racionální ekonomické uvažování do etnických úvah.

9/ Etika podnikání – současná reálná podnikatelská praxe, nové formy hospodářské kriminality a zejména specifický charakter obchodní činnosti vyžadují výchovu k poctivému jednání.

Náměty:

- zařadit do odborné přípravy i etiku podnikání.

2.12 Informační služby, knihovnictví

2.12.1 Aktuální stav a vývoj odvětví informační služby, knihovnictví

Vývoj technických prostředků v průběhu desetiletí zasáhl přirozeně i oblast knihovnictví a jejich obrovský rozmach pocítujeme především v současné době. Tradiční informační zdroje jsou doplněny a nahrazeny novou výpočetní technikou, čímž se nesmírně rozšířila možnost zpracování dotazů jak bibliografických, tak faktografických. Stále je využívána příruční knihovna (zejména v místních knihovnách, kde ještě není zavedena výpočetní technika), ale veřejné městské knihovny mohou stoprocentně využívat i vnější informační zdroje.

Hlavní náplní veřejných městských knihoven zůstávají **základní knihovnické služby**. Nezřídka knihovny zpracovávají i regionální literaturu, shromažďují informace o místních firmách a službách, poskytují turistické informace, zprostředkovávají ubytování – plní tedy i práci informačních středisek města či obce.

V programu veřejných knihoven i nadále zůstávají **kulturní programy**, např. autorská čtení, literární večery, výstavy, besedy, exkurze, bibliograficko-informační lekce pro mládež, soutěže. Novou úlohou pro knihovny se jeví **oblast vzdělávání**, a to zejména v pořádání seminářů a kurzů výuky práce s výpočetní technikou, k níž nezbytně patří orientace na internetu. Trend zavádění internetu do knihoven je také součástí informační politiky státu.

V souvislosti se vstupem České republiky do Evropské unie se také projevila nedostatečná jazyková gramotnost obyvatel. I zde mohou veřejné knihovny sehrát svou roli, a to různým způsobem – mohou samy zajišťovat jazykové kurzy s pomocí odborných lektorů, nebo nabídnout své prostory pro tuto aktivitu.

V poslední době se také hovoří o **komunitní roli knihoven**. Nejedná se o něco zcela nového, spíše dochází k uvědomění si dalších funkcí knihovny v obci, kdy knihovna zprostředkovává neformální setkání lidí, žijících ve stejném místě, i celých skupin. Může propojovat činnost společenských a zájmových skupin, ale také se může stát zprostředkujícím článkem mezi občany dané komunity a vedením obce.

2.12.2 Vývoj a očekávané změny v povoláních ve skupině oborů Informační služby, knihovnictví

Ke změnám požadavků na kvalifikaci knihovníků (zprostředkovatelů) dochází ve společnosti jednak pod vlivem zásadních změn v orientaci společnosti a v důsledku rychlého rozvoje informačních technologií. Proměny tradičního prostředí knihovny na elektronické mění postavení a role knihovníka. Knihovník se dostává do situace, kdy je zároveň studujícím – učí se zvládnout práci s novou výpočetní technikou a vnějšími informačními zdroji – a zároveň své vědomosti předává uživatelům.

- V první skupině plnění **zprostředkovatelské funkce týkající se odborných informací** ve vědě, technice, vzdělávání, ve výrobě, politice, podnikání atd., dochází ke změnám ve skladbě a vnitřním provozu institucí zajišťujících zprostředkovatelskou funkci. Část funkcí se stále více přesunuje do institucí, které se zabývají přípravnými fázemi informačně komunikačních procesů, např. do **databázových center**. Sílí tendence automatizovat většinu úkolů, které automatizovat lze, a to včetně **digitalizace fondů**. V podnikové sféře

se knihovníci stávají nedílnou součástí podnikového řízení. V prostředí vysokých škol a univerzit se rozvíjí odborné konzultanství, poradenství a výuka.

- Do druhé skupiny patří knihovny poskytující **veřejné informační a knihovnické služby**, u kterých se posilují některé dosavadní funkce a objevují se některé nové. Roste význam těchto knihoven jako míst setkání uživatelů s tvůrci v oblasti literatury, hudby a vědy a jejich úloha jako středisek mimoškolního vzdělávání. Posiluje se trend vrůstání veřejně přístupných knihoven do života obcí a regionů, v nichž působí, čímž se posiluje informační funkce knihoven týkající se všech podstatných stránek života v obcích a regionech. Veřejně přístupné knihovny se stávají středisky posilování informační gramotnosti a jejich pracovníci budou muset mít pedagogické schopnosti, aby naučili své uživatele orientovat se v prostředí automatizované knihovny.

Prognóza vývoje knihoven, zejména pak knihoven veřejných, potvrzuje nutnost zachování profese **knihovníka** jako kulturně vysoce vzdělaného pracovníka se znalostmi organizace a řízení knihoven a jejich sítí, knihovnických metodik a technologií, a to stále více i počítačových, s vysokou jazykovou kulturou a s široce založeným a pro daný účel uzpůsobeným literárním vzděláním zaměřeným na potřeby knihoven.

Mezi nové informační profese patří především **povolání informačního manažera**. Pod funkci informačního manažera patří všechny dříve samostatné útvary, jako jsou výpočetní středisko, informační středisko, knihovna, popř. propagace, vydavatelský úsek apod. Informační manažer se orientuje na celkovou informační architekturu podniku, řídí za použití systémového přístupu tok potenciálních informací, které do podniku vstupují, z podniku vystupují a v podniku v rámci informační infrastruktury obíhají. Obvykle má také na starosti školení zaměstnanců ve využívání moderních informačních a komunikačních prostředků.

Ze šíře služeb je patrné, že v městských veřejných knihovnách **se rozhodně neuplatní úzce zaměřený odborník**. Jednou ze základních dovedností je naopak schopnost seznámit se a zvládnout všechny úseky knihovnické činnosti tak, aby byla možná zastupitelnost. Z toho vyplývají i požadavky na osobní pružnost, flexibilitu, schopnost se učit a přizpůsobovat se novým provozům a podmínkám. Je tedy potřeba účastnit se školení, seminářů, přičemž práce s výpočetní technikou je již základním předpokladem pro práci v knihovně.

Absolventi středních i vysokých škol by rozhodně měli ovládat tyto dovednosti:

- schopnost práce s výpočetní technikou a vyhledávání v informačních zdrojích
- jazyková vybavenost
- základy psychologie a sociologie
- zpracování dokumentů
- znalost automatizovaných knihovnických systémů
- znalosti z oblasti managementu, marketingu, lobbování a public relations (s praktickými ukázkami)
- základní znalosti o reklamě a propagaci
- ucelený pohled na současnost a budoucnost knihovnictví jako oboru.

Na tyto znalosti pak musí navazovat celoživotní vzdělávání pro pracovníky knihoven.

2.12.3 Akcentovaná témata pro vzdělávání ve skupině oborů 72 Publicistika, knihovnictví a informatika – obory informačních služeb a knihovnictví

1/ široce pojaté knihovnicko-informační vzdělávání

Náměty:

- knihovnicko-informační vzdělávání by mělo být zásadně vysokoškolské a mělo by být široce pojaté, aby tak byla zajištěna dostatečná mobilita absolventů²¹,
- zároveň by měla být dána studentům dostatečná možnost vnitřní diferenciací a specializace podle jejich dispozic, zájmů a volby,

²¹ Cejpek, J.: Vývoj kvalifikačních požadavků ve skupinách příbuzných povolání v sektoru informační služby (expertní analýza).

- široce pojaté vzdělávání vyžaduje, aby bylo zakotveno ve filozofii, sociologii a psychologii.

2/ vysoká jazyková kultura

Náměty:

- vyžadovat nadstandardní zvládnutí mateřského jazyka slovem i písmem,
- pomoci studentům osvojit si nejméně dva cizí jazyky.

3/ informační technologie

Náměty:

- vyžadovat perfektní zvládnutí informačních technologií potřebných k výkonu povolání,

4/ komunikační a organizační dovednosti

Náměty:

- rozvíjet komunikační dovednosti (schopnost komunikovat je u knihovníka velice důležitá),
- získat schopnost vysvětlovat nové informační technologie uživatelům.

5/ psychologie

Náměty:

- pro přípravu je nutná výuka předmětu psychologie (práce s lidmi a jejich výuka).

6/ praxe

Náměty:

- potvrzuje se požadavek na souvislou praxi na reálných pracovištích,
- praxi by měl vést vysoce kvalifikovaný odborník.

7/ celoživotní vzdělávání

Náměty:

- důležité, aby žáci pochopili nutnost a hlavně potřebu celoživotního vzdělávání.

Za důležité je třeba považovat změnu výukových metod, využívání informačních a komunikačních technologií ve výuce a zvýšení motivace žáků. Nelze pouze zvyšovat objem znalostí, ale je nutné především zvýšit kvalitu výuky.

2.13 Múziká umění

2.13.1 Aktuální stav ve vzdělávání múzických umění

Členové oborové skupiny Múziká umění – konzervatoře dospěli k názoru, že nelze jednorázově obsáhnout a formulovat problematiku vývojových trendů veškerých povolání korespondujících s absolutoriím oborů Hudba a Zpěv. S ohledem na aktuální úkoly spojené s tvorbou rámcových vzdělávacích programů konzervatoří byla proto tentokrát naše pozornost soustředěna na problematiku umělecky pedagogické přípravy.

V souvislosti s uvedenými záměry dochází k postupnému odkrývání řady problémů v rámci celé vertikály hudebního základního, středního a vyššího odborného vzdělávání. Ve vztahu k ostatním středním odborným školám existuje atypická asymetrie základních složek obsahu vzdělávání – naprostá absence celé řady všeobecně vzdělávacích předmětů a relativně nižší počet hodin ve všeobecně vzdělávacích předmětech již zavedených.²²

²² Dvořák, V. :Múziká umění (hudba a zpěv) - vývoj kvalifikačních požadavků ve skupinách příbuzných povolání. Praha, NÚOV 2005.

Důsledky této asymetrie se promítají i do charakteru edukačního ovzduší (edukační kultury) konzervatoří. Zde tradičně vládne princip a zejména praxe absolutní priority umělecky výkonové složky vzdělávání. To se obráží v relativně nadstandardním rozsahu individuální výuky a tomu odpovídající časové náročnosti samostatného cvičení. Ve středu zájmů žáků i převažující části učitelů i examinátorů přijímacích, maturitních a absolventských zkoušek tak dodnes zůstává úzce integrovaná skupina předmětů a hudebně výkonových disciplín soustředěných kolem hlavního oboru studia. Nelze samozřejmě pochybovat o tom, že zde dosažená a zde zhodnocovaná úroveň je současně hlavním ukazatelem celkové úspěšnosti studia, a tím i základní podmínkou úspěšnosti při vstupu absolventa do mezinárodního trhu umělecky výkonové práce. Nicméně se ukazuje, že další zvyšování úrovně výsledků našich konzervatoří nelze v rámci stávající legislativy zajistit prostou kvantifikací složky uměleckého výcviku na úkor ostatních složek vzdělávání. Další zvyšování efektivity uměleckého studia za situace prakticky každoročního nárůstu konkurzních norem na evropském trhu práce se neobejde bez zvýšení odpovědnosti samotného žáka za vlastní umělecký i odborný vývoj. K tomuto náročnému cíli směřuje nyní aktuálně probíhající proces tvorby tzv. rámcových vzdělávacích programů konzervatoří.

2.13.2 Závěry a doporučení ve vzdělávání ve skupině oborů Múzických umění

Ke všeobecným předpokladům úspěšného rozvíjení umělecko pedagogických kompetencí profesně vzdělávaných hudebníků a pěvců:

- Kvalitu a efektivitu konzervatorního absolutoria nadále nelze zvyšovat bez podstatných systémových proměn v učebním plánu, zejména v obou pomaturitních ročnících. Je zejména žádoucí vytvořit podmínky pro vyrovnání úrovně připravenosti umělecky pedagogické na úroveň profesně perfektní připravenosti hudebně výkonové. Obecný **požadavek podstatného rozšíření a prohloubení „didaktického potenciálu“ příštího učitele hudby** je stále více aktuální.
- V obecném povědomí není dosud zakotvena představa o situaci a vývojových trendech hudebnických a hudebně pedagogických profesí v zahraničí. Je proto žádoucí již během studia na konzervatoři založit a dále doslova celoživotně pěstovat návyk soustavného sledování a srovnávání domácích i zahraničních hudebně vzdělávacích zahraničních systémů a praktik. V této souvislosti vyvstává **potřeba zásadních změn** koncepce a práce **výuky cizích jazyků** v pomaturitním období s přesunem těžiště obsahu výuky na odborný jazyk.
- V souvislosti s očekávanými redukcemi státní podpory uměleckého vzdělávání **lze očekávat zúžení možností stálého učitelského zaměstnání pro absolventy**; obstojí jen ti učitelé hudby a zpěvu, kteří jsou všestranně erudovanými osobnostmi, schopnými pochopit a realizovat cíle komplexní dovednostní (činnostní), vědomostní a múzické výchovy a vzdělání.
- **Snahu o rovnocenné postavení pedagogické přípravy s ostatními složkami pomaturitního kurikula je třeba podepřít i organizačně.** Doporučuje se ustavení pedagogického oddělení na všech konzervatořích, které profesně odpovědně povede příslušný zástupce ředitele nebo pověřený učitel a jehož členy kromě učitelů základních pedagogických předmětů se stanou i metodici hlavních oborů, metodik hudební nauky a též uvádějící učitelé pedagogické praxe na „cvičných“ základních uměleckých školách.
- Přes velmi významné jednotlivé podněty hudebně pedagogického (převážně specificky metodického) zaměření, které vycházejí z prostředí vysokých uměleckých škol a konzervatoří, **zůstává** (na rozdíl od oblasti hudební výchovy základní) **dostatečně nenaplněna tematická oblast obecné hudební didaktiky.**

Ke klíčovým principům a problémům ve vzdělávání učitelů hudby:

- **Hodnota hudebního vzdělávání** je bezprostředně spjata s hodnotami umělecké hudby; formy pěstování nonumělecké hudby je třeba vázat na její didaktickou funkčnost.
- **Profesní hudební a pěvecké vzdělávání** nelze redukovat na algoritmicky projektovaný a realizovaný technologický výcvik. Lze doporučit těsnější sepětí nástrojové a pěvecké výuky s ostatními složkami odborného vzdělávání.

- Nová praktická **didaktika hudby** se v souladu s naplněním výše uvedené programové triády (*zážitek – hudební činnost (dovednost) – poznatek*) profiluje s dominujícím postavením principů **integrace a kreativity**.

a) Využití **principu integrace** vytváří předpoklady pro účelné a efektivní spojování obsahů výuky v přirozených souvislostech a emocionálně motivovaných situacích; podstatné je

- pochopení integrace jako prostředku konstituování kvalitativně vyšších učebních celků,
- respektování zásady, podle níž struktura interpretačních a kreativních hudebních činností je efektivní pouze za předpokladu, že soubor hudebních aktivit funguje v různých kombinacích uplatněných s ohledem na individualitu žáka,
- umožnění žákovy spoluúčasti na volbě hudebního díla i dalších materiálů ke studiu, což otevírá prostor pro nastolení vyšších požadavků učitele.

b) **Hudebně pedagogická kreativita**, uplatněná v realitě vyučovací lekce (pojaté jako hudební událost emocionálně působící jak na žáka, tak zpětnovazebně i na učitele) se prosadí zejména

- ve vytváření *motivujících hudebních situací*, které pozitivně narušují často neefektivní stereotypičnost léty standardizovaného průběhu lekcí a přispívají tak k činnostnímu charakteru výuky,
 - v pochopení potřeby a zásad tzv. *pedagogické dramaturgie* a účinnosti modelů řešení analogických hudebních situací, jež se vztahují nejen k situacím školské praxe, nýbrž i k mimoškolní zájmové sféře žáka,
 - v uplatňování didaktických postupů akceptujících *žáka* jako svého druhu *partnera* učitele (a naopak),
 - v respektování principu gradace a tzv. *spirálového učení* s bezprostředním důsledkem pro strukturování širších celků a etap vlastního hudebního vyučování i žákovské domácí přípravy,
 - v uplatnění principu *pedagogické strategie* v modelování jednotlivých hudebních situací a jejich progresivních řad,
 - v účelnosti budování osobního *učitelského (didaktického) tezauru* konkrétních modelů hudebně pedagogických situací (s příslušným inventářem, literaturou a pomůckami), a to s ohledem na jejich funkci – např. v tomto postupu:
 - * představa modelu optimálního řešení konkrétní hudební situace (spojená s příslušnou didaktickou analýzou),
 - * představa možností aplikace daného modelu na jiném učivu a v jiných podmínkách výuky,
 - * kombinování modelů s cílem gradování do větších obsahových celků a se záměrem vícesměrného přístupu k odhalování zákonitostí hudby.
- Další okruh problematiky tvoří **vztahy mezi řádem vyučovacích lekcí a systémem individuální přípravy žáka**, kdy je účelné
- optimalizovat vztahy mezi hudebními aktivitami školními a mimoškolními,
 - propracovávat algoritmy výuky s cílem navodit mechanismy objevování hudebních zákonitostí samotnými žáky,
 - modelovat, iniciovat a řídit i kontrovat situace a projevy spontánní žákovské hudební kreativity,
 - diferencovat mezi činnostním a problémovým charakterem probíraného a ke studiu ukládaného učiva.

K závěrům rámcového vzdělávacího programu pedagogické přípravy učitelů hudby a zpěvu základních uměleckých škol:

- Inicie návyků umělecky pedagogického sebevzdělávání, především podněcování zájmu o modernizační trendy v tematice jednotlivých metodik hry na nástroj a zpěvu, jejich konfrontování s obsahy a formami vlastního absolvovaného kurikula.
- Zvyšování podílu seminárních forem studia, iniciace pedagogické tematiky v tvorbě závěrečných písemných prací.

- Spojování programů cizojazyčného studia se studiem příslušných autentických cizojazyčných odborných a metodických textů.
- Zefektivněné vyučovací praxe:
 - rozšíření struktury pedagogické praxe o čtyř až šestitýdenní praxi souvislou,
 - s tím související proměny obsahu a forem pedagogické praxe průběžné.
- Dotváření obsahů dílčích didaktik:
 - hry na nástroje a zpěvu,
 - jednotlivých dílčích disciplín odborného hudebního vzdělávání v celém rozsahu odborného konzervatorního studia spolu se záměrem koncipovat integrované obsahové celky polydisciplinních předmětů:
 - * hudební nauky, harmonie kontrapunktu a hudebních forem,
 - * dějin hudby, estetiky hudby a praxe receptivní analýzy (poslechu) hudby,
 - * intonace, rytmu a sluchové analýzy,
 - * vedení souborů vokálních i instrumentálních,
 - * úvodu do skladby,
 - * pedagogické psychologie,
 - * digitalizace hudby.
- Zvyšování úrovně odborné ústní i písemné reflexe a sebereflexe i úrovně obsahů a forem odborné komunikace.

2.14 Uměleckořemeslné práce

2.14.1 Aktuální stav a vývoj odvětví umělecká řemesla

Umělecké řemeslo a jeho produkty tvoří nedílnou a nezaměnitelnou součást národní hmotné kultury a na základě této skutečnosti je třeba k němu a k jeho tvůrcům přistupovat.

Celospolečenské a zejména ekonomické změny uplynulých patnácti let a celková současná situace, v níž se nacházíme, zasáhla i uměleckořemeslné profese, ve většině případů bohužel negativně. S odstupem času lze konstatovat, že jedním ze zásadních kroků vedoucích k dnešnímu neutěšenému stavu bylo zrušení Ústředí lidové umělecké výroby a Ústředí uměleckých řemesel, organizací přímo řízených ministerstvem kultury, v nichž do té doby pracovalo nejvíce našich uměleckých řemeslníků. Tím došlo k likvidaci více než osmdesátileté činnosti v oblasti záchrany, obnovy, zachování a zejména rozvoje všech oborů uměleckého řemesla.

Následkem vývoje v České republice jsou naprosto zásadní změny:

- **v organizaci a náplni práce**, kde se dříve v rámci podniku zaměstnanci – umělci řemeslníci mohli plně věnovat pouze výrobě a vlastnímu profesnímu rozvoji a kdy se mistři lidové umělecké výroby a uměleckého řemesla věnovali odborné přípravě mladých adeptů uměleckého řemesla. V současnosti, kdy každá profese funguje samostatně, musí vyrábět, vytvářet nové vývojové vzory, zajišťovat si výrobní materiál, hledat odbytové možnosti, zajišťovat a platit si vlastní propagaci, snažit se o vlastní profesní rozvoj, zpracovávat účetní a daňovou agendu buď vlastními silami, nebo zaměstnávat příslušného odborníka. Za těchto okolností se jen málokdo zabývá odbornou přípravou mladé generace, která znamená další časové, materiálové, prostorové i finanční náklady. Na tuto změnu mnozí nebyli schopni reagovat, a to zejména z finančních a věkových důvodů. Proto řada lidí, vynikajících odborníků ve svém řemesle, skončila a přešla buď do jiné profese, nebo do důchodu. Nedošlo k tomu, co se předpokládalo, když výše uvedené organizace byly rušeny a sice, že po privatizaci bude mít jako kdysi každý nebo alespoň téměř každý umělecký řemeslník svého učně, a tím bude plně zajištěna budoucnost těchto oborů.

- **ve vlivu mezinárodního obchodu** - ve velkém množství dováženého zahraničního zboží jsou samozřejmě i některé druhy uměleckořemeslných výrobků. Dovoz však nenachází příliš kladnou odezvu. Příznivá cena dovezeného zboží jde totiž často ruku v ruce s všestranně nízkou kvalitou.
- **v rozvoji cestovního ruchu** – výrobky českého uměleckého řemesla jsou oblíbeným a vyhledávaným zbožím, které u nás kupují turisté z celého světa. Také nelze opomenout fakt, že naše historické, kulturní a umělecké památky jsou pro zahraniční turisty velmi atraktivní a stát i územně správní celky by se měly co nejvíce starat o to, aby byly uchovávány v co nejlepším stavu. To bez špičkových odborníků z mnoha oborů uměleckého řemesla není možné.

Výtvarné a uměleckořemeslné obory mají a budou mít i v budoucnu v každé vzdělané a kulturní společnosti své nezastupitelné místo. Sebedokonalejší výpočetní ani jiná technika nikdy nenahradí „osobní rukopis“ uměleckého řemeslníka, který je pro každého z nich stejně charakteristický jako otisky prstů. Vždy to budou dvě zcela odlišné záležitosti. Proto je zachování a rozvoji těchto oborů třeba věnovat patřičnou péči.

2.14.2 Vývoj a očekávané změny v povoláních ve skupině oborů Umělecká řemesla

Postupným příchodem tržního hospodářství v posledních 15ti letech se vzdělávání v uměleckořemeslných oborech kvalitativně změnilo. V naší společnosti došlo k mnoha kulturním i ekonomickým změnám, na jejichž základě dochází ke snížení zájmu o přípravu na povolání v oblasti uměleckých řemesel. Na trhu práce není zájem o absolventy některých oborů a také sami žáci základních škol často hledají pro své profesní uplatnění obory vzdělání ekonomicky více atraktivní.

K uvolnění výuky v uměleckořemeslných oborech docházelo postupně vinou nenaplněnosti středních škol a jejich postupnou optimalizací. Dnes se tradiční uměleckořemeslné obory vyučují jako doplňková náplň velkého množství škol v celé ČR.

Poměrně velký zájem je stále o studium ve tříletých učebních oborech tradičních uměleckých řemesel jako jsou: umělecký kovář a zámečnický, umělecký truhlář, zlatník a klenotník, umělecký keramik, vlásenkář a maskér, umělecký řezbář a umělecký rytec.

V některých oborech vzdělání, jedná se např. o obory umělecký pasíř, umělecký štukatér, umělecký pozlacovač, umělecký sklenář, košíkář získává výuční list v posledních letech pravidelně jen několik absolventů. V oborech vzdělání ruční krajčářka, ruční vyšivačka a obuvník scénické obuvi se v posledním období nevyučil ani jediný žák.

Značný zájem je o většinu uměleckořemeslných oborů úplného středního odborného vzdělání s vyučením i maturitou²³. Výjimku představují obory vzdělání uměleckořemeslné zpracování kovů - práce pasířské, uměleckořemeslné zpracování textilu - práce gobelínářské, uměleckořemeslná stavba hudebních nástrojů - klávesové nástroje. V posledních letech nebyl evidován ani jediný absolvent těchto oborů.

V příslušných uměleckořemeslných povoláních se konkrétní technologické postupy příliš nemění, neboť se jedná o tradiční výrobní postupy. V některých řemeslných oborech jsou kromě původních klasických materiálů používány nové materiály, stejně tak je používáno modernější technické vybavení. Lze tedy konstatovat, že v této oblasti jde spíše o zachování tradičních uměleckých řemesel jako takových, o upevnění a nalezení jejich pozic v evropském kontextu a zaměření se na propagaci výrobků českých uměleckých řemeslníků.

Umělecká řemesla jsou součástí ryze české kultury a národních tradic, proto by měly být hledány cesty řešení podpory vzdělávání v uměleckořemeslných oborech i zachování jejich tradiční úrovně a v neposlední řadě podpory uplatnění absolventů na trhu práce.

²³ úplné střední odborné vzdělání dosažené absolvováním studijních programů SOU ukončených maturitou a vzdělávacích programů SOU i SOŠ pro absolventy tříletých učebních oborů ukončených maturitou

2.14.3 Akcentovaná témata pro vzdělávání ve skupině oborů 82 Umění a užité umění – obory uměleckých řemesel

Ve výuce žáků je třeba postupovat promyšleně a cíleně tak, aby žáci úměrně ke vzdělávací úrovni získali předpoklady pro svůj kvalitní osobní, občanský, pracovní a profesní život v podmínkách otevřené a znalostní společnosti.

K posílení kompetencí lze doporučit k začlenění do výuky žáků tyto náměty:

1/ učivo o Evropské unii

Náměty:

- zařazovat a průběžně aktualizovat učivo o Evropské unii ve vztahu k oboru,
- sledovat vliv Evropské unie na hospodářský vývoj v ČR.

2/ flexibilita, adaptabilita, mobilita

Náměty:

- vést žáky k flexibilitě a adaptabilitě, učit je přizpůsobovat se novým dovednostem a postupům; vést je k pochopení nutnosti celoživotního vzdělávání a potřeby aktualizovat své dovednosti,
- volit takové formy organizace práce ve výuce, které dávají přednost komunikačním dovednostem a schopnostem žáků pracovat nejen samostatně, ale i v týmu.

3/ cizí jazyk

Náměty:

- zefektivnit a rozšířit výuku cizích jazyků,
- provázat výuku cizích jazyků s výukou odborných předmětů,
- ve výuce cizích jazyků posilovat komunikační dovednosti,
- zajišťovat zahraniční pobyty studentů.

4/ společenská, kulturní a výtvarná složka výuky

Náměty:

- zařazovat informace o společenských zvyklostech, tradici a formách jednání v různých zemích, posilovat tak interkulturní učení,
- výchova k zachování a rozvoji uměleckořemeslných tradic,
- posílit kulturní a výtvarnou složku výuky na úkor některých všeobecně vzdělávacích předmětů.

5/ informační technologie

Náměty:

- propojovat dovednosti práce s informačními technologiemi s odbornými dovednostmi, zejména technologiemi,
- v odborných předmětech zadávat praktické úkoly pro samostatnou práci s informačními zdroji (aplikačními programy, internetem apod.).

V odborném školství mají uměleckořemeslné obory vzdělání výjimečné postavení spočívající v těchto specifikách:

- Příprava žáků na povolání má být směřována k *zachování a rozvoji uměleckořemeslných tradic* s důrazem na dokonalé zvládnutí technologických postupů a na vysokou náročnost zpracování uměleckořemeslných výrobků.
- Na základě zvládnutí výtvarných vyjadřovacích technik a studia soudobých a historických slohových prvků má být u žáků dále rozvíjena *výtvarná invence*. Předpokladem je nutnost vedení žáků k nápaditosti, výtvarnému citění a představivosti.
- Ve výuce odborných předmětů je třeba klást důraz na získání odborných teoretických vědomostí a manuálních řemeslných dovedností a zručností.

- V oblasti *ekonomického vzdělávání* by absolventi měli být připraveni jak na práci v pozici zaměstnance, tak po získání nezbytné praxe na samostatné podnikání. Měli by ovládat základy účetnictví a měli by se orientovat v základních daňových předpisech.

Získání a rozvíjení těchto kompetencí vyžaduje integrovanější a nápaditější metody výuky s cílem **vzbudit zájem žáků o učení** a hodnocení formou problémového učení přibližujícího se skupinové nebo projektové práci v praktických podmínkách (modelové situace, fiktivní firmy, přirozené pracovní prostředí ve výrobních dílnách apod.).

Byl podán návrh ze strany expertů na umožnění dostupnosti úrovní vzdělání. Podle délky výuky umožnit ukončení studia zaučením, vyučením i maturitou. Daleko větší pozornost by měla být věnována i poradenské činnosti při volbě povolání.

3. Závěr

Úroveň zpracování expertních analýz je různá. Některé z nich jsou propracovány detailněji a jdou více do hloubky. Z hlediska budoucího vývoje a směřování odvětví je možné názory expertů zhodnotit jako spíše opatrné a spíše optimistické. U některých odvětví je optimismus na místě, u jiných z hlediska současných ekonomických trendů působí více méně jako snová vize a nesmíření se s úpadkem odvětví. Hodnocení změn v povoláních se věnovali jenom někteří experti, tím byla naše práce ztížena. Podobně to bylo i s doporučenými náměty pro začlenění do výuky žáků. Některí experti se naopak snažili začlenit až příliš mnoho nových námětů včetně obecných (flexibilita, adaptabilita, komunikační dovednosti atd.) a to i u studijních oborů, u kterých by to znamenalo značné přetížení studentů a pro ně nezvládnutelné množství učiva. Navzdory těmto připomínkám a potřebě uplatňovat určitý nadhled při zpracování expertních analýz jsou názory expertů pro nás velice cenným a nenahraditelným materiálem.

Postavení a vývoj jednotlivých odvětví po roce 1989 v České republice výrazně ovlivnily změny související s problémy přechodu od centrálně řízené ekonomiky k ekonomice volného trhu. Nejzásadnější změny vyplynuly z restrukturalizace a změny vlastnických poměrů. Značná část podniků se ocitla v konkurzu či likvidaci. Některé firmy nezakly, ale byly restrukturalizovány, prodány a dále provozovány i s přechodem větší části zaměstnanců, strojů a zařízení. Případně vznikly při využití získaných zkušeností, znalostí a dovedností zcela nové, konkurenceschopné firmy. Výroba, která nebyla konkurenceschopná, v posledním desetiletí zanikla. Na druhé straně byly realizovány přímé investice velkých zahraničních firem do projektů na „zelené louce“ nebo získáním většinového podílu v některých českých firmách a následných investic do nových technologií. Stále větší význam sehrávají malé a středně velké firmy, které jsou schopné pružně reagovat na spotřebitelskou poptávku.

V odvětvích, kde po roce 1989 nastal výrazný útlum výroby i spotřeby českých výrobků, jako příklad možno uvést kožedělný průmysl, se situace odrazila zpětně v útlumu přípravy žáků na povolání způsobeném jejich klesajícím zájmem o tyto učební a studijní obory.

Ve většině odvětví se počet zaměstnaných snížil a nadále snižuje. Naopak roste produktivita práce. Tlaky na konkurenceschopnost sílí. Je proto nutné zavádět nejnovější techniku, moderní organizaci práce a soustřeďovat se na výrobu s vyšší přidanou hodnotou.

Změny se dotkly všech odvětví a prakticky všech povolání. Proces není ukončen, ale pokračuje. Roste složitost a neprůhlednost výrobních systémů. Informační systémy, systémy zpracování dat a automatizované stroje nahrazují fyzickou práci. Všechna povolání také ovlivňuje rostoucí ekologické vědomí.

Zvyšují se kvalifikační požadavky na pracovníky ve všech odvětvích. Podle expertů lze očekávat zvyšování nezaměstnanosti zejména u pomocné pracovní síly a lidí bez odborné kvalifikace. Naopak potřeba **kvalifikovaných odborníků a inženýrů významně roste, zejména ve strojírenských a elektrotechnických oborech.** Zvyšuje se význam celoživotní odborné přípravy zaměstnanců.

Z hlediska požadavků na kvalifikaci pracovníků dochází **k tlaku na tzv. „univerzálnost“** pracovníků. U dělnických profesí lze předpokládat tlak na schopnost zastoupit při výrobě více operací, zejména u výroby v malých a středně velkých firmách. Nová situace na trhu práce vyžaduje od **zaměstnanců větší flexibilitu, adaptabilitu, mobilitu a větší schopnost učit se v rychle se měnícím pracovním prostředí.** Na významu nabývají **komunikační dovednosti, znalost cizích jazyků a schopnost pracovat v týmu.**

Z těchto požadavků vyplývají i náměty expertů doporučené k začleňování do výuky žáků. Z hlediska odborné přípravy se expertům jako **nejdůležitější jeví zajištění efektivního odborného výcviku a práce ve vazbě na požadavky přípravy konkrétního povolání** - pokud možno ve firmách a v podnicích (v reálném pracovním prostředí), což je za dané právní situace komplikované. Důležité je **propojovat dovednosti počítačové gramotnosti**

s odbornými poznatky a podporovat samostatnou práci s informačními zdroji. Žáci by se měli obeznámit s novými technologiemi a osvojit si nové výrobní postupy svého oboru.

Nejvíce akcentovaným námětem obecnějšího charakteru bylo zařazování a průběžná **aktualizace učiva o Evropské unii, evropském právu, financování a tocích informací i legislativních změnách.** Z dalších námětů s obecnějším charakterem se často objevuje potřeba znalosti **cizích jazyků**, potřeba zlepšovat **komunikační a prezentační dovednosti**, podporovat **ekologické myšlení**, klást důraz na **zodpovědnost za kvalitu práce**, vést žáky k **flexibilitě a adaptabilitě a motivovat žáky k celoživotnímu vzdělávání.**

U některých odvětví se však zdají být požadavky na znalosti absolventů poněkud přehnané a nereálné, zejména u dělnických povolání. Je potřeba si uvědomit, o jaké žáky jde a co je pro výkon jejich povolání skutečně důležité, aby nedošlo k přeplnění učeních osnov informacemi na úkor rozvoje praktických dovedností žáků.

4. Přílohy

Příloha 1: Soustava povolání - seznam povolání a typových pozic, která podle ISTP koresponduje se sledovanými skupinami

Strojírenství

Povolání a pozice vyžadující střední odborné vzdělání s maturitou:

- revizní technik, strojírenský technik (dispečer, investic a engineeringu, konstruktér, kontrolor jakosti, mistr, normovač, projektant, technický manažer provozu, technolog, technik technického rozvoje v dole, mechatronik), zkušební technik, hutní technik (dispečer, kontrolor jakosti, mistr, normovač projektant, technický manažer provozu, technolog)

Povolání a pozice vyžadující střední odborné vzdělání s výučním listem:

- automechanik, hodinář, karosář, klempíř strojní, kovář (kovář, podkovář, kovář ruční, kovář strojní, kovotlačitel), lakýrník, letecký mechanik, mechanik a seřizovač strojů a zařízení (mechanik báňské záchranné služby, mechanik geologicko-průzkumných zařízení, mechanik chladírenských zařízení, mechanik opravář, mechanik ortopedický, mechanik polygrafických strojů, mechanik přístrojů a strojů, mechanik vah, mechanik vakuových zařízení, montér výtahů, montér vzduchotechniky, seřizovač), mechanik motorových lokomotiv a motorových vozů, mechanik optických přístrojů a brýlové optiky (mechanik brýlové optiky, mechanik optických přístrojů), nástrojař a nožíř (chirurgický nástrojař, nástrojař, nožíř, rýsovač, rytec kovů), obráběč kovů (brusič kovů, frézař, operátor NC strojů, soustružník kovů, vrtář), provozní zámečnický a montér (dělmistr, důlní zámečnický, kontrolor strojírenských výrobků, montér kotlů a potrubí, montér ocelových konstrukcí, montér točivých strojů, montér zařízení technické zábavy, provozní zámečnický, stavební zámečnický, zámečnický kolejových konstrukcí a vozidel, zámečnický montér, zámečnický zemědělských strojů), puškař, smaltér, stavební klempíř, strojník jevištní techniky, strojní zámečnický, svářeč kovů, zušlechťovač kovů (galvanizér, kalič), hutník (neželezných kovů, ocelář, vysokopecar), koksar, modelář, práškový metalurg, slévač, tavič, tažeč, valciř kovů

Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika

Povolání a pozice vyžadující střední odborné vzdělání s maturitou:

- elektrotechnik (dispečer, investic a engineeringu, kontrolor jakosti, mistr, normovač, projektant, technický manažer provozu, technolog), technik telekomunikací a radiokomunikací (dispečer telekomunikačního provozu, technik: přenosových zařízení, přenosových zařízení a telekomunikačních služeb, radiokomunikací, radiokomunikačních zařízení, spojovacích zařízení, telekomunikací kontrolor, telekomunikací projektant, telekomunikačních sítí), technik energetik (dispečer, kontrolor jakosti, mistr, normovač, projektant, technik dispečinku, technik dokumentace, technik měření, technik provozu elektráren, technik rozvoden, technik služebny, technik řídicí techniky, technolog)

Povolání a pozice vyžadující střední odborné vzdělání s výučním listem:

- elektrikář mechanik (autoelektrikář, elektromechanik letadlových přístrojů, elektromontér výtahů, mechanik elektrotechnických zařízení, mechanik vázicích zařízení, mechanik zabezpečovací techniky, mechanik číslicově řízených strojů, montér antikorozi ochrany, montér bleskosvodů, servisní mechanik elektrických strojů a přístrojů), elektrikář pro silnoproud (důlní elektrikář silnoproudých zařízení, elektromontér, elektromontér pevných trakčních zařízení železniční dopravy, montér elektrorozvodných sítí, provozní elektrikář silnoproudých zařízení, provozní elektrikář železniční dopravy, stavební elektrikář), elektrikář pro slaboproud (důlní elektrikář slaboproudých zařízení, elektromechanik zabezpečovacích a sdělovacích zařízení, mechanik elektronických zařízení, mechanik měřicích, regulačních a automatizačních zařízení, provozní elektrikář slaboproudých zařízení, servisní mechanik elektronických zařízení), kabelář, osvětlovač, revizní technik elektrických zařízení, zvukař, mechanik zařízení elektronických komunikací, montér elektronických komunikačních sítí, obsluha energetických zařízení (v elektrárnách, v teplárnách) a obsluha plynárenských zařízení

Kožedělná a obuvnická výroba

Povolání a pozice vyžadující střední odborné vzdělání s maturitou:

- kožařský technik (designér, dispečer, konstruktér a modelář kontrolor jakosti, mistr, normovač, technolog)

Povolání a pozice vyžadující střední odborné vzdělání s výučním listem:

- kožešník, výrobce koženého zboží (brašnář, rukavičkář, sedlář a manžetám), výrobce obuvi a komponent obuvi (obuvník pro gumárenskou výrobu obuvi, obuvník pro sériovou výrobu, obuvník pro výrobu ortopedické obuvi, obuvník pro zakázkovou výrobu a opravy, svrškář, vysekávač usní), výrobce usní a kožešin (koželuh, úpravář usní, vydělaváč kožešin)

Zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů

Povolání a pozice vyžadující střední odborné vzdělání s maturitou:

- dřevařský technik (dispečer, kontrolor jakosti, mistr, normovač, technolog), technik výroby hudebních nástrojů (dispečer, kontrolor jakosti, mistr, normovač, technolog)

Povolání a pozice vyžadující střední odborné vzdělání s výučním listem:

- dřevař (obsluha dřevařských strojů a zařízení, překlízkám, výrobce dřevařských polotovarů), košíkář a pletař, mechanik hudebních nástrojů (mechanik akordeonů a foukacích harmonik, mechanik dechových a bicích hudebních nástrojů, mechanik klávesových hudebních nástrojů, mechanik strunných hudebních nástrojů), truhlář (bednář a obalář, dřevomodelář, podkladovač, pozlacovač, rámař, stavební truhlář, truhlář nábytkář), výrobce dřevěných předmětů (kartáčník, výrobce dřevěných a bižuterních předmětů, výrobce kuřáckých potřeb, výrobce sportovních potřeb, výrobce zápalek, výrobce školních a kancelářských potřeb), čalouník a dekoratér

Polygrafie, zpracování papíru, filmu a fotografie

Povolání a pozice vyžadující střední odborné vzdělání s maturitou:

- papírenský technik (dispečer, kontrolor jakosti, mistr, normovač, technický manažer provozu, technolog), obalový technik

Povolání a pozice vyžadující střední odborné vzdělání s výučním listem:

- knihař (průmyslový, umělecký), razítkář, reprodukční grafik (kartograf, litograf, montážník v polygrafii, fotograf, pracovník CTP v polygrafii, pracovník zhotovující tiskovou formu, reprodukční fotograf, retušér, sazeč), tiskař

Stavebnictví, geodézie a kartografie

Povolání a pozice vyžadující střední odborné vzdělání s maturitou:

- stavební technik (přípravy a realizace investic, provozní dispečer, technolog, mistr, kontrolor jakosti, projektant, zkušebnictví), zeměměřič (geodet, geograf, kartografický technik), vodohospodářský technik (dispečer, hrázný jezny, projektant, rozvojář, říční dozorce), vodárenský technik (dispečer, technický pracovník vodárny, technolog, vodohospodář, provozní diagnostik vodovodní sítě, vodárenský referent odbytu vody, vodárenský referent technického rozvoje)

Povolání a pozice vyžadující střední odborné vzdělání s výučním listem:

dlaždič a asfaltér, instalatér a topenář (montér skleněných armatur, provozní montér plynovodů, provozní montér vodovodů, topenář), izolatér, kameník, kamnář, malíř a natěrač (malíř a tapetář, natěrač a lakýrník), podlahář (kladeč litých podlah, kladeč podlahovin, parketář, terasář), pokrývač, sklenář (dílnský sklenář, stavební sklenář), stavební montážník, stavěč dekorací, studnař, tesař, zedník a obkladač (obkladač, omítkář, sádrokartonář, zedník), železobetonář, poříčný

Zemědělství

Povolání a pozice vyžadující střední odborné vzdělání s maturitou:

- rybářský technik, veterinární technik, zahradnický technik (technik zahradnické výroby, zahradnický technik flétista, zahradnický technik sadovník), zemědělský technik (agronom, farmář, zootechnik)

Povolání a pozice vyžadující střední odborné vzdělání s výučním listem:

- chovatel zvířat (chovatel drůbeže, hospodářských zvířat, koní, laboratorních zvířat, ovcí, služebních zvířat, zvířat v zoo), ovocnář, rybář, včelař, vinohradník, zahradník, zemědělec-farmář, zemědělský mechanizátor

Lesní hospodářství

Povolání a pozice vyžadující střední odborné vzdělání s maturitou:

- lesní technik (lesní, myslivec)

Povolání a pozice vyžadující střední odborné vzdělání s výučním listem:

- lesař, lesní mechanizátor

Ekonomika a administrativa

Povolání a pozice vyžadující střední odborné vzdělání s maturitou:

- ekonom (celní deklarant, cenař, daňový referent, fakturant, finanční referent, mzdový referent, plánovač, pokladník, pracovník pohledávek, rozpočtář, účetní), kontrolor, statistik, bankovní pracovník (bankovní pokladník, jednatel, klíčník, makléř asistent, pracovník bankovních služeb klientům, pracovník hotovostních operací a zahraničních šeků, pracovník kapitálových obchodů, pracovník podpisových vzorů, pracovník spotřebitelských úvěrů, pracovník správy úvěrového portfolia, pracovník systému platebních karet, pracovník vnitřních bankovních služeb, pracovník řízení úvěrů, směnárník), pojišťovací pracovník (likvidátor pojistných událostí, obchodní poradce, pracovník přepážky, referent pojišťovnictví, technik likvidace pojistných událostí, získatel pojištění), administrativní pracovník (asistent tajemník, organizační pracovník, pracovník spisovny, pracovník zahraničních vztahů, recepční firemní, redakční sekretář, sekretářka), obchodník (aukcionář, dražebník, expedient, obchodní referent, obchodní zástupce, obchodník s realitami, odbytář, vedoucí expedice, zastavárník, zásobovač zbožíznalec), pracovník marketingu (propagační referent, referent marketingu, reklamační referent)

Povolání a pozice vyžadující střední odborné vzdělání s výučním listem:

- technickoadministrativní pracovník (korespondentka, manipulant spisovny)

Gastronomie, hotelnictví a turismus

Povolání a pozice vyžadující střední odborné vzdělání s maturitou:

- pracovník cestovního ruchu, pracovník pohostinství a hotelového provozu (provozář, recepční, vedoucí recepcie), průvodce (průvodce odborný, průvodce technický)

Povolání a pozice vyžadující střední odborné vzdělání s výučním listem:

- kuchař, číšník

Obchod

Povolání a pozice vyžadující střední odborné vzdělání s maturitou:

- pracovník marketingu (propagační referent, referent marketingu, reklamační referent), knihkupec, obchodník (aukcionář, dražebník, expedient, obchodní referent, obchodní zástupce, obchodník s realitami, odbytář, vedoucí expedice, zastavárník, zásobovač zbožíznalec)

Povolání a pozice vyžadující střední odborné vzdělání s výučním listem:

- aranžér, prodavač (drogistického zboží, elektroniky, motorových vozidel, potravin, průmyslového zboží, textilního zboží a obuvi, uměleckých předmětů, pokladník v obchodě), skladník

Informační služby, knihovnictví

Povolání a pozice vyžadující střední odborné vzdělání s maturitou:

- archivář, knihovník

Umělecko řemeslné práce

Povolání a pozice vyžadující střední odborné vzdělání s výučním listem:

- cínař, pasíř, ruční krajkář, ruční tkadlec, ruční vyšivačka, tkadlec tapiserií, umělecký kameník, umělecký keramik, umělecký kovolijec a cizelér, umělecký kovář a zámečnický, umělecký leptař skla, umělecký malíř, umělecký mozaikář, umělecký pasíř, umělecký pozlacovač, umělecký sklenář a vitrážista, umělecký sklář, umělecký truhlář, umělecký čalouník a dekoratér, umělecký řezbář, umělecký štukatér a kašér, výrobce v lidové umělecké tvorbě, zlatník a klenotník, zlatotepec

Příloha 2: Pracovníci NÚOV odpovědní za práci oborových skupin se seznamy expertů, z jejichž podkladů byla analýza zpracována

Strojírenství a strojírenská výroba – Ing. Zdeněk Hanzálek

- Ing. Petr Kryšpína, soukromý podnikatel, majitel poradenské firmy - Sledování vývojových trendů ve skupinách příbuzných povolání se zaměřením na strojírenství
- Doc. Ing. Stanislav Maňas, CSc., vysokoškolský pedagog - Sledování vývojových trendů ve skupinách příbuzných povolání se zaměřením na strojírenství

Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika – Ing. Jiří Hrešan

- Ing. Václav Sedlák – Úpravy v předmětu Automatizační technika
- Koncepce přechodu na zemské digitální rozhlasové a televizní vysílání v České republice, podklady k jednání VČR

Kožedělná a obuvnická výroba - Ing. Jaroslava Janoštková

- PhDr. Vlasta Mayerová, tajemnice České obuvnické asociace se sídlem ve Zlíně - Informace z oblasti obuvnického a kožedělného průmyslu České republiky
- Ing. Jan Racek, spolupracovník oborové skupiny, VŠCHT - Zmapování přehledu činnosti členů OS kožařství za posledních pět let v oblasti tvorby a inovace učebních dokumentů pro učební a studijní obory
- Ing. Václava Talaš, ředitel Střední průmyslové školy kožařské, Zlín - Informace z oblasti vzdělávání
- Drahomíra Mastná, MOV, SOU služeb, Praha 9 – obor sedlář

Zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů - Ing. Zuzana Doubravová

- Ing. Jiří Růžička, Návrhy nábytku a interiérů, Praha, člen Asociace českých nábytkářů a středoškolský profesor odborných předmětů - Očekávaný vývoj v oblasti nábytkářství a čalounictví
- Ing. Zdeňka Brücknerová, ředitelka Střední průmyslové školy a Středního odborného učiliště nábytkářského v Rosicích, předsedkyně Školského výboru Asociace českých nábytkářů - Očekávaný vývoj v sektoru zpracování dřeva
- Pavel Matoušek, odborný specialista pro oblast výroba hudebních nástrojů, Kraslice - Očekávaný vývoj v sektoru výroba hudebních nástrojů

Polygrafie, zpracování papíru, filmu a fotografie – PaedDr. Miroslava Dlabolová

- Vladimír Lukeš, odborný konzultant - Vývojové trendy v oblasti tisku
- Ing. Jan Sochůrek, prezident Svazu polygrafických podnikatelů - Vývojové trendy v oblasti tisku

Stavebnictví, geodézie a kartografie - Ing. Lili Langová

- Marie Báčová, Informační centrum ČKAIT - Současný stav a vývojové tendence ve stavebnictví
- Ing. Jan Skřivánek, Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR Praha - Vývojové trendy ve stavebnictví
- Ing. Aleš Frána, Stavby silnic a železnic - Vývojové trendy v dopravním stavitelství
- Ing. Jan Lesák, VOŠ a ISS stavební Vysoké mýto - Vývojové trendy ve vodohospodářských stavbách a vodním hospodářství
- Ing. Jiří Hautke, Katastrální úřad pro středočeský kraj - Vývojové trendy v oblasti geodézie
- Ing. Ivan Košař, SOU Praha, Zelený pruh - Vývojové trendy v dělnických povoláních ve stavebnictví

Zemědělství - Ing. Zdeňka Szebestová

Vyjádření vybraných expertů k předpokládanému vývoji kvalifikačních požadavků:

- Ing. Naďa Koničková, Technologické centrum AV ČR
- Ing. Martin Leibl, Ph.D., Ministerstvo zemědělství ČR, odbor rozvoje venkova a ekologie
Expertní vyjádření k předpokládanému vývoji kvalifikačních požadavků skupiny povolání v příštích pěti letech v oblasti „ekologické zemědělství a rozvoj venkova“:
- Ing. Jiří Husa, CSc., ředitel Střední zemědělské školy a střední odborné školy Poděbrady - Sledování vývojových trendů ve skupinách příbuzných povolání v sektoru zemědělství

Lesní hospodářství - Ing. Zdeněk Hradil

- Ing. Miroslav Sloup, ředitel pobočky Ústavu hospodářské úpravy lesů Plzeň - Vývojové trendy ve skupinách příbuzných povolání v oblasti lesního hospodářství
- PhDr. Pavel Sýkora pracovník Ministerstva zemědělství ČR, Praha - Vyjádření k předpokládanému vývoji kvalifikačních požadavků na absolventy oborů vzdělání v lesním hospodářství

Ekonomika a administrativa - Ing. Dana Kočková

- Ing. Jan Jurečka, CSc., Vysoká škola ekonomická, Praha - Ekonomika podniku - náměty na změny v systému přípravy na povolání
- PhDr. Jaroslav Louka, Institut Svaz účetních, Praha - Očekávaný vývoj v účetnictví
- Radka Lauková, Unimontext, Litvínov - Očekávaný vývoj v kancelářské a administrativní činnosti
- JUDr. Jaroslav Tmá, Bankovní asociace, Brno - Očekávaný vývoj v bankovníctví
- PhDr. Přemysl Fousek, Česká asociace pojišťoven, Praha - Očekávaný vývoj v pojišťovnictví
- JUDr. Václav Šamonil, CSc., Česká pošta, Praha - Očekávaný vývoj v poštovníctví

Gastronomie, hotelnictví a turismus - Ing. Taťána Vencovská

- Aleš Dočkal Předseda Gastronomické sekce HOREKA - Vývoj kvalifikačních požadavků v oborech gastronomie, hotelnictví a turismus
- Ing. Miroslav Čertík, CSc., Vysoká škola hotelová v Praze - Změny kvalifikačních požadavků na pracovníky v oboru gastronomie ve vztahu k jejímu vývoji
- Miloslava Tuláčková, SOU a SOŠ SČSMD Praha, s. r. o. - Sledování vývojových trendů v oborové skupině Gastronomie, hotelnictví a turismus
- Ing. Petr Houška Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, sekce cestovního ruchu - Postavení cestovního ruchu v rámci Evropské unie z pohledu zvyšování kvality služeb cestovního ruchu
- Ing. Petr Kratochvíl ředitel odboru regionalistiky - Sledování vývojových trendů ve skupinách příbuzných povolání v sektoru gastronomie, hotelnictví a turismus

Obchod - Ing. Hana Hušáková

- Mgr. Karel Svačina, SČMSD - Sledování kvalifikačních trendů – obchod – spotřební družstevnictví
- Ing. Pavla Stejskalová, SOŠ a SOU, Cejl 61, Brno - Vyjádření k předpokládanému vývoji kvalifikačních požadavků skupiny povolání v oblasti obchodu v příštích pěti letech
- Helena Pochtiolová, SPV, Ostrava-Mariánské Hory - Kvalifikační trendy v povolání Aranžér

Informační služby, knihovnictví - Ing. Lukáš Hula

- Prof. PhDr. Jiří Cejpek, Filozofická fakulta, Univerzita Karlova - Vývoj kvalifikačních požadavků ve skupinách příbuzných povolání v sektoru informační služby
- Mgr. Libuše Dostálová, SOŠ a SOU Luhačovice - Vývoj kvalifikačních požadavků ve skupinách příbuzných povolání v sektoru informační služby
- Bc. Zuzana Kulichová, Okresní knihovna Litoměřice - Vývojové trendy v knihovnictví

Muzická umění – PhDr. Václav Dvořák

- Zuzana Sláviková – Niekoľko marginálií k novým perspektívám umeleckého vzdelávania
- Jiří Bezděk - Poznámky ke koncepci prezentace soudobé hudby před tabulí
- Eva Jeníčková - Lidová píseň v hudební výchově žáků staršího školního věku
- Michal Nedělka - Úprava lidové písně v zrcadle soudobého hudebního myšlení
- Jiří Vrtek - Hudba a počítač v hudebním oboru základních uměleckých škol
- Michal Janošík - Digitální technika v hudbě
- Miroslav Střelák - Základní modely harmonizace lidové písně v přípravě a práci učitele hudby a zpěvu
- Václav Dvořák - Polyfonizace v rámci tradiční tonality jako forma práce se školskou písní folklórní provenience

Uměleckořemeslné práce – Mgr. Blanka Vážná

- Danuše Machátová, předsedkyně Oborového svazu výrobních a účelových organizací kultury - Současná situace v oblasti uměleckého řemesla
- Jan Lipský, ředitel SOU uměleckořemeslného, s.r.o., - Charakteristika aktuálního stavu v oblasti vzdělávání v uměleckých řemeslech